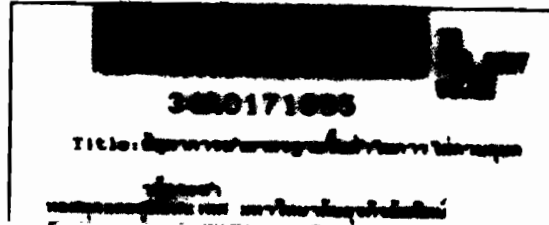

ปัญหาการนำมาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควรมุ่งตัวผู้กระทำความผิดของ
องค์การสหประชาชาติมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย

อังศุเกตุ วิสุทธีวัฒนศักดิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2547

ISBN 974 - 9745 - 06 - X

**PROBLEMS CONCERNING THE APPLICATION OF
UNITED NATIONS STANDARD MINIMUM RULES
FOR NON- CUSTODIAL MEASURES IN THE
CRIMINAL JUSTICE OF THAILAND**

ANGSUKET VISUTHVATANASAK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakijpundit University

2004

ISBN 974 - 9745 - 06 - X

เลขทะเบียน.....	0171655
วันลงทะเบียน.....	11 พ.ย. 2547
เลขเรียกหนังสือ.....	345.0527
	04932
	[1546]
	ณ

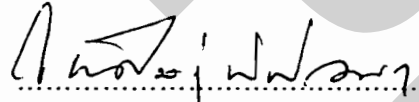

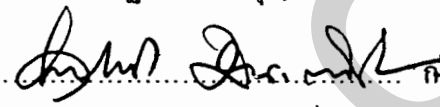
ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

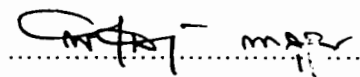
ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัญหาการนำมาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดของ
องค์การสหประชาชาติมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย

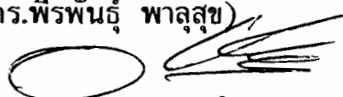
เสนอโดย นาย อังศุเกต์ วิสุทธิ์วัฒนศักดิ์
สาขาวิชา นิติศาสตร์ หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

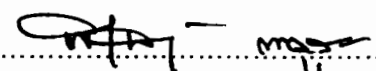

.....ประธานกรรมการ
(ศ.ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ)

.....กรรมการ
(ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข)

.....กรรมการ
(รศ.วีรพงษ์ บุญไญ่ภาส)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข)

วันที่ 29 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2547

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ เพราะได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างสูง จากท่านรองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งควบคุมดูแลการทำวิทยานิพนธ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จ ได้ด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงที่ให้ความเมตตา กรุณา และให้โอกาสแก่ศิษย์ตลอดมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อท่านอาจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านอาจารย์ ดร. พิรพันธุ์ พาลุสุข และท่านรองศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำที่ปรึกษา แนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ทุกท่าน ที่ช่วยสนับสนุน ส่งเสริม และเป็นกำลังใจที่สำคัญแก่ผู้เขียนตลอดมา และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ที่ ๆ นื่อง ๆ สำหรับความช่วยเหลือต่าง ๆ อันส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลง ได้ด้วยดี

อังศุเกศ วิสุทธิวัฒนศักดิ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗

บทที่

1	บทนำ.....	1
	1. ความเป็นมาและความสำคัญปัญหา.....	1
	2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
	3. สมมุติฐานของการวิจัย.....	3
	4. วิธีวิจัยและขอบเขตของการวิจัย.....	4
	5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	4
2	หลักการและรูปแบบของการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดของ องค์การสหประชาชาติ.....	5
	1. ความหมายของไทย.....	5
	2. ทฤษฎีการลงโทษ.....	6
	3. หลักการของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ตามมาตรฐาน ขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ.....	13
	4. เหตุผลที่สนับสนุนให้มีการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตาม มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติใช้ในกระบวนการ ยุติธรรม.....	16
	5. รูปแบบของมาตรการหลีกเลี่ยงในการควบคุมผู้กระทำความผิด.....	20

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3	มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในประเทศไทย.....	35
1.	ขั้นตอนก่อนดำเนินการสอบสวนพิจารณาทางอาญา.....	36
2.	การหลีกเลี่ยงหรือเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการ ยุติธรรม.....	36
3.	ขั้นตอนก่อนฟ้องคดีต่อศาล.....	37
4.	ขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาของศาล.....	38
5.	ขั้นตอนภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาจำคุกผู้กระทำความผิด.....	44
6.	สรุป.....	60
4	มาตรการไม่ควบคุมผู้กระทำความผิดในต่างประเทศ.....	61
1.	ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	61
2.	ประเทศญี่ปุ่น.....	77
3.	ประเทศออสเตรเลีย.....	82
4.	ประเทศนิวซีแลนด์.....	86
5	วิเคราะห์การนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด มาใช้ใน กระบวนการยุติธรรมไทย ศึกษาเฉพาะกรณีการจำคุกสุดสัปดาห์.....	89
1.	วิเคราะห์ผลคำพิพากษาลงโทษจำคุกที่มีต่อผู้ต้องโทษ.....	89
2.	วิเคราะห์ผลกระทบจากการลงโทษจำคุก.....	94
3.	วิเคราะห์ผลเสียของบทบัญญัติกฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษ จำคุก.....	105
4.	วิเคราะห์การนำเอามาตรการจำคุกสุดสัปดาห์มาใช้ในประเทศไทย....	107

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	114
1. บทสรุป.....	114
2. ข้อเสนอแนะ.....	116
บรรณานุกรม.....	118
ภาคผนวก.....	126
ประวัติผู้เขียน.....	140

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัญหาการนำมาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติ มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย
ชื่อนักศึกษา	อังศุเกติ วิสุทธิวัฒนศักดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2546

บทคัดย่อ

ปัญหาการลงโทษจำคุกในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ของประเทศไทย เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากการจำคุกไม่อาจปรับปรุงตัวและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีได้ และทำให้นักโทษล้นเรือนจำ ด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติ จึงได้เสนอมตรการขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ให้ประเทศภาคีสมาชิก ได้นำไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยได้มีการนำเอามาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ในหลายวิธีอยู่แล้ว เช่น การรอกการลงโทษ การคุมประพฤติ การให้ทำงานบริการสาธารณะ การพักโทษ เป็นต้น แต่วิธีการเหล่านี้ อาจไม่เหมาะสมในบางกรณีเนื่องจาก ผู้กระทำความผิดควรจะถูกจำกัดเสรีภาพ อันเป็นผลจากการกระทำความผิดของตน และยังเป็นภาระให้แก่อัยการและผู้เคราะห์ร้าย ดังนั้น จึงได้มีการเสนอมตรการการกักขังผู้กระทำความผิดในวันหยุดสุดสัปดาห์เพื่อเป็นทางเลือกเพิ่มเติมในการลงโทษ ทั้งนี้ วิธีการดังกล่าว ได้ใช้กันหลายประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย เป็นต้น

ประเทศไทย ได้มีการนำเอาการลงโทษโดยการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์มาใช้ โดยการเสนอของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งมีหลักการให้นำมาใช้กับผู้ต้องโทษคำพิพากษาให้จำคุก ไม่ต่ำกว่า 5 ปี และติดคุกมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 โดยการให้ผู้ต้องโทษดังกล่าว

ไปกักขังในสถานที่กักขังในช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ เพื่อให้ผู้ต้องโทษได้มีโอกาสกลับไปใช้ชีวิตตามปกติ

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่า วิธีการดังกล่าวยังไม่เหมาะสมและขอเสนอความเห็นดังนี้

1. อำนาจในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ ควรเป็นอำนาจของศาล
2. ผู้กระทำความผิดที่จะได้รับโทษกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ ควรเป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี และต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้มีอาชีพหรือเป็นนักเรียนนักศึกษา
3. รัฐควรจะต้องสร้างสถานที่กักขังเพิ่มเติม เพื่อรองรับผู้ต้องโทษกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์โดยเฉพาะ

So. in my opinion, the corrective department 's measure is unsuitable and propose that

1. Power to transform the imprisonment to detention in weekend should be the judge power
2. The weekend detention offenders to should be imprisoned not less than 3 years and should be students or person who are performing.
3. The state should establish the detention center separately.

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันว่า ได้มีการนำมาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ในทุกขั้นตอนของการบริหารกระบวนการยุติธรรมของไทย เป็นระยะเวลาานพอสมควรแล้ว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงในการที่จะต้องลงโทษจำคุก ผู้กระทำความผิดในระยะสั้น ซึ่งไม่เป็นผลดีในการปรับปรุงแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ให้กลับเป็นพลเมืองดี

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความผิดและโทษทางอาญาของไทย ก็จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการเลือกการลงโทษค่อนข้างจำกัด ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ริบทรัพย์สิน เป็นต้น ดังจะเห็นได้ว่าศาลค่อนข้างจะใช้การลงโทษจำคุกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่ใช้อยู่บางประเภท ได้แก่ การรอกการลงโทษ การคุมประพฤติ การพักโทษ การลดวันจำคุก เป็นต้น ก็ยังมีข้อบกพร่อง ในหลายประการ

ดังจะเห็นได้ว่าเรือนจำที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่อาจรองรับนักโทษที่มีจำนวนถึง 243,327 คน¹ ทำให้ส่งผลกระทบต่อการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิดในที่สุด นอกจากนี้มาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน ยังไม่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะการรอกการลงโทษและคุมประพฤติด้อยมทำให้ผู้เสียหายและสังคมไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม จึงควรที่จะมีมาตรการอื่น ๆ เพื่อเป็นการค้ำประกันให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สึกตัวด้วยว่าเขาถูกลงโทษ เช่น การจำคุกสุดสัปดาห์ การกักขังผู้กระทำความผิดไว้ในบ้านด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

¹ www.correct.go.th/stat/

ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญในการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัว (Non-custodial Measures) ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน (Verbal Sanction) การกักตัวไว้ภายในบ้าน (House Arrest) การรอกการลงโทษ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นวิธีการที่จะสามารถปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการลงโทษด้วยการจำคุก ดังนั้น องค์การสหประชาชาติและ UNAFEI (United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offender) จึงได้จัดทำมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ สำหรับมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures) หรือที่เรียกว่า “Tokyo Rules” ขึ้นเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 1990 เพื่อเป็นแนวทางกำหนดหลักการขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหรือการเลี้ยงโทษจำคุก และส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหรือการเลี้ยงโทษจำคุก ได้มีการนำมาใช้ก่อน Tokyo Rules ดังกล่าว ดังจะเห็นในต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งมีมาตรการที่จะไม่ใช้การลงโทษจำคุกในหลายวิธีการ ได้แก่ การใช้โทษปรับ การชะลอการฟ้อง การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การมอบตัวผู้กระทำความผิดให้อยู่ในความดูแลของบุคคลหนึ่งที่เหมาะสม การควบคุมตัวไว้ที่บ้าน การควบคุมตัวที่สถานควบคุมในชุมชน การกักขังในวันหยุด เป็นต้น ซึ่งเป็นผลให้อัตราผู้ต้องโทษจำคุก อยู่ในระดับต่ำ และผู้กระทำความผิดในคดีเล็กน้อยหรือทำผิดโดยพลั้งพลาด ไม่ต้องรับโทษจำคุกทำให้ส่งผลดีต่อการแก้ไขปรับปรุงและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีของสังคมต่อไป

สำหรับในประเทศไทย ได้มีการนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดบางวิธี ภายหลังมีคำพิพากษาในคดีอาญา มาใช้เป็นระยะเวลาานแล้ว ได้แก่ การรอกการลงอาญา การคุมประพฤติ การอภัยโทษ การลดวันต้องโทษจำคุก เป็นต้น แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้มาตรการโทษจำคุก ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันเรือนจำไม่แออัด รับผู้ต้องขัง ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นและส่งผลเสียต่อการฟื้นฟูแก้ไข ผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นพลเมืองที่ดี

ดังนั้น การศึกษามาตรฐานขั้นต่ำ ของสหประชาชาติ สำหรับมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ในการนำมาปรับใช้กับการปฏิรูประบบการลงโทษในประเทศไทย จะเป็นแนวทางในการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นพลเมืองดีของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดทางอาญา ตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ในขั้นตอนหลังการพิพากษา
2. เพื่อศึกษาวิธีการที่เหมาะสมที่จะนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในขั้นตอนหลังการพิพากษามาใช้ในประเทศไทย

3. สมมติฐานของการวิจัย

แม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาใช้บ้างแล้ว แต่ก็ยังปรากฏว่ามาตรการดังกล่าวนั้นยังอยู่ในลักษณะจำกัด ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้เต็มที่ ดังนั้น หากมีการนำเอามาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Standard Minimum Rules for Non – Custodial Measures : Tokyo Rules) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์มาปรับใช้ในกระบวนการลงโทษในประเทศไทย ก็จะทำให้แก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำและการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ผลดียิ่งขึ้น

4. วิธีวิจัยและขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาโดยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชานิติศาสตร์ อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา ตำรากฎหมาย วารสาร บทความ และรายงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนความเห็นของนักนิติศาสตร์ และนักทัณฑวิทยาของไทยและต่างประเทศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขต โดยศึกษามาตรการขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ (Tokyo Rules) และมาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และ นิวซีแลนด์

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบแนวคิดและวิธีการเกี่ยวกับมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ
2. ได้แนวทางในการนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดทางอาญาตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติมาบังคับใช้ในประเทศไทย
3. ได้ทราบถึงมาตรการการกักขังผู้กระทำความผิดสุดสัปดาห์ของต่างประเทศ
4. ได้ทราบแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไข การใช้มาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกักขังสุดสัปดาห์มาใช้ในประเทศไทยเพื่อฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและแก้ไขปัญหาโทษ ล้นเรือนจำให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

บทที่ 2

หลักการและรูปแบบของการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ขององค์การสหประชาชาติ

ในบทที่ 2 จะได้ศึกษาทฤษฎีของการลงโทษ หลักการและรูปแบบของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้ในประเทศไทย

1. ความหมายของโทษ

นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของโทษแตกต่างกัน กล่าวคือ

H.L.A. Hart กล่าวว่าโทษจะต้องประกอบด้วย สาระสำคัญกล่าวคือ¹

1. โทษจะต้องก่อให้เกิดความทุกข์หรือผลร้ายอย่างอื่น
2. โทษจะต้องใช้ต่อผู้กระทำผิดกฎหมาย
3. โทษจะต้องมีขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย
4. โทษจะต้องเป็นวิธีการซึ่งคนใดคนหนึ่ง นอกจากตัวผู้กระทำความผิดนำมาใช้
5. โทษจะต้องเกิดจากผู้มีอำนาจที่จะทำให้เกิดผลร้ายนั้นขึ้นมาได้

จะเห็นได้ว่าความเห็นแรกนั้นเป็นการพิจารณาตามความหมายของโทษทางอาญา โดยดูจากเนื้อหาภายนอกอย่างเดียวนั้น

Andenaes เห็นว่า โทษอาญาจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ

1. โทษจะเป็นผลร้ายซึ่งรัฐนำมาใช้แก่ผู้กระทำความผิด

¹ H.L.A. Hart, *Punishment and Responsibility*. London : Oxford University Press, 1982,

2. โทษมีขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย
3. โทษเป็นผลร้ายเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าใจว่าได้รับจากรัฐโดยตรง
จะเห็นได้ว่าความเห็นของ Andenaes ได้นำเอาเจตนาการใช้โทษอาญาของผู้มีอำนาจเข้ามาพิจารณาด้วย

Alf Ross เห็นว่าโทษอาญา คือ การตอบสนองของสังคมซึ่งมีสาระสำคัญคือ²

1. โทษจะต้องเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย
 2. โทษจะต้องถูกกำหนดและใช้โดยผู้มีอำนาจ
 3. โทษจะต้องเป็นผลร้ายต่อผู้กระทำความผิด
 4. โทษจะต้องเป็นผลร้ายซึ่งแสดงถึงการตำหนิผู้กระทำความผิด
- จะเห็นได้ว่าความหมายของโทษอาญา ตามความเห็นนี้ ได้นำลักษณะภายในของโทษมาพิจารณาด้วย คือ เป็นการตำหนิของสังคมแก่ผู้กระทำความผิด
ทั้งนี้ จากความเห็นดังกล่าวสามารถสรุปตามความหมายของโทษอาญาได้ คือ ผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับจากการฝ่าฝืนกฎหมายที่รัฐได้ตราขึ้น

2. ทฤษฎีการลงโทษ (Theory of Punishment)

ทฤษฎีการลงโทษที่สำคัญมีอยู่ด้วยกัน 4 ทฤษฎี กล่าวคือ

2.1 ทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เก่าแก่ มีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมป่าเถื่อน รูปแบบการลงโทษก็จะมีลักษณะรุนแรงป่าเถื่อน เช่น การตัดอวัยวะ การเขียนตี การทรมาน และการประหารชีวิต แต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหาย

² Alf Ross. *On quilt Responsibility and Punishment*. London : Stevent & Son Limited, 1975, p. 36. อ้างใน ณรงค์ ใจหาญ . *กฎหมายอาญาว่าโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543, หน้า 15.

และประชาชน โดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน เป็นการลงโทษที่ชดเชยและให้สาสมกับความผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth)

ปัญหามีอยู่ว่าทำไมสังคมต้องเข้าไปลงโทษผู้กระทำผิด การที่สังคมเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันมิให้มีการแก้แค้นกันเอง ทำให้สังคมวุ่นวายเพราะจะมีการแก้แค้นกันโดยไม่สิ้นสุด ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้ละเมิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีจะลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็มีจุดอ่อนหลายประการคือ³

(1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้มองถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันมิให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมา

(2) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำผิดตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้ง ๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าว นอกจากคนพิการ ให้สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป

(3) เป็นการยากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใด ๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ เช่น กรณีการลักทรัพย์จะลงโทษอย่างไร หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกกี่ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใด ๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่

³ ไชยเจริญ สันติศิริ. คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2506, หน้า 6.

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้ทฤษฎีในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบัน แต่ก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน

2.2 ทฤษฎีลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้ง (Deterrence)

แนวความคิดของทฤษฎีของการลงโทษแบบนี้ เป็นผลมาจากแนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาคั้งเดิม (Classical School) ซึ่งเชื่อว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุมีผล และมีเจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ โดยเลือกทำสิ่งที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์และพอใจ แต่ไม่เลือกทำสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์และความเจ็บปวดมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การทำความผิดจึงเกิดจากการเลือกกระทำของตนเองเนื่องจากเห็นว่าได้ประโยชน์มากกว่า จึงกล้าเสี่ยงทำผิด การลงโทษจึงควรมีขึ้นเพื่อป้องกันการกระทำผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการกระทำผิดก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดีเลย เมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการทำความผิดมากกว่าได้รับความพอใจแล้ว เขาก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิด

แนวความคิดของสำนักอาชญาวิทยาคั้งเดิมเน้นการลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือข่มขวัญยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำผิดขึ้นอีกในอนาคต ซีซาร์ เพ็คคาเรีย กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การลงโทษต้องมุ่งผลในการป้องกัน ซึ่งผลของการลงโทษก่อให้เกิดการข่มขวัญยับยั้งใน 2 ลักษณะ คือ การข่มขวัญยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence) และการข่มขวัญยับยั้งเฉพาะราย (Special Deterrence)⁴

⁴ สทธรณ รัตนไพจิตร. “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527, หน้า 38.

การข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไปเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อข่มขู่หรือป้องกันไม่ให้คนอื่นในสังคมกระทำผิดแบบเดียวกัน เพราะเกรงกลัวต่อการลงโทษ เช่น การลงโทษจำคุกจะทำให้คนทั่วไปเห็นว่าทำผิดแล้วต้องติดคุก ต้องลำบาก ทำให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้าทำผิดเพราะเห็นแบบอย่าง

ส่วนการข่มขู่ยับยั้งเฉพาะรายเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดนั้นเจ็บกลัวต่อการลงโทษ และไม่กลับมากระทำผิดซ้ำขึ้นอีก เนื่องจากได้รู้สขของความยากลำบากหรือความเจ็บปวดจากการถูกลงโทษ เป็นผลให้ต้องไตร่ตรองในการกระทำผิดว่าจะคุ้มค่าหรือไม่กับความเจ็บปวดที่เคยได้รับมา

แต่การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่และยับยั้ง จะต้องทำให้การลงโทษนั้น จะต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสม กล่าวคือ ต้องมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

(1) การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้ยาก ซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

(2) การลงโทษจะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว จะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกันข้ามหากมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว อีก 3 ปี ต่อมาจึงสามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้หรืออีก 5 ปีต่อมา กว่าศาลจะลงโทษผู้กระทำผิด ก็จะทำให้คนทั่วไปลืมเรื่องราวการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และทำให้การลงโทษไม่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ อัยการ และศาล อาจร่วมมือกันในการเร่งดำเนินคดีเพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาคัดสิน โดยเร็ว ก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น

(3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัวหรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือขอยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง หากเมื่อมีการกระทำผิดแล้วบางคนได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะทำให้การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหลีกหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษ ทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

(4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและทัดเทียมกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปไม่เกิดความเกรงกลัวและคุ้มค่าที่จะเสี่ยงกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไป ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดพยายามปกปิดการกระทำผิดของตนเอง โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น

ข้อจำกัดของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โทษเป็นเครื่องมือในการยับยั้งนั้นเป็นการยับยั้งที่เกิดจากความเกรงกลัว การลงโทษไม่ได้เกิดจากจิตใจที่ดีงามหรือการยับยั้งจากภายใน คือ เพราะการเป็นผู้มีวินัยหรือมีจิตใจที่ไม่คิดจะทำผิดแม้มีโอกาส ซึ่งเป็นเรื่องของการขัดเกลาทางสังคม และเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะป้องกันอาชญากรรม

2.3 ทฤษฎีลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำผิด (Incapacitation)

การป้องกันสังคมหรือการตัดโอกาสกระทำผิดนี้ มีหลักการว่าอาชญากรรม ย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำผิด การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำผิดมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อข่มขวัญยับยั้งมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กระทำผิดขึ้นอีก ส่วนการลงโทษเพื่อการตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำผิดขึ้นได้ ซึ่งวิธีการที่จะขจัดผู้กระทำผิดอาจทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรโดยการกักอาชญากรไปอยู่ที่อื่น เพื่อให้สังคมปลอดภัย เช่น อังกฤษเคยส่งนักโทษไปไว้ที่ออสเตรเลีย หรือการตัดอวัยวะเพื่อตัดโอกาสผู้กระทำผิดในการ

ประกอบอาชญากรรม เช่น คัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมด โอกาสลักขโมย หรือการ
ประหารชีวิต เป็นต้น⁵

สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้ และใช้กันแพร่หลายใน
ปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการกันผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย
แต่การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว เพราะการลงโทษ
จำคุกเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์นี้ไม่ได้เป็นวิธีที่ดีที่สุด เนื่องจากผู้กระทำผิดยังคงต้อง
กลับมาอยู่ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตซึ่งมักจะมีการลดโทษ
และเมื่อกลับมาแล้ว ผู้กระทำผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น เป็นผลต่อเนื่อง
จากการลงโทษที่เขาได้รับ หรือปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น เพราะสังคมไม่ยอมรับ
เนื่องจากมีตราบาปเป็นคนที่ถูก

2.4 ทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation)

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็น
แนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับ
เจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัย
ต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูก
กดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่
การกระทำผิด ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน ได้แก่
ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาค และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัย
เหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น การกระทำผิดจึงเกิดจากปัจจัย
หลายอย่างร่วมกันด้วย ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควร
มุ่งเน้นที่การกระทำผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำ
ความผิดและการแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น⁶

⁵ สหชน รัตนไพจิตร. เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁶ จิรนิติ หะวานนท์. เลกเซอร์วิชาอาชญาวิทยาชั้นสูง. คำบรรยายหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต,
หน้า 13.

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยเน้นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่า อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำผิดซ้ำอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัว โดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้อึดอัดตัวลึกไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินและได้รับการขจัดเกลามาจากผู้กระทำผิดอื่น ๆ วิธีการดังกล่าว ได้แก่ การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรือนจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปรับโทษในเรือนจำมาระดับหนึ่งแล้ว ก็ให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการคำคุกในเรือนจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้ เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด

แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการลงโทษทั้งสี่ประการดังกล่าว ยังเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบัน หากแต่จุดเน้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนไปสู่การลงโทษเพื่อการอบรมแก้ไข แต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนก็ยังคงปรากฏอยู่ในความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่รัฐยังต้องลงโทษเพื่อตอบสนองความรู้สึกของประชาชนในกรณีที่มีอาชญากรรมรุนแรงเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันการลงโทษยังเป็นการ

ทำให้คนทั่วไปเกิดความเกรงกลัวในการถูกลงโทษ การลงโทษจึงมุ่งเพื่อข่มขู่ยับยั้งเช่นกัน นอกจากนี้การลงโทษโดยการจำคุกยังถือเป็นการลงโทษเพื่อตัดออกจากสังคม ดังนั้น ทฤษฎีการลงโทษทั้งสี่ประการจึงยังเป็นวัตถุประสงค์ที่ผสมผสานในการลงโทษอยู่ในปัจจุบัน

3. หลักการของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

มาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ (United Nation Standard Minimum Rule for Non-custodial measures: the Tokyo Rules) เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่วางพื้นฐานการส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดและมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและหลีกเลี่ยงกระบวนการที่เป็นทางการหรือการพิจารณาของศาลให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ ในขณะเดียวกันก็มุ่งสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น ดังมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้⁷

3.1 ขอบเขตของมาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

มาตรการดังกล่าวมุ่งใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดที่อยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอนของการกล่าวหาว่ากระทำความผิด ชั้นฟ้องร้องของอัยการ รวมทั้งให้มีการนำมาตรการไปใช้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในด้านเชื้อชาติ ศิวิติ เพศ อายุ ภาษา ความเชื่อในทางศาสนา ความเห็นของการเมือง ฐานะทางสังคม การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แหล่งกำเนิดหรือสถานะอื่นใด

⁷www.Unesco.or/

3.2 การนำเอามาตรการขั้นต่ำไปใช้บังคับ

ในการนำเอามาตรการขั้นต่ำไปใช้บังคับจะต้องคำนึงถึงในศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์และความยินยอมของผู้กระทำความผิด รวมทั้งสิทธิส่วนตัวของ ครอบครัวผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ บรรดาบันทึกส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด จะต้องไม่เปิดเผยต่อบุคคลที่สาม โดยปราศจากความยินยอมของผู้กระทำความผิด

3.3 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดก่อนกระบวนการพิจารณาของศาล (Pre-trial Stage)

ในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดก่อนการพิจารณาในชั้นศาลไม่ว่าจะเป็นชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการจะต้องไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ เว้นแต่เพื่อเป็นการรักษาความสงบสุขของสังคม การป้องกันอาชญากรรมหรือความปลอดภัยของผู้เสียหาย จึงควรที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้

ในกรณีที่มีการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ก็ต้องปฏิบัติด้วยความมนุษยธรรม รวมทั้งให้สิทธิแก่ผู้กระทำความผิดในการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่ในการมีคำสั่งให้ควบคุมตัวได้

3.4 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในชั้นพิจารณาของศาล

ในการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ลงโทษจำคุก ศาลพึงที่จะใช้มาตรการการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเพื่อ ปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด รวมทั้งเพื่อปกป้องสังคมและเพื่อผลประโยชน์ของผู้เสียหาย โดยอาจใช้รูปแบบในการดำเนินการ ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือนด้วยวาจา (Verbal Sanction) การปล่อยไปโดยมีเงื่อนไข (Conditional discharge) การรอกการกำหนดโทษ การลงโทษทางเศรษฐกิจโดยการปรับหรือริบทรัพย์ การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย การรอกการลงโทษ การคุมตัวในบ้านกึ่งวิถี การทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

3.5 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเมื่อมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก

เมื่อมีการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยการจำคุกในเรือนจำก็อาจบรรเทาหรือลดโทษจำคุกได้ โดยการใช้วิธีการควบคุมในบ้านกึ่งวิถีออก การปล่อยตัวไปเพื่อทำงานหรือศึกษาต่อ การลดวันจำคุกหรือการอภัยโทษ

3.6 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับมาตรการการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

3.6.1 ในการคัดเลือกบุคลากรเพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการดังกล่าวจะต้องปราศจากการเลือกปฏิบัติในเชื้อชาติ ศิวิลี เพศ อายุ มาจากศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือสถานะอื่นใด

3.6.2 บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างเหมาะสม

3.6.3 บุคลากรต้องได้รับหลักประกันในตำแหน่งเงินเดือนหรือสวัสดิการอื่นใด

3.7 อาสาสมัครและความร่วมมือของชุมชน

ในการนำเอามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดจะต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนและเอกชนที่อาสาสมัคร เข้าร่วมในการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดที่อยู่ในระหว่างการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัว ดังกล่าว

3.8 การวิจัยวางแผนการกำหนดนโยบายและการประเมินผล

การวางแผนในการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด จะต้องเกี่ยวข้องกับทั้งองค์กรของภาครัฐและเอกชน และจะต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยมาตรการดังกล่าวต่อผู้กระทำความผิด รวมทั้งให้มีการประเมินผลการใช้มาตรการดังกล่าวด้วย

4. เหตุผลที่สนับสนุนให้มีการนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม

หากพิจารณาเหตุผลที่สมควรให้นำเอามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าวจะส่งผลดีต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสังคม ดังต่อไปนี้

4.1 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรม

มาตรการของรัฐในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดย่อมจะเป็นการสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อผู้กระทำผิดและชุมชนร่วมกันแก้ไขข้อพิพาททางอาญา ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าอาชญากรรมไม่เป็นเพียงแต่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความเสียหายด้วย กระบวนการยุติธรรม จึงไม่ควรมุ่งเน้นเพียงแต่จับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ควรจะเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิมด้วย

โดยหากเปรียบเทียบแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมแบบทางการกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะเห็นได้ว่ามีข้อแตกต่าง ดังต่อไปนี้⁸

⁸ รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่ในกระบวนการยุติธรรมไทย” เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545 ณ ดิกสันติโมตรี ทำเนียบรัฐบาล, หน้า 15.

กระบวนการยุติธรรมแบบทางการที่ ดำเนินการโดยรัฐ	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1. การกระทำผิดอาญาถือเป็นการกระทำ ละเมิดต่อรัฐ	1. การกระทำผิดอาญาเป็นการทำลาย สัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความ สมานฉันท์ในสังคม
2. การกระทำผิดทางอาญาเป็นการละเมิด ต่อกฎหมายคือเป็นการละเมิดอำนาจรัฐ จึงต้องนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ	2. การกระทำผิดทางอาญา ก่อให้เกิด ผลกระทบหรือความเสียหาย จึง จำเป็นต้องมีการเยียวยา หรือฟื้นฟู (restore)
3. วัตถุประสงค์หลักต้องการนำผู้กระทำ ผิดมาลงโทษโดยมุ่งผลในการแก้แค้น ทดแทนสร้างความข่มขู่ยับยั้งและตัด โอกาสไม่ให้เกิดความผิดอีก	3. วัตถุประสงค์หลักต้องการฟื้นฟูความ เสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำ ให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้าย ซึ่งรวมทั้ง ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและ ชุมชนเพื่อให้มีการชดใช้แก้ไขฟื้นฟู และการกลับเข้าสู่สังคม

แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงมุ่งเน้นการระงับข้อพิพาททางอาญาในรูปแบบที่มีร่วมกันปรึกษาหารือระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชนในลักษณะต่าง ๆ กัน ได้แก่ การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การชดใช้ค่าเสียหาย การทำงานสาธารณะ การประชุมปรึกษาหารือในชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีการนำไปใช้ในความผิดในคดีลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย บุกรุก ครอบครอง และคดีทางเพศ ซึ่งเป็นแนวทางในการสนับสนุนการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดได้ประการหนึ่ง ทั้งนี้ ได้มีการนำไปใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และเยอรมนี

4.2 เป็นการลดผลกระทบในเชิงลบของระบบเรือนจำต่อผู้คุมขัง

โทษจำคุกจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อผู้ถูกคุมขัง ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการกลับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกภายหลังการปลดปล่อย ได้แก่⁹

ประการแรก โทษจำคุกจะก่อให้เกิดรอยมลทิน (Stigma) ในตัวผู้คุมขัง โดยที่ผู้ที่เคยถูกจำคุกมาแล้วนั้นมักจะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนจู้จุก ชี้ตระกูล และไม่มีใครอยากจะคบหาสมาคมด้วย การกลับเข้าทำงานหรือศึกษาต่อจะกระทำได้ยากขึ้น ทั้งนี้เมื่อสังคมส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ต้องโทษจำคุกหรือไม่ยอมรับผู้พ้นโทษก็ทำให้ผู้พ้นโทษไปคบหาสมาคมกับผู้พ้นโทษด้วยกันและนำไปสู่การกระทำผิดขึ้นอีก

ประการที่สอง สภาพและความเป็นอยู่ ภายในเรือนจำจะส่งผลกระทบในเชิงลบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกจองจำ ซึ่งอาจทำให้ทัศนคติ นิสัยและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้ที่จองจำไประยะเวลาานาน ๆ ก็จะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของเรือนจำ ทำให้เกิดความเคยชินต่อคุกต่อตะรางและไม่เกรงกลัวอีกต่อไป

ประการที่สาม ทำให้มีการถ่ายทอด ทัศนคติค่านิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตต่าง ๆ รวมทั้งเทคนิคในการประกอบอาชญากรรม จากผู้ต้องขังที่มีความชัดเจน ไปสู่ผู้ต้องขังที่ไม่มีสันดานเป็นอาชญากร ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขผู้กระทำที่ไม่มีสันดานเป็นอาชญากรได้

4.3 เป็นการลดความแออัดยัดเยียดในเรือนจำ

ในการลดโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดอาญาผู้กระทำความผิดจะถูกส่งตัวไปควบคุมในเรือนจำสภาวะการณดังกล่าว ถ้าดำเนินการติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ก็จะก่อให้เกิดความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ทั้งนี้ ความแออัดยัดเยียดในเรือนจำจะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเรือนจำ

⁹ ประธาน วัฒนวาณิชช์. “การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา” บทบัญญัติ, เล่ม 54, ตอน4. หน้า 19.

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการควบคุมหรือในด้านการอบรมแก้ไข ฟันฟูผู้ต้องขัง กล่าวคือ¹⁰

ประการแรกในด้านการควบคุมผู้ต้องขังนั้น หากเกิดความแออัดขัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำแล้ว จะเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง การปกครองดูแลมิให้ผู้ต้องขังก่อความวุ่นวาย ตลอดจนการทำร้ายวิวาทหรือรังแกผู้ต้องขังด้วยกันเอง

ประการที่สอง ในด้านการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังนั้น ความแออัดขัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ จะเป็นอุปสรรคต่อการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษาอบรม ด้านฝึกอาชีพ ด้านการให้บริการและสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถที่จะจัดหาให้ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง เช่น การที่ผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากต้องแออัดขัดเยียดอยู่ในห้องขังเล็ก ๆ หรือการที่ผู้ต้องขังต้องว่างงานเนื่องจากเรือนจำมีจำนวนผู้ต้องขังมากกว่างานที่จัดหาให้ได้ ทำให้ผู้ต้องขังที่มีอยู่ไม่ได้รับงานอย่างทั่วถึงจากสาเหตุนี้ จึงเป็นเหตุให้ผู้ต้องขังมีเวลาว่างมาก และทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน นอกจากนี้ ความแออัดขัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ยังเป็นอุปสรรคต่อการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทัณฑวิทยาอีกด้วย

4.4 เป็นการประหยัดทางเศรษฐกิจ

หากพิจารณาในแง่งบประมาณของรัฐ ซึ่งจะต้องนำมาใช้จ่ายในการสร้างเรือนจำ เงินเดือนของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ รวมตลอดถึงค่าใช้จ่ายในการดูแลนักโทษ ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายในการฝึกอาชีพ เป็นต้น รวมทั้งในแง่ตัวผู้กระทำผิดและครอบครัว ซึ่งจะต้องเสียโอกาสในการประกอบอาชีพเพื่อการเลี้ยงดูครอบครัวอีกด้วย

¹⁰ สำนักงานอัยการสูงสุด. รายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือค้นหาความจริงในคดีอาญาอย่างไร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540, หน้า 96.

4.5 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมีผลต่อการช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องเสียสิทธิในทางกฎหมาย หลายประการ ได้แก่ การประกอบอาชีพบางประเภท เช่น การรับราชการ การเป็นผู้สอบบัญชี หรือการขอใบอนุญาตขับรถยนต์ ตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 เป็นต้น

5. รูปแบบของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

หากพิจารณาถึงรูปแบบของมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด จะเห็นได้ว่ามีดังนี้

5.1 การหลีกเลี่ยงหรือเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Pre-trial stage)

เป็นกระบวนการที่เบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ ทั้งนี้ จะใช้ในกรณีที่การกระทำความผิดอาญา ที่มีใจเป็นความผิดที่กระทบกับความสงบสุขและศีลธรรม หรือผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดที่ไม่มีสำนึกเป็นอาชญากร (Habitual Criminal)¹¹ ลักษณะของการดำเนินการจะมีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีการพบปะร่วมกันของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและตัวแทนของชุมชน ในระหว่างการพบปะกันนั้น แต่ละฝ่ายจะมีโอกาสได้เปิดเผยเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และแสดงความรู้สึกของตนเองออกมา การพบปะจะต้องช่วยให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น เข้าใจฝ่ายอื่น ๆ และขั้นตอน ในการที่จะชดเชยความเสียหาย การพบปะจะจบลงด้วยการตกลงกันว่าผู้กระทำความผิดจะชดเชยความเสียหายได้อย่างไร โดยการตกลงกันของฝ่ายต่าง ๆ อาจทำในรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

¹¹ ประธาน วัฒนวาณิชย์. “การประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา: แนวทางสันติ” ในรายงานการสัมมนาทางวิชาการ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545, หน้า 107-108.

(1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Mediation)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะมีคนกลาง (Mediator) ซึ่งผ่านการอบรมมาอย่างดีและเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ย เพื่อมุ่งให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดชอบในการกระทำของเขารวมทั้งพร้อมที่จะขอโทษ ชดเชยหรือแก้ไขตนเองไม่กระทำผิดซ้ำอีกขณะเดียวกันก็มุ่งที่จะทำให้ผู้เสียหายพอใจและให้อภัย วิธีการดังกล่าวนี้มีใช้กันมากในแคนาดา สหรัฐอเมริกา เยอรมนี อังกฤษ เป็นต้น

(2) การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family group Conferencing)

เป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งประกอบด้วย ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และผู้ไกล่เกลี่ยแล้วยังมีตัวแทนของชุมชนและครอบครัวของทั้งสองฝ่าย เข้าร่วมปรึกษาหารือหรือประชุมกันถึงแนวทางในการจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้น โดยการประชุมจะเริ่มจากการที่แต่ละฝ่ายเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึกโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยที่จะแปรเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นความเข้าใจเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสำนึกและรับผิดชอบในการกระทำพร้อมทั้งทำสิ่งใดในการชดเชยให้ผู้เสียหายและชุมชนพร้อมทั้งทำสิ่งใดในการชดเชยให้ผู้เสียหายและชุมชนในขณะที่ผู้เสียหายและชุมชนก็ให้อภัยพร้อมที่จะช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำผิดซ้ำอีก วิธีการนี้ใช้กันในนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ อังกฤษ และแคนาดา

(3) การล้อมวงพิจารณาความ (Sentencing Circle)

เป็นการพิจารณาความที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้พิพากษา อัยการ ทนาย จำเลย ผู้เสียหาย ญาติและครอบครัว ตลอดจนพยานและตำรวจ จะมานั่งล้อมวงเป็นวงกลมเพื่อพิจารณาความที่เกิดขึ้น โดยให้แต่ละฝ่ายทุกคนได้พูดถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ จากนั้นจึงทำความเข้าใจร่วมกัน การยอมรับผิดของผู้กระทำความผิด การให้อภัยของฝ่ายผู้เสียหายและการชดเชยความเสียหายที่ฝ่ายผู้กระทำความผิดจะชดเชยให้ผู้เสียหายหรือสังคม รวมทั้งที่ประชุมจะร่วมกันกำหนดวิธีการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่จะช่วยป้องกันการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

การพิจารณาตามวิธีนี้ จึงเปรียบเสมือนคนในชุมชนที่ร่วมกันจัดการกับการกระทำผิดที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการพิจารณาแบบไม่เป็นทางการ ทุกคนนั่งล้อมวง

เสมอกันและช่วยกันคิดหาทางที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่ายมากกว่าที่จะเน้นการลงโทษ โดยที่ผู้เสียหายไม่ได้อะไรทดแทน

การตกลงไกล่เกลี่ยและการล้อมวงพิจารณาความอาจลงเอยโดยการให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน เช่น การทำงานบริการสาธารณะ ชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหาย เป็นต้น วิธีการดังกล่าวใช้ในประเทศแคนาดาและออสเตรเลีย¹²

5.2 การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดเมื่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว (Trial Stage)

เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้ผ่านขั้นตอนบางขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เข้ามาแล้วแต่ถูกผลักดันหรือเบี่ยงเบนออกไปจากมาตรการแบบดั้งเดิม และใช้วิธีการอื่นดำเนินการกับผู้กระทำความผิดแทน เช่น ในขั้นตอนของตำรวจจะใช้โทษปรับ ในขั้นตอนของอัยการอาจเป็นในรูปของการชะลอการฟ้อง ในขั้นตอนของศาลอาจใช้การรอการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ เป็นต้น ดังจะได้กล่าวในรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 การใช้โทษปรับ (Fine)

ในหลายประเทศได้มีความพยายามในการไม่ลงโทษจำคุกในระยะสั้น โดยการลงโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือในชั้นศาล การลงโทษปรับจึงเป็นการบังคับเอากับตัวเงินของผู้กระทำความผิด แต่เนื่องจากสถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสั่งปรับหรือศาลพิพากษาลงโทษปรับ ค่าปรับจำนวนหนึ่งอาจจะรุนแรงมาก ต่อผู้ต้องโทษที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี แต่อาจจะไม่ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ในบางประเทศ จึงได้มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องจำ

¹² นัทธี จิตสว่าง, “Restorative Justice : กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่ , เข็ยและชุมชนมีส่วนร่วม” ในรายงานการสัมมนาวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย เมื่อ วันที่ 16 มกราคม 2545, หน้า 118.

พิพากษาให้ลงโทษปรับนำเงินค่าปรับมาชำระต่อศาล ภายในกำหนด 30 วัน หากเลยกำหนดเวลานี้ไปแล้วจำเลยไม่สามารถนำเงินมาชำระค่าปรับได้ก็จะต้องถูกยึดทรัพย์หรือกักขังแทนค่าปรับ¹³ ทั้งนี้ในการปฏิบัติศาลหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้วิธีการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำผิด ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำผิด อันเป็นโทษที่หนักกว่าโทษปรับตามความมุ่งหมายเดิมที่มุ่งบังคับเอากับตัวเงินของผู้กระทำผิดเท่านั้น นอกจากนี้ การใช้การกักขังแทนค่าปรับยังมีผลเสียตามมาอีกมาก กล่าวคือ ทำให้ผู้ต้องโทษปรับต้องเข้าไปคลุกคลีกับผู้กระทำความผิดทั่ว ๆ ไป อันจะทำให้มีการถ่ายทอดและเรียนรู้พฤติกรรมของการกระทำความผิดต่อกันได้ การกักขังแทนค่าปรับจึงมีลักษณะคล้ายกับการจำคุกในระยะสั้น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิด ต่อรัฐและต่อสังคม

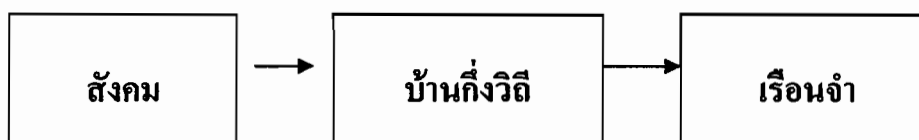
ด้วยเหตุนี้ ในบางประเทศ เช่น ประเทศสวีเดน อังกฤษ เป็นต้น ได้มีการกำหนดโทษโดยใช้ระบบวันปรับ (Day-Fines) กล่าวคือในการลงโทษปรับ ศาลจะกำหนดโทษปรับเป็นวัน ในระบบนี้ ก่อนที่ศาลจะกำหนดโทษปรับ ศาลจะต้องทราบรายได้ของจำเลย แต่ละคนก่อนว่ามีรายได้เฉลี่ยวันละเท่าไร โดยอาจจะทราบจากการที่จำเลยแสดงให้ทราบ หรือจากการรายงานของพนักงานอัยการ ศาลก็จะกำหนดโทษปรับเป็นจำนวนวัน

5.2.2 บ้านกึ่งวิถีเข้า (Halfway in House)

บ้านกึ่งวิถีเข้าเป็นสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดบางประเภทในชุมชน โดยมีลักษณะเป็นบ้านพัก หรือศูนย์พักพิงที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชน ของผู้ที่ศาลสั่งให้พักในบ้านกึ่งวิถี แทนการจำคุกในเรือนจำ โดยผู้ที่เข้าอยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะต้องเข้ามาในตอนเย็นภายในเวลาที่กำหนด ดังนั้น บ้านกึ่งวิถีเข้าเป็นศูนย์พักพิงสำหรับผู้ที่ถูกศาลสั่งให้พักอยู่ในบ้านกึ่งวิถีแทนการจำคุกในเรือนจำ โดยผู้ที่เข้าอยู่ในบ้านกึ่งวิถีเข้าจะออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือตามปกติและกลับเข้ามาในบ้านกึ่งวิถีในตอนเย็นภายในเวลาที่

¹³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30.

กำหนด ดังนั้น บ้านกึ่งวิถีเข้าเป็นศูนย์พักพิงสำหรับผู้ที่ศาลสั่งให้พักอยู่ในบ้านกึ่งวิถี แทนการจำคุกในเรือนจำ บ้านกึ่งวิถีเข้า จ้อยู่กึ่งกลางระหว่างสังคมกับเรือนจำ

เหตุผลที่สนับสนุนให้มีการใช้บ้านกึ่งวิถีเข้าแทนจำคุกในเรือนจำ มีดังนี้

ก. การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน ได้รับการพิจารณาว่ามีมนุษยธรรมมากกว่าการใช้โทษจำคุก นอกเหนือจากการช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความแออัด ยัดเยียดภายในเรือนจำ การสุขภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ซึ่งอยู่ในสภาพที่ แย่เต็มที่ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้รักษาสัมพันธ์กับครอบครัว ตลอดจนสามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้อีกด้วย

ข. ในบางกรณีศาลเห็นว่า การจะกำหนดให้ผู้กระทำผิดให้ได้รับการรอลงอาญา โดยมีการคุมประพฤติข้อมไม่เหมาะสม แต่ในขณะเดียวกันการที่จะลงโทษ จำคุกก็ไม่เหมาะสม ศาลก็อาจสั่งให้ผู้กระทำผิดให้เข้ารับการควบคุมอยู่ในบ้านกึ่งวิถีเข้า เพื่อให้ปรับปรุงแก้ไขและร่วมกิจกรรมทำประโยชน์ต่อชุมชน

ค. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของรัฐมากกว่าการจำคุกในเรือนจำ

5.2.3 การชะลอการฟ้อง (Suspend Prosecution)

การชะลอการฟ้อง เป็นมาตรการในการเลี่ยงการใช้โทษจำคุกโดยการ ยับยั้ง หรือชะลอการฟ้องร้องผู้กระทำผิดออกไปจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นอัยการ ทำนองเดียวกับการปล่อยอย่างมีเงื่อนไขในชั้นศาลคือการรอลงอาญาหรือการรอกำหนด โทษ โดยมีการคุมประพฤติ

เหตุผลที่ให้อัยการชะลอการฟ้องไว้ก่อนนั้น ก็เนื่องจากว่ามีผู้ต้องหาเป็น จำนวนมากที่ได้กระทำผิดโดยมิได้มีจิตใจเป็นอาชญากรมาก่อน หรือได้กระทำผิดไป โดยมิได้มีจิตใจชั่วร้ายหรือมีสันดานเป็นผู้ร้าย เคยมีความประพฤติดีมาก่อน มีอาชีพเป็น

หลักแหล่งแต่ได้กระทำผิดไปโดยพลั้งพลาด หรือกระทำผิดไปในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความประมาท ความจำเป็นบังคับจากสภาพแวดล้อม เช่น ความยากจน หรือทำความผิดที่มีได้มีความชั่วร้ายในตัวเอง แต่เป็นความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้ การจะต้องฟ้องร้องผู้ต้องหาเหล่านี้ก็จะทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ต้องหาเองและครอบครัว เนื่องจากเสียเวลาเสียเงิน เสียชื่อเสียงในการขึ้นศาล และอาจจะต้องติดคุก ในขณะที่เดียวกันสังคมก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้ต้องหาเหล่านี้ เพราะผู้ต้องหาได้กระทำผิดไปโดยพลั้งพลาดหรือ มิได้มีจิตใจชั่วช้า สมควรที่จะได้รับการอภัยและภาคทัณฑ์ ให้โอกาสกลับตัวดีกว่าที่จะเสียเงินเสียทองเสียงบประมาณในการเลี้ยงดูคุมขังผู้ต้องหาเหล่านี้ในเรือนจำและทำลายอนาคตของผู้ต้องหาเหล่านี้เสีย

ในการใช้ดุลยพินิจของอัยการว่า คดีไหนควรจะฟ้องหรือคดีไหนควรจะชะลอการฟ้องไว้ก่อนนั้น อัยการพิจารณาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น อายุ ประวัติ ความประพฤติ การศึกษาอบรม สุขภาพและภาวะทางจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมการกระทำผิด ความหนักเบาของความเสียหาย ความพยายามในการบรรเทาผลร้ายที่เกิดจากการกระทำผิด ความยินยอมของผู้เสียหาย ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดต่อผู้ต้องหาในอนาคตด้วย อย่างไรก็ตาม ในการใช้ดุลยพินิจของอัยการนั้น มิใช่ว่าจะสามารถใช้ดุลยพินิจในการชะลอการฟ้องได้เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเป็นคดีที่กระทำโดยประมาท (ในบางกรณี) หรือคดีที่เกิดจากความบีบคั้นจากสภาพแวดล้อม เป็นต้น

วิธีการดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลมาแล้วในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ได้หวัน เกาหลี และญี่ปุ่น ในสหรัฐอเมริกาเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “Deferred Prosecution” ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้อยู่ในหลายรัฐ อาทิ ในรัฐฟลอริดา ใช้วิธีการที่เรียกว่า “การคุมประพฤติโดยไม่มีการฟ้อง” (Probation ดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้โดยผลักดันคดีที่เล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่จำเป็นออกไปจากกระบวนการยุติธรรม และใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ แทน

5.2.4 การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในวันหยุดหรือเป็นระยะ ๆ

(Periodic Detention or Weekend Imprisonment)

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบนี้ เป็นมาตรการกึ่งควบคุมอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ยังไม่อยู่ในขังที่จะได้รับการพิจารณาให้ได้รับการรอกการลงโทษและปล่อยไปโดยมีการคุมประพฤติ และในขณะเดียวกันก็ยังไม่สมควรที่จะได้รับโทษจำคุก จึงใช้มาตรการกึ่งควบคุม โดยมีทั้งมาตรการควบคุมและการปล่อยอย่างมีเงื่อนไขพร้อม ๆ กัน

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยวิธีนี้ ผู้กระทำความผิดจะถูกควบคุมไว้ในสถานควบคุม (Periodic Detention Centre) เฉพาะในวันเสาร์อาทิตย์ โดยผู้กระทำความผิดจะต้องมารายงานตัวต่อสถานควบคุม เวลา 19.00 น. ของวันศุกร์ และจะได้รับการปล่อยกลับบ้านในวันอาทิตย์ เพื่อผู้กระทำความผิดจะได้กลับบ้านไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและทำงานเพื่อเลี้ยงชีพตามปกติ และเมื่อถึงวันสุดสัปดาห์ก็กลับมาประจำที่ศูนย์ควบคุมอีกครั้งหนึ่ง เช่นนี้ไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษ ซึ่งปกติจะไม่น้อยกว่า 3 เดือน และไม่มากกว่า 12 เดือน

ในระหว่างวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้กระทำความผิดที่ศาลพิพากษาให้ถูกควบคุมในวันหยุด จะต้องทำงานภายในและนอกสถานควบคุม แต่งานส่วนใหญ่จะเป็นงานภายนอกซึ่งเป็นงานก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยออกไปทำความสะอาด ปรับปรุงสถานที่ ทาสี ตกแต่ง ตัดหญ้า และซ่อมแซม ตามโรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ คนชรา โรงเรียน หรือสาธารณสถานต่าง ๆ สำหรับงานในสถานควบคุมนั้น เป็นงานเกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพบางอย่าง การประชุมกลุ่มสัมมนา การสนทนา การเรียนในชั้นเรียนและการทำความสะอาดสถานควบคุมแล้วแต่ความเหมาะสม ทั้งนี้ ในบางแห่งจะมีกิจกรรมเพิ่มเติมในคืนวันพุธหรือพฤหัสบดี โดยมีการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับพฤติกรรมในการกระทำความผิด และความประพฤติของแต่ละบุคคล ผู้ต้องโทษนี้จะต้องปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสถานควบคุมโดยเคร่งครัด เช่น จะต้องมารายงานตัวภายในกำหนด ห้ามหลบหนีเที่ยว คืมสุรา หรือสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ตลอดจนทะเลาะวิวาท หากมีการฝ่าฝืนเมื่อได้รับการคัดเตือนแล้วยังมีการปฏิบัติอีก ก็จะถูกส่งตัวกลับไปให้ศาลมีคำพิพากษาใหม่ ซึ่งอาจมีผลให้ต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำต่อไป

ผู้กระทำผิดที่ศาลอาญพิพากษาให้รับโทษโดยวิธีนี้ ในประเทศนิวซีแลนด์ให้ใช้เฉพาะผู้ต้องโทษวัยหนุ่ม อายุระหว่าง 15 - 21 ปี หรืออาจเป็นผู้ต้องโทษผู้ใหญ่ในบางกรณี แต่ต้องมีกำหนดโทษไม่เกิน 1 ปี สำหรับในออสเตรเลียใช้โทษนี้กับผู้กระทำผิด โดยทั่วไป ยกเว้นผู้กระทำผิดที่เป็นหญิง หรือผู้กระทำผิดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือบุคคลที่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อนโดยมีกำหนดโทษมากกว่า 1 เดือน ขึ้นไป และที่สำคัญคือว่าผู้ต้องโทษเหล่านี้ทำผิดในคดีที่ไม่ร้ายแรง ในสถานควบคุมแห่งหนึ่ง ๆ ปกติสามารถให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ถูกควบคุมในวันหยุดในช่วงหนึ่ง ๆ ประมาณ 20-40 คน สถานควบคุมนี้ปกติจะตั้งอยู่ในตัวเมือง หรือร่วมกับชุมชน โดยทั่ว ๆ ไปมีรูปแบบคล้ายศูนย์เยาวชน

วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีนี้ ก็เพื่อลดผลกระทบในทางลบจากการจำคุกที่จะมีผู้กระทำผิดครั้งแรก หรือผู้กระทำผิดที่ยังมิได้มีมลทินให้ชินชาต่อคุกตระวางไป หากถูกลงโทษจำคุกเสียในขณะเดียวกัน ก็ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เขาสามารถที่จะใช้ชีวิตในสังคมและทำมาหากิน หรือศึกษาหาความรู้ได้ต่อไปตามปกติเพียงแต่ผู้กระทำผิดจะต้องมาทำงานชดใช้ให้สังคม เป็นการตอบแทนสังคมและมาเข้ารับการศึกษาอบรม ในสถานควบคุมอีกด้วย การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีนี้จึงเป็นการประหยัคงบประมาณเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามมีข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีนี้อยู่บ้าง เช่น ผู้ต้องโทษต้องทำงานถึง 7 วัน โดยไม่มีเวลาได้พักผ่อนนับว่าหนักมากขณะเดียวกันผู้ต้องโทษก็ต้องพยายามปกปิดนายจ้างหรือเพื่อนฝูงถึงโทษที่ได้รับ

สำหรับในประเทศไทยนั้น ยังมีได้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีนี้แต่ประการใด แต่การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยวิธีนี้มีแพร่หลายอยู่ในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศในยุโรปบางประเทศ

5.2.5 การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining)

เป็นกระบวนการที่อัยการทำการเจรจาตกลงกับจำเลยหรือทนายจำเลย เพื่อแลกเปลี่ยนกับคำรับสารภาพของจำเลยกับการลดข้อหาจากหนักเป็นเบา หรือให้ได้รับโทษน้อยลงตามที่อัยการเสนอให้ผู้ต้องหา ทั้งนี้ การต่อรองคำรับสารภาพเป็น

กระบวนการที่ได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาการบริหารงานยุติธรรมในเรื่องของความแออัดของคดีที่มีอยู่ในศาล และเป็นการประหยัดงบประมาณของรัฐอีกด้วย

โดยทั่วไป เมื่อมีการดำเนินคดี อัยการและจำเลยหรือทนายจำเลย อาจจะเจรจากันเพื่อทำความเข้าใจว่า จำเลยจะให้การรับสารภาพตลอดข้อหาหรือรับสารภาพในข้อหาที่ถูกฟ้องหรือในข้อหาใหม่ที่เบากว่าหรือข้อหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อัยการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ได้แก่ ถอนฟ้องข้อหาอื่น ขอให้ศาลลงโทษหรือไม่ลงโทษจำเลย ตามคำร้องของอัยการ ที่เสนอต่อศาลเพื่อให้ได้บทลงโทษเป็นพิเศษ เป็นต้น โดยวิธีการต่อรองรับสารภาพยังได้นำไปใช้ในประเทศอังกฤษ อีกด้วย

5.2.6 การคุมขังผู้ต้องโทษไว้ในที่อยู่อาศัยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์

(House arrest with electronic monitoring)

เป็นทางเลือกในการควบคุมผู้ต้องขังโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความแออัดในเรือนจำ รวมทั้งเพื่อเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้ใช้ชีวิตชุมชนได้ตามปกติ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพการงาน ตลอดจนการใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัว ทั้งนี้ ระหว่างที่ผู้กระทำความผิดอยู่ระหว่างการควบคุมด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์นี้ ผู้กระทำความผิดจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มบำบัด ทำงานชดใช้สังคม ต้องเรียนหนังสือหรือเข้ารับการตรวจสารเสพติด หรือแอลกอฮอล์ ตามเงื่อนไขที่กำหนดด้วยโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จะออกติดตามสอดส่องผู้กระทำความผิดที่บ้านโดยไม่แจ้งล่วงหน้าด้วย มาตรการนี้ได้รับความนิยมมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และยุโรป ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ควบคุมผู้กระทำความผิดในคดีไม่รุนแรง ผู้ต้องขังหนุ่มและผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพักการลงโทษ¹⁴

ระบบเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ จะประกอบไปด้วย¹⁵

¹⁴ วีรพงษ์ บุญโญภาส. “การคุมขังผู้ต้องโทษนอกเรือนจำโดยอาศัยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ : อนาคตใหม่ของการลงโทษ” วารสารอัยการ. ปีที่ 11, ฉบับที่ 129. กันยายน – ตุลาคม 2531, หน้า 9 – 11.

¹⁵ www.correct.go.th

(1) อุปกรณ์ส่งสัญญาณ (A Transmitter Device) มีลักษณะคล้ายนาฬิกา และติดกับข้อมือหรือข้อเท้าของผู้กระทำผิดตลอด 24 ชั่วโมง

(2) อุปกรณ์รับสัญญาณ (A Receiver Unit) จะได้รับการติดตั้งไว้ที่บ้านของผู้กระทำผิด โดยเชื่อมโยงสัญญาณผ่านสายโทรศัพท์

(3) ศูนย์คอมพิวเตอร์ควบคุมกลาง จะตั้งอยู่ที่บริษัทรับสัมปทานในการทำหน้าที่ควบคุม

การทำงานของระบบควบคุมด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์นั้น สัญญาณจากอุปกรณ์ที่ผูกติดกับข้อมือหรือข้อเท้าของผู้ต้องขังจะถูกส่งไปยังอุปกรณ์รับสัญญาณที่ถูกติดตั้งไว้ที่บ้านของผู้กระทำผิด จากนั้นอุปกรณ์รับสัญญาณจะรายงานไปยังศูนย์คอมพิวเตอร์ควบคุมกลางโดยผ่านทางสายโทรศัพท์ เพื่อแสดงตำแหน่งของผู้กระทำผิด ความผิดว่าอยู่บ้านพักอาศัยตามเวลาที่กำหนดหรือไม่ หากผู้กระทำผิดออกไปนอกเขตสัญญาณ เครื่องรับสัญญาณ จะรายงานไปยังศูนย์คอมพิวเตอร์กลางทันที นอกจากนี้ระบบจะทำการติดต่อกับผู้กระทำผิดผ่านทางโทรศัพท์เป็นระยะ ๆ โดยไม่แจ้งล่วงหน้า ซึ่งผู้กระทำผิดมีหน้าที่จะต้องรับสายโทรศัพท์นี้เพื่อแสดงว่าตนอยู่ในบริเวณที่กำหนด โดยศูนย์คอมพิวเตอร์ควบคุมกลางจะทำการบันทึกข้อมูลของผู้กระทำผิดไว้ และเจ้าหน้าที่จะพิมพ์รายงานข้อมูลของผู้กระทำผิดแต่ละรายส่งกรมราชทัณฑ์ เพื่อประเมินผลมีการกระทำผิดเงื่อนไขหรือไม่

5.3 การเบี่ยงเบนผู้ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาออกจากเรือนจำ

เมื่อผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกในเรือนจำแล้ว แต่ได้รับการผ่อนปรนให้ออกมาจากภายนอกเรือนจำ หรือปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไขหรือปลดปล่อยอย่างมีเงื่อนไขออกมาสู่สังคมเพื่อทำประโยชน์และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขต่าง ๆ แทนการจำคุก โดยมีรูปแบบที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดดังนี้

5.3.1 บ้านกึ่งวิถีออก (Halfway out house)

เป็นบ้านกึ่งวิถีสำหรับใช้ในการเตรียมการปลดปล่อยผู้พ้นโทษหรือใกล้พ้นโทษ ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ผู้พ้นโทษต้องผ่านชีวิตในเรือนจำหรือถูกจองจำมาเป็น

ระยะเวลาหนึ่งอาจทำให้ต้องประสบปัญหา นานาประการ ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม หรือขาดที่พักพิง และไม่มียานพาหนะ อันจะเป็นการให้โอกาสเกิดผู้พ้นโทษหรือใกล้จะ พ้นโทษได้เรียนรู้และศึกษาแนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมรวมทั้งการชี้แนะ ช่วยเหลือแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในบ้านกึ่งวิถี

โดยผู้ที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะออกไปทำงานหรือหางานทำ ซึ่งทางบ้านกึ่งวิถี ได้ช่วยเหลือหรือแนะนำให้หรือออกไปรับการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นแล้ว กลับมาหลับนอนในบ้านกึ่งวิถีในตอนเย็น สำหรับในเวลากลางวันหรือในวันเสาร์ อาทิตย์ แล้วแต่กรณี ทางบ้านกึ่งวิถีจะจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสัมมนากลุ่มการอภิปรายและ การให้คำปรึกษาหารือส่วนบุคคล เพื่อช่วยปรับปรุงฟื้นฟูทัศนคติของผู้พ้นโทษในการ ปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ในปัจจุบันการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน โดยอาศัยรูปแบบของบ้าน กึ่งวิถีมีปรากฏแพร่หลายอยู่ในสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น รวมทั้ง ประเทศไทย

5.3.2 ทักษานิคม (Penal Settlement)

เป็นรูปแบบของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนที่พยายามถึงเอา ทรัพย์สินและข้อได้เปรียบต่าง ๆ ของชุมชนมาใช้ในการแก้ไขให้ผู้กระทำผิดได้กลับเข้า สู่สังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ทั้งนี้ โดยทักษานิคมได้ถูกจัดตั้งขึ้นสำหรับผู้ต้องโทษ ที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกจำแนกลักษณะแล้วว่าเป็นผู้ที่ไม่จำเป็นจะต้องได้รับการ ควบคุมอย่างเข้มแข็งในเรือนจำ โดยเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับการลดหย่อน ให้ได้มีโอกาส ได้อยู่ในที่ที่มีอิสรภาพพอสมควรและมีโอกาสที่จะได้รับการฝึกฝนวิชาชีพทางการ เกษตรกรรม เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางด้านนี้ต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ ผู้ต้องโทษที่ได้รับการคัดเลือกไปอยู่ทักษานิคม สามารถที่จะนำ ครอบครัวไปอยู่ได้ด้วย

การจัดตั้งทักษานิคม จะมีในทวีปแอฟริกา อเมริกาใต้และเอเชีย

5.3.3 การจัดให้ทำงานหรือให้การศึกษา (Work or education release)

เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยการเลี่ยงการลงโทษจำคุกประการหนึ่ง แต่เป็นมาตรการกึ่งควบคุม กล่าวคือเป็นมาตรการผสมระหว่างการใช้เรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน

โดยการให้ผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกเรือนจำในระหว่างต้องโทษเป็นการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปทำงานในบริษัท ห้างร้าน โรงงาน ในเวลาทำงานปกติเมื่อหมดเวลาทำงานแล้วในเวลาเย็นก็ต้องกลับเข้ามาอยู่ในเรือนจำตามเดิม

ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ต้องขังที่จะได้รับอนุญาตให้ออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ จะต้องเป็นผู้ต้องขังที่ปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้ เช่น ในประเทศออสเตรเลียได้กำหนดว่า จะต้องโทษจำคุกตั้งแต่ 3 - 5 ปี และมีความประพฤติดีติดต่อกันมา 6 เดือนก็อาจได้รับพิจารณาคัดเลือกให้ออกไปทำงานภายนอกได้ ที่ว่าอาจได้รับการคัดเลือกนั้นหมายความว่า ผู้ต้องขังทุกคนมีสิทธิครบตามกฎเกณฑ์ก็อาจได้รับการพิจารณาคัดเลือกหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยมีคณะกรรมการพิจารณาเกี่ยวกับการกำหนดโทษ พฤติกรรมในการกระทำผิด ประเภทความผิด พื้นฐาน การศึกษาและครอบครัวและประวัติการต้องโทษ เป็นต้น

การอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ มิได้หมายความว่าผู้ต้องขังจะเหลือโทษอยู่อีกเท่าไรก็สามารถออกไปทำงานได้เท่านั้น โดยทั่วไปแล้วในหลายประเทศผู้ต้องขังที่จะได้รับอนุญาตให้ออกไปทำงานได้ จะต้องเป็นผู้ต้องขังที่เหลือโทษจำคุกน้อย หรือใกล้พ้นโทษและได้จำคุกมาเป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว

การส่งตัวออกไปทำงานนอกเรือนจำนั้น มิได้มีการส่งตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำไปสู่โรงงาน หรือบริษัท ห้างร้าน โดยตรง แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ต้องขังที่เข้าหลักเกณฑ์จะได้รับการส่งตัวไปยังศูนย์เตรียมการปลดปล่อย (Pre-release Centre) เพื่อทดสอบชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อน และขณะเดียวกันก็เพื่อเตรียมหางานให้ผู้ต้องขังด้วย หากมีความประพฤติเป็นที่น่าเชื่อถือ และนายจ้างยอมรับจัดเข้าทำงานแล้ว จึงจะถูกส่งตัวไปยังศูนย์สำหรับจัดให้ผู้ต้องขังออกทำงานภายนอก (Work release) ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้ไปทำงานในบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เมื่อตกเย็นก็จะกลับมาหลับนอนที่ศูนย์ ไม่ต้องกลับเข้าไปในเรือนจำอีก ทั้งนี้ในระหว่างต้องโทษต้องไม่ทำผิดระเบียบข้อบังคับของศูนย์

หรือขอการอนุญาตให้ออกทำงานอื่น ๆ ซึ่งหากมีการละเมิดร้ายแรงก็จะต้องถูกส่งตัวกลับเข้าเรือนจำต่อไป

นอกจากการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกเรือนจำในระหว่างต้องโทษแล้ว ยังมีโครงการที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน อยู่อีกลักษณะหนึ่งคือ การอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยภายนอกเรือนจำ ในขณะที่ต้องโทษด้วย ทั้งนี้โดยลักษณะวิธีการดำเนินการ ตลอดจนรูปแบบการดำเนินงานก็คล้าย ๆ กับการปล่อยผู้ต้องขังออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ จะแตกต่างกันก็เพียงในเรื่องของการให้ออกไปศึกษาเล่าเรียนแทนการทำงานเท่านั้นเอง

วัตถุประสงค์ของการปล่อยผู้ต้องขังออกไปทำงานหรือศึกษาภายนอกก็เช่นเดียวกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ง่ายขึ้น และสามารถที่จะมีงานทำหาเลี้ยงชีพ หรือมีการศึกษาเล่าเรียนได้ในขณะต้องโทษและภายหลังพ้นโทษ

5.3.4 การพักการลงโทษ (Parole)

การพักการลงโทษ หมายถึง กรณีที่นักโทษเค็ดขาดที่ต้องลงโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วระยะหนึ่ง ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ได้รับการปลดปล่อยก่อนครบกำหนดตามคำพิพากษาภายใต้เงื่อนไขการสอดส่องดูแลคุมประพฤติ ไปจนกว่าจะครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา ซึ่งหากว่ามีได้มีการกระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดคดีอื่น ๆ ขึ้นอีก ภายในระยะเวลาดังกล่าว ผู้ได้รับการพักการลงโทษ ก็จะได้รับ การปลดปล่อยเป็นอิสระ ไม่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติอีกต่อไป¹⁶

การพักโทษจึงเป็นวิธีการในการเลียงโทษจำคุกวิธีหนึ่งที่น่าวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแทนการจำคุกแต่มาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการผสม คือ มีทั้งการใช้โทษจำคุกและต่อมาจึงปลดปล่อยออก

¹⁶ นัทธี จิตสว่าง. หลักทัณฑ์วิทยา. เอกสาร โรเนียว, หน้า 129.

โดยทั่วไประบบการพักโทษจะประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

(1) การคัดเลือกผู้ได้รับการพักโทษ ซึ่งจะต้องมีระบบการคัดเลือกที่เป็นธรรม และมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

(2) การเตรียมการปลดปล่อยผู้ได้รับการพักการลงโทษ ซึ่งจะประกอบด้วย การฝึกอบรมผู้ได้รับการพักการลงโทษ ให้ทราบถึงการปรับตัวให้เข้ากับ สังคม การติดต่อหางานทำ รวมไปถึงการแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตามเงื่อนไขของการพักการลงโทษ

(3) การดูแลสอดส่องคุมประพฤติผู้ได้รับการพักการลงโทษ ซึ่งจะกระทำ โดยพนักงานคุมประพฤติจนครบกำหนดเวลาเงื่อนไขการพักการลงโทษ

5.3.5 การลดวันต้องโทษจำคุก (Remission on of Sentence)

เป็นมาตรการลดระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังให้ ลดน้อยลง โดยการลดโทษจำคุกแล้วปลดปล่อยให้ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำก่อนครบ กำหนดโทษตามคำพิพากษา โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ และถ้าผู้ต้องขังหรือนักโทษผู้นั้นประพฤติผิดเงื่อนไขที่กำหนดได้ก็จะต้องถูกจับตัวกลับเข้ามารับโทษใหม่อีก โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนของศาลอีก เพราะกำหนดโทษตามคำพิพากษายังคงครบถ้วน

การลดวันต้องโทษจำคุกเป็นมาตรการทางทัณฑวิทยาที่นำมาใช้เป็น มาตรการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำและในขณะเดียวกันก็เป็นการให้รางวัลแก่ผู้ต้องขัง ในการที่จะทำให้ผู้ต้องขังตั้งใจรับการอบรมฝึกอาชีพและประพฤติตัวอยู่ใน กฎเกณฑ์ รวมทั้งช่วยลดงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังของรัฐอีกด้วย

5.3.6 การอภัยโทษ (Pardon)

การอภัยโทษนั้น เป็นวิธีการที่ใช้ในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิด โดยการผ่อนหนักให้เป็นเบา หรือผ่อนเบาให้หมดไปเลย ซึ่งการอภัยโทษนั้นถือเป็น อำนาจบริหาร ซึ่งตามปกติมักมอบให้ประมุขของรัฐเป็นผู้ใช้ เพื่อใช้ความกรุณาต่อผู้กระทำความผิด แต่การอภัยโทษในปัจจุบันนี้ ได้มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาตาม

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น นำมาใช้เป็นมาตรการในการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นปัญหาอยู่มากในนานาประเทศ และการอภัยโทษอาจจัดให้มีในวาระโอกาสสำคัญต่างๆ ของประเทศชาติบ้านเมือง เพื่อเป็นสิริมงคลต่อบ้านเมือง อย่างในประเทศไทย เช่น ในการพระราชทานอภัยโทษ เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก 2 กรกฎาคม 2531 เป็นต้น

การอภัยโทษเป็นกระบวนการที่ทำได้รวดเร็ว โดยฝ่ายบริหารมีอำนาจเด็ดขาดที่จะกำหนดรูปแบบและวิธีการในรูปของพระราชกฤษฎีกา แต่ก็จะนำมาใช้ในวาระสำคัญต่างๆ ของชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ เพื่อคงความศักดิ์สิทธิ์ และการเคารพนับถือของสถาบันทั้งสามดังกล่าว¹⁷ แต่อย่างไรก็ตามแม้การปล่อยนักโทษที่ได้รับผลจากพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ จะต้องได้รับการออกหมายปล่อยจากศาล โดยศาลฎีกาจะเป็นผู้ออกหมายปล่อย อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากเรือนจำเสนอชื่อขึ้นมา ก็นับเป็นการดำเนินงานตามขั้นตอนของกฎหมายในตอนที่ท้ายเท่านั้น ศาลฎีกาไม่ได้มีอำนาจคัดค้านหรือโต้แย้งบุคคลที่ได้รับผลจากพระราชกฤษฎีกาแต่อย่างใด¹⁸

¹⁷ ชัยรัตน์ ไพรสงบ. “ล้างมลทิน” นิตยสารท่องเที่ยว. ปีที่ 37, ฉบับที่ 3. มีนาคม 2540, หน้า 30.

¹⁸ ไพศาล ภูไพบูลย์. “การอภัยโทษและนิรโทษกรรมในกฎหมายไทย” วารสารข้าราชการ. ปีที่ 33, กันยายน-ตุลาคม 2531, หน้า 62.

บทที่ 3

มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด ในประเทศไทย

ในบทที่ 3 จะได้ศึกษามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในประเทศไทย ตั้งแต่ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญา ขั้นตอนการก่อนฟ้องคดี ขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล ขั้นตอนภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ซึ่งจะได้รับ การพิจารณาโดยลำดับดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญา

1.1 การหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิดโดยการระงับข้อพิพาทในชุมชน

ประเทศไทยให้ความสำคัญในกระบวนการระงับข้อพิพาททางอาญาใน ชุมชน แทนการดำเนินคดีอาญาในลักษณะที่เป็นทางการ โดยได้มีการเริ่มโครงการศาล หมู่บ้าน หรือศาลาประนอมข้อพิพาทที่จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อปี พ.ศ. 2526 อันเป็นการ ดำเนินโครงการโดยกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเอาวิธีการที่มีมา ตั้งแต่โบราณของสังคมไทยกลับมาใช้ใหม่ อันเป็นการระงับข้อพิพาทบาดหมางที่เกิดขึ้น ในชุมชนลงโดยถามความสมัครใจของกลุ่มเพื่อให้ความโกรธแค้น ความขุ่นข้องหมอง ใจหมดสิ้นไปอันมีผลทำให้เป็นการลดการแก้แค้น และเป็นการลดปัญหาอาชญากรรม ลงไปด้วยวิธีประนีประนอมข้อพิพาท¹ แต่ข้อพิพาทที่จะอยู่ในอำนาจหน้าที่ในการ ประนอมข้อพิพาทของศาลหมู่บ้าน ที่ดำเนินการ โดยตุลาการหมู่บ้านนั้น ต้องมีลักษณะที่

¹ สุภัทรา กรอุไร. “การประนอมข้อพิพาททางอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542, หน้า 46.

เป็นคดีข้อพิพาทในคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป หรือคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ และเป็นข้อพิพาทในคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งคู่กรณีสามารถตกลงกันได้²

2. การหลีกเลี่ยงหรือเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Pretrial stage)

เมื่อมีผู้กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ในบางประเทศจะมีกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดอาญา ซึ่งมีใช้ความผิดที่กระทบกับความสงบสุขของสังคมและศีลธรรม หรือผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำความผิดโดยที่ไม่ได้มีสันดานเป็นอาชญากร (Habitual Criminal) ทั้งนี้ การระงับข้อพิพาทดังกล่าวจะเป็นการดำเนินงานยุติธรรมในภาคเอกชน ซึ่งอยู่นอกกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การไกล่เกลี่ย (Mediation) การชดใช้ค่าเสียหาย (Restitution) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การประนีประนอมข้อพิพาท (Reconciliation) เป็นต้น หากเป็นคดีแพ่งความผูกพันของคู่กรณีจะอยู่บนพื้นฐานสัญญา แต่หากเป็นคดีอาญาผลของการตกลงจะบังคับได้ตามกฎหมาย ก็ต่อเมื่อมีลักษณะและหลักเกณฑ์ถูกต้องตามหลักการในเรื่องของการยอมความกันตามประมวลกฎหมายอาญาก็จะเป็นผลทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) นอกจากนี้ ยังมีโครงการอนุญาโตตุลาการ ที่ริเริ่มโดยกระทรวงยุติธรรม ร่วมกับสำนักงานอัยการสูงสุด กรมการปกครอง กรมคุมประพฤติ และสภาพนาชความ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการระงับข้อพิพาทและข้อขัดแย้งในสังคม โดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล

ทั้งนี้ หากพิจารณาโครงการที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการเจรจาข้อพิพาทในชุมชนโดยสมัครใจของคู่กรณี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้เป็นหลักใหญ่ แม้ว่าวิธีการดำเนินการนั้นจะเน้นการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมข้อ

² วิยะดา วัจวรรณรัตน์. “วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543, หน้า 98.

พิพาทในระดับท้องถิ่น หรือในชุมชนที่เกิดข้อพิพาทขึ้นนั้น โดยให้บุคคลที่มีคุณสมบัติ และเป็นทีเคารพของคู่กรณีหรือชุมชน และถ้าสามารถตกลงกันได้ ผลที่จะได้รับโดยตรง ก็คือคดีจะไม่ขึ้นสู่ศาล อันเป็นการช่วยลดภาระแก่กระบวนการยุติธรรมได้ ในขณะที่ด้วยกันชุมชนและผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยโดยผู้กระทำผิดนั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็น การหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำผิดได้ประการหนึ่ง

3. ขั้นตอนก่อนฟ้องคดีต่อศาล

เป็นขั้นตอนที่การดำเนินคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนและ พนักงานอัยการก่อนจะมีการฟ้องต่อศาล

3.1 การสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการในฐานะเป็นกลไกในการหลีกเลี่ยง การควบคุมผู้กระทำผิด

โดยที่อำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการตามที่ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติพนักงาน อัยการ พ.ศ. 2498 ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรม ประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งนี้ คดีอาญาไม่ว่า จะเป็นความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือความผิดอาญาต่อแผ่นดิน อาจเริ่มต้นด้วยการร้อง ทูลทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน และเมื่อพนักงานสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานต่าง ๆ เสร็จสิ้นก็จะส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการเพื่อ พิจารณาและมีคำสั่งฟ้องคดีต่อศาล หรือคำสั่งไม่ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 143 เป็นต้น³

และหากพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง เมื่อศาลมีคำพิพากษาตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ถือว่าคดีดังกล่าวเสร็จสิ้นลง

³ ณรงค์ โจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543, หน้า 255.

นอกจากนี้ ในคดีความผิดอาญา ที่ผู้ต้องหาเป็นเด็กหรือเยาวชนตามพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 กำหนดไว้ว่า หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษา อบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจน สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดี โดยไม่ต้องฟ้องและเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจต้องแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีคำสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ และคำสั่งไม่ฟ้องนี้ ให้ถือว่าเป็นที่สุด

ดังนั้นการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา โดยใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการย่อมจะส่งผลให้มีการเบี่ยงเบนคดี (diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรมในที่สุด

4. ขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาของศาล

ในการดำเนินพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม อาจจะมีการพิพากษาลงโทษจำเลยด้วยวิธีการอย่างอื่น เช่น โทษปรับ รोकการลงโทษ เป็นต้น เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิด ดังจะได้พิจารณาโดยลำดับดังนี้

4.1 การปรับ (Fine)

โทษปรับเป็นโทษอาญาประเภทหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องชำระค่าปรับในคดีอาญา ต่างจากการกำหนดให้ผู้กระทำต้องชำระค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในทางแพ่ง กล่าวคือ การลงโทษในทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนความผิด ที่ได้กระทำขึ้น ทำให้ผู้ถูกลงโทษเจ็บช้ำและป้องกันมิให้คนอื่น ๆ กระทำการฝ่าฝืน อย่างเดียวกันนั้น ตลอดจนเพื่อเปลี่ยนแปลงปรับปรุงผู้กระทำผิด แต่การชดใช้ค่าเสียหายในทางแพ่ง เช่น กรณีละเมิด นั้น

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่กรณีที่ได้รับความสะดวกกลับคืนสู่สภาพเดิมก่อนมีการกระทำละเมิดให้มากที่สุด⁴

โดยปกติโทษปรับต้องเป็นเงินตรา ซึ่งกำหนดเป็นจำนวนแน่นอน เช่น ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท เป็นต้น หรือกำหนดให้คำนวณค่าปรับจากวัตถุประสงค์แห่งความผิด หรือคำนวณโทษปรับเป็นรายวันหรือรายปี เนื่องจากเป็นความผิดต่อเนื่องกัน เช่น ให้ปรับเป็นรายปีตามพระราชบัญญัติ การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. 2493 เป็นต้น

ในการบังคับค่าปรับนั้น ผู้ที่ต้องโทษปรับตามคำพิพากษา จะต้องชำระค่าปรับให้เสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา และศาลมีอำนาจบังคับผู้ต้องโทษได้ 4 วิธี กล่าวคือ

- (1) ยึดทรัพย์สินของผู้นั้นชำระค่าปรับ
- (2) ตั้งกักขังผู้นั้นแทนค่าปรับ โดยมีอัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท และผู้นั้นไม่มีเงินชำระค่าปรับก็อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณะประโยชน์แทนค่าปรับ
- (3) สั่งให้เรียกประกันการชำระค่าปรับ
- (4) สั่งให้กักขังแทนค่าปรับไปพลางก่อน

4.2 การรอกการลงโทษ

เป็นมาตรการทางกฎหมายซึ่งศาลมักจะใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้น โดยรอกการลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจากผู้กระทำผิดกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะกระทำผิดในคดีที่ไม่ร้ายแรง ซึ่งมีโทษจำคุกระยะสั้นและหากผู้กระทำผิดที่ศาลให้โอกาสรอกการลงโทษไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ หรือหากผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดขึ้นใหม่อีก ศาลก็มีอำนาจที่จะนำโทษจำคุกที่รอกการลงโทษ มารวมเข้ากับโทษจำคุกในคดีใหม่ได้ นอกจากนี้ ศาลยังมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติและสั่งให้คุมประพฤติด้วยก็ได้

⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531. หน้า 11.

ในประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการรอกำหนดโทษ ไว้
ในมาตรา 56 ความว่า โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

- (1) ผู้กระทำความผิดต้องกระทำความผิดกฎหมายซึ่ง มีโทษจำคุก
- (2) โทษจำคุกที่จะรอกการลงโทษต้องไม่เกิน 2 ปี
- (3) ผู้กระทำความผิดต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือหากเคยได้รับโทษ
จำคุกมาก่อน ต้องเป็นโทษจำคุกสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิด
ลหุโทษ

(4) ศาลคำนึงถึง อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม
ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อม หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานี
แล้ว

ดังจะได้พิจารณาโดยลำดับดังนี้

(1) ผู้กระทำความผิดต้องกระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งมีโทษจำคุก กล่าวคือ โทษ
จำคุกดังกล่าวอาจเป็นโทษจำคุกสถานเดียว หรือจะเป็นโทษจำคุกและปรับก็ได้ ไม่ว่าจะ
โทษตามประมวลกฎหมายอาญา หรือโทษจำคุกตามกฎหมายอื่น ได้แก่ พระราชบัญญัติ
ยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติอาวุธปืน เป็นต้น ศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจการลงโทษ
ได้ ดังคำพิพากษาฎีกา ต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1344/2530 กรณีที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษจำคุกและ
ปรับ ถ้าศาลเห็นสมควรก็ลงแต่โทษจำคุกสถานเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา
20 ได้ และศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษจำคุกนั้น ตามมาตรา 56 ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 3818/ 2533 โทษที่จะรอกการลงโทษได้ต้องเป็นโทษ
จำคุกเท่านั้น เมื่อได้เปลี่ยนจำคุกเป็นกักขังแล้ว จะรอกการลงโทษไม่ได้

(2) โทษจำคุกที่จะรอกการลงโทษต้องไม่เกิน 2 ปี กล่าวคือโทษจำคุกที่ศาล
จะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดจริง ๆ หลังจากมีการเพิ่มโทษและลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดแล้ว
เช่น ก. กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นสาหัส ศาลพิพากษาว่า ก. มีความผิดและ
กำหนดโทษจำคุก 4 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 ก. ไร้สารภาพมีเหตุ
บรรเทาโทษลดโทษให้กึ่งหนึ่งตามมาตรา 78 คงจำคุก 2 ปี ดังนี้ ศาลรอกการลงโทษ ก. ได้
เพราะโทษจำคุกที่ ก. จะได้รับจริงจะไม่เกิน 2 ปี

ทั้งนี้ โทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ดังกล่าวถือตามแต่ละกระทรวงความจริง มิใช่เอาโทษจำคุกแต่ละกระทรวงมารวมกัน ตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1607/2523 การพิจารณารอการลงโทษจำคุกแต่ละกระทรวง มิใช่เอาโทษจำคุกทุกกระทรวงมารวมกัน

ด้วยเหตุนี้ แม้เป็นความผิดที่ร้ายแรง จะมีอัตราโทษจำคุกเกินกว่า 2 ปี เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ผู้กระทำความผิด ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี ซึ่งไม่อาจจะรอการลงโทษ แต่หากผู้กระทำความผิดในคดีดังกล่าว มีเหตุให้ได้รับการลดโทษตามกฎหมาย เช่น กระทำความผิดด้วยความจำเป็น หรือเพื่อป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุที่เกิดขึ้น หรือเกินกว่ากรณีจำเป็นต้องกระทำ หรือเกินกว่ากรณีที่ต้องกระทำเพื่อป้องกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69 หรือกระทำความผิดเพราะบันดาลโทสะ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 72 ซึ่งศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ดังนั้น หากศาลลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีดังกล่าวไม่เกิน 2 ปี ศาลจึงรอการลงโทษผู้กระทำความผิดได้

(3) ผู้กระทำความผิดต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือหากเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ต้องเป็นโทษจำคุกสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดที่ศาลจะรอการลงโทษต้องไม่ปรากฏว่าเคยได้รับโทษจำคุกจริง ๆ ตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดมาก่อน แม้ว่าจะได้เคยรับโทษอาญาสถานอื่น ๆ มาก่อน เช่น กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน จึงถือว่าไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนเช่นกัน ทั้งนี้ มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุที่ถือว่าไม่เคย ได้รับโทษจำคุกมาก่อน ดังนี้

(3.1) หากเป็นผู้กระทำความผิดหลบหนีจนกระทั่งล่วงเลยกำหนดการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98 ก็ถือว่าผู้กระทำความผิดไม่เคยได้รับโทษจำคุกเช่นกัน

(3.2) กรณีที่ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นกักขัง หรือ ยกโทษจำคุก ก็ไม่ถือว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน

(3.3) กรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด แต่ให้ไว้รอการลงโทษ ก็ถือว่าผู้กระทำความผิดไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน และกรณีดังกล่าวหากผู้กระทำ

ผิดได้กระทำผิดใหม่อีก แม้จะอยู่ภายในระยะเวลาที่รอการลงโทษในคดีก่อน เมื่อเห็นสมควร ศาลก็ใช้ดุลพินิจรอการลงโทษผู้กระทำผิดได้อีก

(3.4) หากผู้กระทำความผิดที่เคยได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาก่อน แต่ต่อมาได้พระราชบัญญัติล้างมลทิน ออกมาใช้บังคับ ก็ต้องถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน เช่นเดียวกัน

(4) ในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษ ศาลต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด กล่าวคือ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด แห่งเหตุอื่น ควรปรานี แต่ศาลอาจจะพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเพียงประการเดียว หรือหลายประการก็ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 664/2536 แม้ยาเสพติดให้โทษของกลางจะมีอันตรายต่อผู้เสพ แต่มีเพียง 2 หลอดเล็ก หนัก 1.43 กรัม จำนวนไม่มาก ไม่มีพฤติกรรมการเสพให้เห็นว่าจำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมาก่อน จำเลยเป็นหญิงและป่วยมีความดันโลหิตต่ำ ซึ่งทางโรงพยาบาลกลาง กรมราชทัณฑ์ไม่มีเตียงที่จะรับจำเลยไว้รักษา หากถูกคุมขังอาจมีอันตรายถึงแก่ชีวิต พุทธการณแห่งคดีจึงควรรอการลงโทษไว้

ดังนั้น การรอการลงโทษ จึงเป็นมาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำผิดที่สำคัญประการหนึ่ง

4.3 การคุมประพฤติ (Probation)

เป็นมาตรการในการเล็งโทษจำคุก ที่สำคัญโดยการหันมาปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนและเป็นมาตรการที่ใช้ร่วมกับมาตรการ ไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดวิธีอื่น ๆ ได้แก่ การรอการลงโทษ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติ วิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 ศาลจะสั่งให้ดำเนินการคุมประพฤติผู้กระทำความผิด ในคดีที่ไม่ปรากฏว่าจำเลยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ไม่ว่าเวลาใดก่อนมีคำพิพากษา ศาลมีอำนาจสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจ อายุ ประวัติ ความ

ประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพและสิ่งแวดล้อม
ของจำเลย ตลอดจนสภาพความผิดและเหตุอื่นอันควรปรานี

การคุมประพฤติประกอบด้วยการทำงานที่สำคัญ 2 ขั้นตอน กล่าวคือ

(1) การสืบเสาะและพินิจ (presentence investigation)

เป็นขั้นตอนก่อนศาลพิพากษาคดี เป็นการกลั่นกรองว่า จำเลยผู้นั้นสมควรที่จะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการคุมความประพฤติหรือไม่ หรือควรใช้วิธีการอื่นใดจึงจะเหมาะสมกับจำเลยผู้นั้น โดยพนักงานคุมประพฤติจะทำหน้าที่รับผิดชอบในการสืบเสาะและประมวลข้อเท็จจริง และภูมิหลังทางสังคมของจำเลยและจัดทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อประกอบดุลพินิจในการลงโทษหรือกำหนดโทษให้เหมาะสมโดยในรายงานนั้นจะต้องแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งประมวลเหตุผลในเชิงวิเคราะห์ไปด้วย วิธีการคุมประพฤติน่าจะเหมาะสมกับจำเลย เป็นกรณีไปหรือไม่ หรือควรใช้มาตรการแก้ไขบำบัดอื่นใด จึงจะเหมาะสมกว่า อย่างไรก็ดี ศาลจะมีคำพิพากษาตามความเห็นที่มีในข้อเสนอแนะของพนักงานคุมประพฤติ เสนอมาหรือไม่นั้นเป็นดุลพินิจของศาล

(2) การควบคุมและสอดส่อง (supervision)

เป็นขั้นตอนภายหลังพิพากษาหรือที่เรียกว่า “คุมประพฤติ” เป็นขั้นตอนที่ศาลมีคำพิพากษาให้หรือการลงโทษจำคุกได้หรือการกำหนดโทษพร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติผู้กระทำผิดไว้ โดยพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งจะทำหน้าที่สอดส่องดูแลความประพฤติของจำเลย หรือที่เรียกว่าผู้ถูกคุมความประพฤติ ให้ประพฤติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด อีกทั้งมีการสงเคราะห์ช่วยเหลือบุคคลดังกล่าวตามความเหมาะสม และให้คำปรึกษาแนะนำในการแก้ไขปัญหาที่ผู้ถูกคุมประพฤติประสบอยู่ เพื่อให้ผู้ถูกคุมประพฤติสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งในการทำงานนี้ พนักงานคุมประพฤติจะต้องได้รับรายงานตัวจากผู้ถูกคุมประพฤติตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด และต้องออกไปสอดส่อง ในที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานของผู้ถูกคุมประพฤติเป็นครั้งคราว นอกจากนี้ พนักงานคุมประพฤติต้องเสนอรายงานผลการคุมประพฤติให้ศาลทราบเป็นระยะ ๆ ถ้าผู้ถูกคุมประพฤติฝ่าฝืนเงื่อนไขหรือกระทำความผิดขึ้นใหม่

พนักงานคุมประพฤติจะต้องรีบรายงานให้ศาลทราบโดยด่วน เพื่อจะได้มีคำสั่งหรือ
ดำเนินการตามสมควรต่อไป⁵

ดังนั้น การคุมประพฤติ จึงเป็นมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด
ที่สำคัญและเป็นวิธีการในการแก้ไขบำบัด และฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ถูกควบคุมความ
ประพฤติให้ประสบผลสำเร็จ

5. ขั้นตอนภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาจำคุกผู้กระทำความผิด

ในการที่ศาลมีคำพิพากษามาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดในเรือนจำ ทำให้ต้องนำ
ตัวจำเลยมาควบคุมในเรือนจำ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้
กรมราชทัณฑ์ ก็มีกระบวนการในการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องขังในเรือนจำ ดังนี้

5.1 บ้านกึ่งวิถี (Halfway House)

บ้านกึ่งวิถีจึงเป็นสถานที่ที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดบางประเภทใน
ชุมชน โดยมีลักษณะเป็นบ้านพักหรือศูนย์พักพิงที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนของผู้ต้องขังที่ใกล้
พ้นโทษหรือพ้นโทษแล้ว หรือผู้ที่ศาลสั่งให้พักในบ้านกึ่งวิถีแทนการจำคุกในเรือนจำ
โดยผู้ที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะออกไปทำงานหรือเรียนหนังสือหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นตามปกติ
และกลับเข้ามาในบ้านกึ่งวิถีในตอนเย็นภายในเวลาที่กำหนด

บ้านกึ่งวิถีมี 2 รูปแบบ คือ เป็นบ้านกึ่งวิถีสำหรับใช้ในการเตรียมการ
ปลดปล่อยผู้พ้นโทษหรือใกล้พ้นโทษ เรียกว่า บ้านกึ่งวิถี “ออก” (Halfway out House)
และอีกแบบหนึ่งเป็นศูนย์พักพิงสำหรับผู้ที่ถูกศาลสั่งให้พักในบ้านกึ่งวิถี แทนการจำคุก
ในเรือนจำ ซึ่งเรียกว่า บ้านกึ่งวิถี “เข้า” (Halfway in House) ที่เรียกว่าบ้านกึ่งวิถีเพราะ
เป็นบ้านที่อยู่กึ่งกลางระหว่างเรือนจำกับสังคม และถ้าเป็นบ้านกึ่งวิถีเข้า ก็อยู่กึ่งกลาง
ระหว่างสังคมกับเรือนจำ

⁵ ดูพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522

เดิมที่เดิวนั้น ได้มีการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถี “ออก” ขึ้นมาก่อน โดยมีจุดประสงค์เพื่อจัดตั้งเป็นสถานพักพิงสำหรับดำเนินการเตรียมการปลดปล่อยผู้พ้นโทษหรือใกล้พ้นโทษก่อนจะกลับเข้าสู่สังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ผู้พ้นโทษต้องผ่านชีวิตในเรือนจำหรือถูกจองจำมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง อาจทำให้ต้องประสบปัญหานานาประการในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมหรือขาดที่พักพิง และไม่มียานพาหนะ ดังนั้น เพื่อให้โอกาสแก่ผู้พ้นโทษหรือผู้ใกล้พ้นโทษได้เรียนรู้และศึกษาแนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์และการชี้แนะช่วยเหลือแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในบ้านกึ่งวิถี ทั้งนี้ โดยผู้ที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะออกไปทำงานหรือหางานทำ ซึ่งทางบ้านกึ่งวิถีช่วยเหลือแนะนำให้หรือออกไปรับการศึกษาอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น แล้วกลับมาหลับนอนในบ้านกึ่งวิถีในตอนเย็น สำหรับในเวลากลางวันหรือในวันเสาร์อาทิตย์ แล้วแต่กรณี ทางบ้านกึ่งวิถีจะจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสัมมนากลุ่มการอภิปรายและการให้คำปรึกษาหารือส่วนบุคคล เพื่อช่วยปรับปรุงฟื้นฟูทัศนคติของผู้พ้นโทษในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

โดยเหตุที่จุดประสงค์ส่วนหนึ่งของบ้านกึ่งวิถี โดยเฉพาะบ้านกึ่งวิถี “ออก” ก็เพื่อเป็นสภาพที่จะให้ผู้ที่เคยถูกควบคุมหรือจองจำตัดขาดจากโลกภายนอกได้มีโอกาส ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ ดังนั้น กิจกรรมที่บ้านกึ่งวิถีจึงมิได้มีแต่เฉพาะกิจกรรมสำหรับผู้ต้องขังเท่านั้น แต่รวมถึงการจัดตั้งบ้านกึ่งวิถีสำหรับบุคคลอื่น ๆ ตามแต่กรณีด้วย ทั้งนี้ บุคคลที่อยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของทางบ้านกึ่งวิถีได้กำหนดไว้ เช่น ห้ามดื่มสุรา เสพยาเสพติด เล่นการพนัน คบเพื่อนเลว ทะเลาะวิวาท และกลับบ้านกึ่งวิถีเกินกว่าเวลาที่กำหนด เป็นต้น หากมีการกระทำผิดข้อบังคับอย่างร้ายแรงก็จะต้องถูกส่งตัวกลับเข้าเรือนจำหรือส่งตัวไปรับโทษในเรือนจำต่อไป สำหรับผู้ที่พ้นโทษแล้วหากละเมิดกฎเกณฑ์ก็จะไม่ได้รับอนุเคราะห์จากบ้านกึ่งวิถีอีกต่อไป

สำหรับในประเทศไทยมีการตั้งบ้านกึ่งวิถี “ออก” ขึ้นสำหรับผู้ป่วยจากโรงพยาบาลโรคจิตและสำหรับผู้พ้นโทษ สำหรับบ้านกึ่งวิถีของผู้พ้นโทษนั้น มีชื่อเรียกว่า “บ้านสวัสดิ์” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าเรือนจำกลางคลองเปรม

ปัจจุบัน กรมราชทัณฑ์มีบ้านกึ่งวิถีอยู่มากกว่า 30 แห่ง ซึ่งมีอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับบ้านสวัสดิ์เพื่อชีวิตใหม่นั้น ใช้แรงงานผู้ต้องขังสร้าง และ

มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุม ส่วนบ้านสวัสดิ์ 2 ใช้บ้านที่ว่างอยู่ของทัศนสถานวัยหนุ่มมีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสงเคราะห์แก่ผู้พ้นโทษ และผู้พักการลงโทษ ดังนี้

- ก. รongรับในเรื่องอาหารและที่พักชั่วคราว
 - ข. ให้คำพาหนะเดินทาง พร้อมทั้งเบี่ยงเลียงกลับภูมิลำเนา
 - ค. ให้เครื่องอุปโภคที่จำเป็นช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล
 - ง. จัดหาอาชีพให้โดยประสานงานทั้งในภาครัฐและเอกชน ตลอดจนให้ทุนประกอบอาชีพในระยะเริ่มแรกตามสมควร
 - จ. ให้คำแนะนำปรึกษา และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต
- โดยผู้มารับการสงเคราะห์ต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีตั้งใจจริง พร้อมทั้งจะกลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่เป็นผู้เคยต้องโทษในความผิดตาม พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ไม่เป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง โรคติดต่อ หรือโรคที่สังคมรังเกียจในขั้นรุนแรง⁶

5.2 การจัดให้ทำงานหรือให้การศึกษา (Work or education release)

การจัดส่งผู้ต้องขังออกไปทำงานสาธารณะนอกเรือนจำนี้ เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยการเลี้ยงโทษจำคุกอย่างหนึ่ง แต่เป็นมาตรการที่ควบคุมคือเป็นมาตรการผสมระหว่างการใช้เรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน

ในการจัดส่งผู้ต้องขังออกไปทำงานสาธารณะภายนอกเรือนจำนั้น ผู้ต้องขังเด็ดขาดจะถูกส่งออกไปจากเรือนจำ ไปทำงานสาธารณะในเวลาเช้าและถูกส่งกลับเข้าเรือนจำในเวลาเย็นจนกว่าเสร็จสิ้นภารกิจ โดยในการจัดส่งผู้ต้องขังออกไปทำงานสาธารณะภายนอกเรือนจำนี้ ผู้ต้องขังจะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ได้รับเงินปันผลจากการทำงานสาธารณะบางอย่าง หรืออาจจะได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เท่ากับจำนวนวันที่ออกไปทำงานสาธารณะ ซึ่งมาตรการดังกล่าวได้ช่วย ลดโทษจำคุกให้สั้นลงและปลดปล่อยไปโดยมีเงื่อนไขในการคุมประพฤติ จึงจัดเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยไม่ใช่เรือนจำได้ประเภทหนึ่ง

⁶ รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 28-29 เมษายน 2536, หน้า 101.

โดยปกติงานสาธารณะที่ผู้ต้องขังทำนั้นมียู่มากมาย เช่น การลอกท่อระบายน้ำของกรุงเทพมหานคร การทำความสะอาดชายหาดบางแสน การก่อสร้างสถานที่ทางราชการ และการขุดลอกคูคลอง เป็นต้น

5.3 การปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขต่างๆ ของการพักการลงโทษ

ในประเทศไทย การพักการลงโทษเป็นมาตรการหนึ่งที่มีผลให้นักโทษเด็ดขาดได้รับการปลดปล่อยตัวมีอิสระออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำ ก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา ในทางปฏิบัติเมื่อนักโทษเด็ดขาดคนใดประพฤติตนดีและโทษที่เหลือจะต้องจำคุกต่อไปไม่เกิน 1 ใน 3 ของกำหนดโทษ กรมราชทัณฑ์โดยคณะกรรมการอาจพิจารณาให้พักการลงโทษ เป็นรายบุคคล ซึ่งมีทั้งที่ไม่อนุมัติและอนุมัติให้ปล่อยตัวไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ หากผู้ได้รับการพักการลงโทษคนใดประพฤติตนผิดเงื่อนไขก็จะถูกนำตัวเข้ารับโทษที่เหลือ โดยไม่มีการดำเนินการอีก

การพักการลงโทษ จึงเป็นวิธีชักจูงให้นักโทษกลับประพฤติตนเป็นคนดี เพราะการจะได้รับการพิจารณาเสนอชื่อให้ได้รับการพักการลงโทษนั้น นักโทษผู้นั้นจะต้องไม่กระทำความผิดเลยในขณะที่ถูกควบคุมอยู่

โดยหลักเกณฑ์ในการพักการลงโทษในประเทศไทยเป็นการพักการลงโทษให้แก่ักโทษเด็ดขาด ซึ่งปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 (5) , มาตรา 43 (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2520) กฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความในมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตั้งแต่ข้อ 91 ถึง 98, กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2505) และระเบียบกระทรวงมหาดไทยเรื่องการพักการลงโทษฉบับลงวันที่ 20 มกราคม 2490 มีหลักการพักการลงโทษพอสรุปได้ ดังนี้

5.3.1 การพักการลงโทษเป็นวิธีการปล่อยตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำไปก่อนครบกำหนดตามคำพิพากษา

5.3.2 คุณสมบัติของผู้ต้องขังจะต้องมีความประพฤติดี มีความอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าในการศึกษา ทำการงานได้ดี

5.3.3 ต้องเป็นนักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของกำหนดโทษตามหมายศาล ในกรณีต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตจะต้องถูกจำคุกมาแล้ว

ไม่น้อยกว่า 10 ปี ซึ่งระยะเวลาที่ถือว่าเป็นระยะเวลาพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าความประพฤติเป็นอย่างไร

5.3.4 การพักการลงโทษจะต้องปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขในระหว่างที่พักการลงโทษช่วงเวลานี้คือการคุมประพฤติในระหว่างการพักการลงโทษ ระยะเวลาที่กำหนดตามเงื่อนไขไม่น้อยกว่า 1 ปี แต่ไม่เกินกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่

5.3.5 จำนวนวันที่ได้รับการพักโทษอยู่ภายนอกเรือนจำต้องถือเป็นวันต้องจำคุกด้วย ฉะนั้น ระหว่างคุมประพฤติอยู่นั้น ถ้าทำผิดเงื่อนไขก็อาจจะถูกจับมาจำคุกต่อไปตามกำหนดโทษที่ยังเหลือและบางกรณีบางรายอาจถูกลงโทษทางวินัยด้วย

5.3.6 นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการพักการลงโทษจะต้องเป็นนักโทษตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป (ตามที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 6 พ.ศ. 2505 ข้อ 46) ดังนี้

(1) นักโทษชั้นดี มีโอกาสได้รับการพักการลงโทษไม่เกิน 1 ใน 5 ของกำหนดโทษที่ระบุไว้ในหมายแจ้งโทษเด็ดขาด ในกรณีที่มีการพระราชทานอภัยโทษให้ถือโทษตามหมายแจ้งโทษเด็ดขาดฉบับหลังสุด

(2) นักโทษชั้นดีมาก ไม่เกิน 1 ใน 4

(3) นักโทษชั้นเยี่ยม ไม่เกิน 1 ใน 3

ตัวอย่างเช่น น.ช.เอ นักโทษชั้นเยี่ยมกำหนดโทษจำคุก 12 ปี เกณฑ์พักการลงโทษของ น.ช. เอ จะได้ได้ไม่เกิน 1 ใน 3 ของกำหนดโทษ 12 ปี คือ ได้ไม่เกิน 4 ปี นั่นคือจะต้องจำคุกในเรือนจำมาแล้วไม่น้อยกว่า 8 ปี

นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ชั้นต่ำเมื่อเลื่อนไปอยู่ในชั้นสูง ย่อมได้รับประโยชน์ในชั้นที่เลื่อนขึ้นไป และกลับกันนักโทษเด็ดขาดในชั้นสูงเมื่อถูกลดชั้นย่อมเสียประโยชน์ ผู้ต้องขังที่มีความดีความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษ จะได้รับการผ่อนผันหรือความสะดวกหรืออาจได้เลื่อนชั้นตามเกณฑ์

การเลื่อนชั้นนักโทษเด็ดขาดจะกระทำได้ 2 ครั้ง คือเมื่อสิ้นเดือนกันยายนและสิ้นเดือนมีนาคม ของทุกปี การเลื่อนชั้นเป็นกรณีพิเศษนอกจากนี้ต้องได้รับอนุมัติจากอธิบดี ผู้บัญชาการเรือนมีอำนาจเลื่อนชั้นหรือลดชั้นหรือลดชั้นนักโทษเด็ดขาดและให้เลื่อนหรือลดได้ครั้งละหนึ่งชั้นตามลำดับ การข้ามชั้นเป็นกรณีพิเศษต้องขออนุมัติจากอธิบดี

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 31 ถึง มาตรา 37 ยังกำหนดว่า นักโทษเด็ดขาดซึ่งมีความประพฤติดี มีความอุตสาหกรรม และ ทำการ ได้ผลหรือทำความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษอาจได้รับประโยชน์เป็นรางวัลตอบแทน คือให้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการในการพิจารณาให้นักโทษคนใดได้รับการพักการลงโทษนั้น ควรที่จะกระทำด้วยความละเอียดรอบคอบ ฉะนั้นในการ ดำเนินงานจึงมีขั้นตอน มีคณะกรรมการ และที่สำคัญจะต้องใช้หลักฐานข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการพิจารณา

การพักการลงโทษดำเนินการ โดยคณะกรรมการพักการลงโทษและ อธิบดีกรมราชทัณฑ์อนุมัติ การดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนของเรือนจำหรือทัณฑสถาน เรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ละแห่งจะมีแผนกทะเบียนประวัติ หัวหน้าฝ่ายทะเบียนประวัติและนักสังคม สงเคราะห์จะเป็นกรรมการในขั้นต้นนี้ทำการสำรวจจากทะเบียนประวัติและความ ประพฤติปฏิบัติตัวในเรือนจำ ตลอดจนคุณภาพการทำงานและความตั้งใจในการศึกษาอบรม⁷

เมื่อสำรวจและคัดเลือกดูแล้วมีคุณสมบัติครบถ้วน การสำรวจจะทำ ประจำทุก 3 เดือน คือ มีนาคม มิถุนายน กันยายน และธันวาคม

(2) การพิจารณาต่อไปเมื่อเห็นว่านักโทษรายใดควรจะได้รับ การพัก การลงโทษ เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือทัณฑสถานจะต้องสอบประวัตินักโทษผู้นั้นอย่าง ละเอียด ทั้งก่อนต้องโทษความประพฤติในระหว่างต้องโทษฐานะความเป็นอยู่ ตลอดจน ความประพฤติของผู้ที่จะสมัครรับเป็นผู้อุปการะความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ปกครอง หรือตำรวจแห่งท้องที่ที่นักโทษจะออกไปอยู่เมื่อได้รับการพักการลงโทษ ผู้อุปการะเป็น ใครก็ได้ เช่น นายจ้าง ภรรยา หรือครูก็ได้ เป็นต้น

กรรมการดำเนินงานพักการลงโทษในระดับนี้จะมีหนังสือจาก เรือนจำและทัณฑสถานตามกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัดใน

⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32.

ฐานะเจ้าหน้าที่แห่งท้องที่ที่ผู้ต้องขังจะไปอยู่ ตามเจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยซึ่งผู้ต้องขัง เมื่อได้รับการพักการลงโทษออกไปอยู่ยังท้องที่นั้น ๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลให้มั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ปกครองจะรับรองความประพฤติของนักโทษผู้นี้หรือไม่ นอกจากนั้นยังติดตามถามกับผู้อุปการะนักโทษภายหลังเมื่อออกจากเรือนจำไปแล้วโดยพิจารณาถึงความประพฤติและฐานะความเป็นอยู่ของผู้ที่จะดูแลอุปการะนักโทษรายนั้น ๆ คุณสมบัติของผู้อุปการะต้องมีอาชีพมั่นคง มีความประพฤติดี มีหลักทรัพย์ เช่น มีบ้าน มีที่ดินกี่ไร่ มีทรัพย์สินพอจะค้ำจุนอุดหนุนผู้ต้องขังได้หรือไม่ กรณีทำนาแม้จะมีรายได้ไม่แน่นอนก็ไม่ใช่เหตุผลสำคัญ การถามเช่นนี้มีเหตุผลว่า ถ้าผู้อุปการะมีความประพฤติไม่ดี นักโทษก็อาจกระทำความผิดขึ้นอีกโดยง่าย หรือถ้าผู้อุปการะไม่ดี ไม่สามารถเลี้ยงดูเพราะมีรายได้น้อยนักโทษผู้นี้ก็อาจเดือดร้อนมีปัญหาและมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอีกได้ ถ้ามีการรับรองมาจึงจะขอสำเนาคำพิพากษา

ทั้งนี้ คณะกรรมการประกอบด้วย

ก. เรือนจำในส่วนภูมิภาค ประกอบด้วยผู้บัญชาการเรือนจำเป็นประธานกรรมการอีก 2 นายคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องที่หรือพนักงานอัยการ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาลหรือผู้พิพากษามีได้เข้าร่วมเป็นกรรมการมาด้วย เนื่องจากการพิจารณาพักการลงโทษเป็นขั้นตอนภายหลังที่ศาลพิพากษาคดีเสร็จแล้ว

ข. เรือนจำในส่วนกลาง ตามกฎกระทรวงระบุให้ข้าราชการประจำแผนกที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ตั้งขึ้นไม่น้อยกว่า 3 นาย เป็นคณะกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำ หรือผู้ปกครองทัณฑสถานนั้น ๆ แต่งตั้งข้าราชการตั้งแต่ชั้นประจำแผนกขึ้นไป เป็นคณะกรรมการ

กรณีผู้ที่ได้รับพักการลงโทษไม่เกิน 4 เดือน ให้เรือนจำและทัณฑสถานปล่อยตัวพักการลงโทษไปได้เลย หรือนักโทษรายได้ที่ได้ถูกจ่ายออกไปทำงานนอกเรือนจำมาแล้ว 1 เดือน ก็สามารถปล่อยไปได้เลย แต่ถ้านักโทษผู้นั้นได้พักโทษเกินกว่า 4 เดือน และไม่เคยถูกจ่ายออกทำงานนอกเรือนจำเกิน 1 เดือนมาก่อน เรือนจำหรือทัณฑสถานจะปล่อยตัวนักโทษยังไม่ได้จะต้องให้มีการทดสอบทางจิตใจ

ก่อนเป็นเวลา 1 เดือน ทั้งนี้จะยกเว้นเฉพาะเรือนจำกลางคลองเปรม ทัณฑสถานห้วยโป่ง และนักโทษหญิง ทั้งนี้เพราะเป็นเรือนจำเปิดอยู่แล้ว

หลังจากนั้น เรือนจำหรือทัณฑสถานก็จะเสนอชื่อนักโทษที่คณะกรรมการเห็นว่าควรได้รับการพักการลงโทษ พร้อมทั้งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ให้กรมราชทัณฑ์พิจารณาอนุมัติต่อไป

เมื่อได้รับการอนุมัติให้มีการพักการลงโทษแล้ว การพักการลงโทษนั้นผู้ต้องขังยังมิได้รับอิสรภาพอย่างแท้จริง จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมความประพฤติโดยพนักงานคุมประพฤติ ถ้าผู้ได้รับการพักการลงโทษไปกระทำผิดเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับกุมตัวส่งตัวยังเรือนจำตามเดิม โดยไม่ต้องมีหมายจับ หรือถ้าไปกระทำผิดในคดีอาญาขึ้นอีก ซึ่งจะต้องดำเนินคดีอีกส่วนหนึ่ง ก็ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องที่หรือตำรวจท้องที่ ซึ่งได้ดำเนินคดีแก่ผู้นั้นแจ้งไปยังผู้บังคับบัญชาเรือนจำให้ทราบด้วยทั้งสองกรณีนี้ให้ผู้บังคับบัญชาการเรือนจำเป็นผู้พิจารณาสั่งการขึ้นต้น แล้วรีบรายงานให้กรมราชทัณฑ์ทราบต่อไป

การเพิกถอนการพักการลงโทษ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยวางหลักไว้ ดังนี้

นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับถูกพักการลงโทษตามมาตรา 32 (5) หรือ นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้ลดวันต้องโทษจำคุกตามมาตรา 32 (6) ซึ่งถูกปล่อยตัวไปก่อนครบกำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นข้อหนึ่งข้อใด นักโทษเด็ดขาดผู้นั้นอาจถูกจับมาอีก โดยไม่ต้องมีหมายจับหรือหมายจำคุก และนำกลับเข้าไปจำคุกต่อไปตามกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่ และให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสั่งการพักการลงโทษตามมาตรา 32 (5) หรือการลดวันต้องโทษตามมาตรา 32(6) สั่งถอนการพักการลงโทษหรือถอนการลดวันต้องโทษจำคุกที่ยังเหลืออยู่และจะลงโทษทางวินัยอีกด้วยก็ได้

5.4 การลดวันต้องโทษจำคุก

การลดวันต้องโทษจำคุกเป็นกระบวนการปฏิบัติที่มุ่งตอบสนองแทนความดีของนักโทษตามนัยมาตรา 32 (6) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นความประพฤติดี มีความอดสาหะ ความก้าวหน้าในการศึกษาและทำางานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

“(6) ลดวันต้องโทษจำคุกให้เดือนละไม่เกินห้าวันตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่การลดวันต้องโทษจำคุกจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน หรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา”

การกำหนดให้มีการลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศไทยนั้น ได้เคยปฏิบัติตามนัยแห่งพระราชบัญญัติเรือนจำ รัตนโกสินทร์ศก ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) และกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. 121 ต่อมาได้ยกเลิกไป กรมราชทัณฑ์จึงได้ริเริ่มพิจารณาวิธีผ่อนวันต้องโทษแก่ผู้ต้องขังชั้นใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา จนได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2520) และกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 8 นับเป็นรากฐานในการกำหนดวันลดวันต้องโทษ

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 (2) บัญญัติในเรื่องการลดวันต้องโทษ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2520 กำหนดเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อจงใจให้นักโทษเด็ดขาดประพฤติดี อยู่ในระเบียบวินัย มีความอดสาหะ ตั้งใจรับการศึกษาอบรมและทำงานฝึกวิชาชีพมากขึ้น และเพื่อลดปัญหาผู้พ้นโทษกระทำผิดซ้ำสมควรให้มีการลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่ นักโทษเด็ดขาดที่ประพฤติตนดี เพื่อให้ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำเร็วขึ้น และหลังจากปล่อยตัวจากเรือนจำแล้วให้นักโทษเด็ดขาดผู้นั้นยังอยู่ภายใต้การควบคุมความประพฤติของพนักงานเจ้าหน้าที่ จนกว่าจะครบกำหนดโทษ

หลักเกณฑ์ในการลดวันต้องโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (พ.ศ. 2520) และกฎกระทรวงมหาดไทยฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2521) สรุปหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

5.4.1 นักโทษเด็ดขาดที่จะได้รับการพิจารณาให้ลดวันต้องโทษจำคุกตามชั้นของโทษเด็ดขาดและตามจำนวนวัน คือ

ก. ชั้นเยี่ยม	เดือนละ 5 วัน
ข. ชั้นดีมาก	เดือนละ 4 วัน
ค. ชั้นดี	เดือนละ 3 วัน

นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นกลาง ชั้นเลวมาก ก็ไม่ได้รับการพิจารณาลดวันต้องโทษ แต่หลักเบื้องต้นคือ นักโทษเด็ดขาดเท่านั้น จึงจะได้รับการพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกได้

5.4.2 การลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่นักโทษ จะกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน และในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา นักโทษหรือผู้ต้องขังจะได้รับการพิจารณาลดวันต้องโทษต่อเมื่อได้จำคุกมาแล้วสิบปี

5.4.3 นักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน เดือนที่ 7 จึงจะได้รับประโยชน์จากการลดวันต้องโทษจำคุกตามชั้นที่ได้รับอยู่ตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป ซึ่งเดือนที่ 7 หมายความว่า จะต้องนับตั้งแต่วันที่หนึ่งของเดือนแต่ถ้าไม่ใช่วันที่หนึ่งของเดือนให้ได้รับผลประโยชน์จากวันที่หนึ่งของเดือนแปด

5.4.4 นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต ที่มีการเปลี่ยนแปลงโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา แต่กรณีอาจเป็นได้ว่านักโทษหรือผู้ต้องขังเด็ดขาดผู้นี้จำคุกมาแล้วหนึ่งหรือสองปีก็ตาม มีพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษมา นักโทษผู้นี้จะได้รับโทษจากตลอดชีวิตเหลือโทษห้าสิบปี โดยให้นับแต่วันที่ถูกจับกุมในคดีนั้น ๆ เว้นแต่กรณีที่ จะต้องนับโทษต่อจากคดีอื่น แต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการลดวันต้องโทษจำคุกจะต้องอยู่ในชั้นดีขึ้นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้น ถ้าผู้ต้องขังหรือนักโทษกรณีเช่นนี้ยังไม่ได้อยู่ในชั้นดี ก็ต้องประพฤติตนเพื่อสะสมความดีให้ได้เลื่อนชั้นเป็นชั้นดี จึงจะได้รับการพิจารณาลดวันต้องโทษ

5.4.5 คณะกรรมการที่พิจารณาอนุมัติให้ลดวันต้องโทษแก่ผู้ต้องขังหรือนักโทษคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนจากกรมราชทัณฑ์ กรมตำรวจ กรมอัยการ กรมประชาสงเคราะห์ และจิตแพทย์จากกรมการแพทย์เป็นผู้พิจารณาโดยมีมติเสียงส่วนใหญ่ คือ การถือมติข้างมากเป็นหลัก

5.4.6 การกระทำผิดวินัย ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การลดวันต้องโทษจะสะสมมาเป็นลำดับ แต่ถ้าผู้ต้องขังหรือนักโทษเค็ดขาดและอยู่ในชั้นดีขึ้นไปกระทำผิดวินัย ก็จะถูกตัดวันลดวันต้องโทษจำคุกออก การถูกตัดอาจจะถูกตัด 60 วัน 30 วัน และ 15 วัน ทั้งนี้สุดแล้วแต่ความหนักเบาในการกระทำผิดระเบียบวินัย

ในทางปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ได้พิจารณาอนุมัติปล่อยตัวผู้ต้องขังเพื่อลดวันต้องโทษจำคุกและอยู่ภายใต้เงื่อนไขคุมประพฤติจนกว่าจะครบกำหนดโทษ ในปี 2543 มีการคุมประพฤติที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก และพักการลงโทษตลอดปี จำนวน 19,321 คน การลดวันต้องโทษกับการพักการลงโทษเหมือนกันที่เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่จะมีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์การลดวันต้องโทษหรือพักการลงโทษ และมีการคุมประพฤติในระหว่างปล่อยตัวไปเช่นเดียวกัน การลดวันต้องโทษมีกรรมการจากภายนอกกรมราชทัณฑ์ คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด กรมประชาสงเคราะห์ และกรมการแพทย์ ส่วนการพักการลงโทษเป็นเรื่องของกรมราชทัณฑ์พิจารณาเท่านั้น ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้อก่อนหน้า

5.5 ทัณฑ์นิคม (Penal Settlement)

ในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งทัณฑ์นิคมเพื่อปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชั้นถัดจากเรือนจำเป็นสถานที่ที่มีลักษณะคล้ายหมู่บ้านทั่วไป ที่จัดไว้สำหรับนักโทษเค็ดขาดที่เป็นผู้ประพฤติดี มีความอดสาหะและมีความสามารถ โดยแสดงให้เห็นผลดีในการศึกษาและการทำงาน ทั้งนี้ ต้องรับโทษในเรือนจำมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของกำหนดโทษ แต่โทษที่เหลือต้องไม่น้อยกว่า 2 ปี หรือถ้าเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตต้องรับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี⁸

⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2472 มาตรา 48.

ในทัศนนิคม นักโทษเด็ดขาดอาจได้รับอนุญาตให้หาประโยชน์ บนที่ดิน ซึ่งจัดไว้เป็นการชั่วคราว และได้รับเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อทำการเพาะปลูกบนที่ดินดังกล่าว รวมทั้งได้รับอนุญาตให้นำสามีภรรยาหรือญาติสืบสายโลหิตโดยตรงมาหรือตรงขึ้นไปมาอยู่ร่วมด้วยกัน⁹

ดังนั้นการที่ผู้ต้องขังได้ย้ายจากเรือนจำไปยังราชทัณฑ์นิคม จึงเป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดไปจากเรือนจำ และทำให้ผู้กระทำผิดปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมเมืองเมื่อพ้นโทษในที่สุด

5.6 การอภัยโทษ

การอภัยโทษในประเทศไทยมีความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากในสมัยโบราณอำนาจในการอภัยโทษเป็นอำนาจเด็ดขาดของประมุขแห่งรัฐซึ่งถือว่าประมุขของรัฐเป็นที่มาแห่งกฎหมายและความยุติธรรมทั้งปวง โดยปกติแล้วพระมหากษัตริย์จะทรงใช้อำนาจตุลาการผ่านทางศาล เมื่อศาลได้พิจารณาพิพากษาคดีถึงที่สุดจะไม่มีวิธีการใดมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขเป็นอย่างอื่นอีกต่อไป ทางที่จะทำได้คือการขอพระราชทานอภัยโทษ การอภัยโทษจึงเรียกว่าเป็นการแก้ไขความไม่ยุติธรรมได้ โดยเห็นว่าหลักใหญ่ของการใช้อำนาจ (Prerogative)¹⁰ นี้ก็คือ การอภัยโทษจะต้องใช้กับโทษที่เกิดจากผิดที่มีลักษณะเป็นการสาธารณณะ และการอภัยโทษไม่ถือว่าเป็นการอนุญาตให้กระทำได้ แต่การอภัยโทษเป็นการผ่อนผันหรือยกโทษ ไม่ใช่ให้อภัยให้การกระทำผิดนั้นเป็นถูกขึ้นมาได้¹¹

สำหรับการอภัยโทษในประเทศไทย การพระราชทานอภัยโทษเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ ที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานอภัยโทษยกโทษให้ทั้งหมด หรือพระราชทานอภัยโทษเปลี่ยนแปลงหรือ

⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2479 มาตรา 49 และ 50.

¹⁰ รายละเอียดโปรดดูใน การอภิปรายเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับความยุติธรรม” ในวารสารกฎหมาย. ปีที่ 11, ฉบับที่ 3. สิงหาคม – พฤศจิกายน 2530, หน้า 100.

¹¹ ทวี เจริญพิทักษ์ และ อนุวัติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2508, หน้า 1198 - 1199.

พระราชทานอภัยโทษลดโทษ ทั้งนี้พระมหากษัตริย์ของไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาก็ได้ทรงบำเพ็ญอภัยทาน คือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้กระทำความผิดประเภทต่าง ๆ ตลอดมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยตามระบบรัฐธรรมนูญ และกฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงใช้อำนาจนี้โดยผ่านทางฝ่ายบริหาร คราเป็นพระราชกฤษฎีกาซึ่งเรียกว่าพระราชทานอภัยโทษ

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการอภัยโทษตามกฎหมายไทยนั้น การอภัยโทษ (Pardon) ให้กับผู้กระทำความผิดและต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษ ให้ได้รับการผ่อนผันความกรุณาให้ไม่ต้องรับโทษหรือให้ลดโทษลงนั้น ถือเป็นอำนาจบริหาร ซึ่งตามปกติมักมอบให้ประมุขของรัฐเป็นผู้ใช้ สำหรับประเทศไทยการอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 255 ความว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในพระราชทานอภัยโทษ” โดยอาจพระราชทานอภัยโทษยกโทษให้ทั้งหมดหรือลดโทษให้บางส่วนก็ได้ การพระราชทานอภัยโทษแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้¹²

5.6.1 การพระราชทานอภัยโทษให้เป็นรายบุคคลหรือคณะบุคคล โดยที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลที่คดีถึงที่สุดแล้วหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องเช่น บิดา มารดา ญาติพี่น้อง เป็นต้น หากมีความประสงค์จะขอพระราชทานอภัยโทษ ก็ทำฎีกาทูลเกล้าถวายโดยแสดงเหตุผลต่าง ๆ ที่เห็นว่าสมควรได้รับพระกรุณาธิคุณ ซึ่งทางราชการก็จะได้สอบสวนข้อเท็จจริงและถวายความเห็นขึ้นไปว่า สมควรพระราชทานอภัยโทษให้หรือไม่ หน้าที่ในการถวายความเห็นนี้ เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือในบางกรณีที่ไม่มีผู้ใดยื่นเรื่องราวขอพระราชทานอภัยโทษขึ้นมา แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นสมควร ก็อาจถวายความเห็นขอพระราชทานอภัยโทษให้ได้

¹² กรมราชทัณฑ์. คู่มือการขอพระราชทานอภัยโทษ. เอกสารโรเนียว, 2542, หน้า 6-7.

5.6.2 พระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษทุก ๆ คนที่คดีเสร็จเด็ดขาดแล้ว การพระราชทานอภัยโทษกรณีนี้ จะกระทำได้ต่อเมื่อมีเหตุการณ์พิเศษอันสำคัญเกี่ยวแก่ บ้านเมืองหรือองค์พระมหากษัตริย์ เช่น การพระราชทานอภัยโทษเนื่องในโอกาสฉลอง 25 พุทธศตวรรษ การพระราชทานอภัยโทษเนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี หรือการจะทรงมีการพระราชทานอภัยโทษเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 เป็นต้น การพระราชทานอภัยโทษประเภทนี้ จะต้องออกเป็นกฎหมายหรือกระแสพระบรมราชโองการ ในปัจจุบันออกเป็นพระราชกฤษฎีกา

หลักเกณฑ์การขออภัยโทษโดยทั่วไปกับการขออภัยโทษเฉพาะรายนั้น แตกต่างกัน คือ การพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไปผู้ต้องโทษไม่จำเป็นต้องดำเนินการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเหมือนการขออภัยโทษเฉพาะราย เพียงผู้นั้นมีคุณสมบัติตรงตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนดไว้ ก็เข้าข่ายที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งเจ้าหน้าที่ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องที่ เป็นต้น ตามที่พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแต่ละฉบับจะ กำหนด ให้เป็นผู้มีหน้าที่ตรวจสอบรายชื่อผู้ที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และ ส่งรายชื่อต่อนายกรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จภายในกำหนด เพื่อพิจารณาออกคำสั่งลดโทษให้ หรือปล่อยตัวไป แล้วแต่กรณี ส่วนผู้ต้องโทษที่ไม่อยู่ในเงื่อนไขของการรับพระราชทานอภัยโทษโดยทั่วไป ผู้นั้นก็สามรถทูลเกล้าถวายฎีกา เพื่อขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะรายได้ โดยมีหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในภาค 7 มาตรา 259 และมาตรา 260 ซึ่งมาตรา 259 ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใด ๆ หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ถ้าจะทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ขอรับพระราชทานอภัยโทษ จะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็ได้” ส่วนมาตรา 260 ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ถวายเรื่องราว ซึ่งต้องจำคุกอยู่ในเรือนจำ จะยื่นเรื่องราวต่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้ เมื่อได้รับเรื่องราวนั้นแล้ว ให้พัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราว แล้วให้รีบส่งเรื่องราวไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย” ซึ่งหลักเกณฑ์ในสองมาตราที่กล่าวมา มีดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเป็นผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้นั้นต้องคำพิพากษาให้ลงโทษในคดีอาญาเท่านั้น ดังนั้น คำว่า “โทษ” ในที่นี้ก็คือ โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 บัญญัติไว้ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิ้น โดยผู้ขอพระราชทานอภัยโทษ ผู้นั้นมิต้องเป็นผู้ขอพระมหากรุณาโดยตรง ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจกระทำได้ เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง สามีภรรยา หรือทายาทของผู้ต้องคำพิพากษา เป็นต้น

แต่ประเด็นสำคัญ การพระราชทานอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษนั้น พระราชกฤษฎีกาแต่ละฉบับจะกำหนดระยะเวลาที่จะมีผลใช้บังคับไว้ ซึ่งผู้ต้องคำพิพากษา ต้องเป็นนักโทษเด็ดขาดตามคำจำกัดความที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษแต่ละฉบับ เช่น ในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของคำว่า “นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า เป็นผู้ซึ่งในวันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับเป็นนักโทษเด็ดขาดตามกฎหมายว่าด้วยราชทัณฑ์ หรือนักโทษตามกฎหมายว่าด้วยเรือนจำทหาร เป็นต้น อันทำให้เห็นว่า บุคคลที่ต้องคำพิพากษาเป็นนักโทษเด็ดขาด หลังจากวันที่พระราชกฤษฎีกามีผลใช้บังคับแล้ว จะไม่ได้รับประโยชน์ในการขอรับพระราชทานอภัยโทษในครั้งนั้น โดยนอกจากนี้ใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4 (3) ได้บัญญัติไว้ว่า นักโทษเด็ดขาด หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้น การพิจารณาว่าผู้ต้องคำพิพากษานั้น จะได้รับการพิจารณาให้อภัยโทษหรือไม่ จะต้องพิจารณาว่าผู้นั้นเป็นนักโทษเด็ดขาดตามพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 หรือกฎหมายว่าด้วยเรือนจำทหารด้วย หากเข้าหลักเกณฑ์ในความหมายของนักโทษเด็ดขาด ก็จะเป็นผู้มีสิทธิได้รับพระราชทานอภัยโทษ

(2) ต้องเป็นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว การขอพระราชทานอภัยโทษของผู้ต้องคำพิพากษาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง จะต้องเป็นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติในเรื่องกรณีคำพิพากษาใดที่จะถือว่าถึงที่สุด จะมีก็แต่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 ดังนั้น ในคดีอาญากรณีที่จะถือว่าคำพิพากษาใดถึงที่สุดจะต้องพิจารณาในมาตรา 15 ที่วางหลักไว้ว่า “วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้

บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ บังคับเท่าที่จะพอบังคับได้” ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 ที่กำหนดว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ซึ่งตามกฎหมายจะอุทธรณ์หรือฎีกามีคำขอให้ พิเคราะห์ใหม่ไม่ได้นั้น ให้ถือว่าเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านเป็นต้นไป และในวรรคสอง ของมาตรานี้ ยังกำหนดอีกว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ซึ่งอาจอุทธรณ์ฎีกา หรือมีคำขอให้ พิเคราะห์ใหม่ได้นั้น ถ้ามิได้อุทธรณ์ ฎีกาหรือร้องขอให้พิเคราะห์ใหม่ภายในเวลาที่กำหนด ให้ถือเป็นที่สุดตั้งแต่ระยะเวลาดังกล่าวนั้นได้สิ้นสุดลง ถ้าได้มีอุทธรณ์ฎีกา หรือมีคำขอให้ พิเคราะห์ใหม่ และศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาหรือศาลชั้นต้นซึ่งพิเคราะห์คดีเรื่องนั้นใหม่ มีคำสั่งให้จำหน่ายคดีเสียจากสารบบความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 132 คำพิพากษาหรือ คำสั่งเช่นว่านั้น ให้ถือว่าเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่มิคำสั่งให้จำหน่ายคดีจากสารบบความ”

กรณีต่อไปนีถือว่าเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด

- (1) เมื่อคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุด หรือเป็นคำพิพากษา ของศาลฎีกา
- (2) ในกรณีที่คำพิพากษานั้นมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา คำพิพากษานั้น ย่อมถึงที่สุดเมื่อ
- (3) ผ่านระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์ หรือฎีกา โดยไม่มีการอุทธรณ์ หรือฎีกา คัดค้านคำพิพากษานั้น
- (4) เมื่อมีการสละสิทธิในการอุทธรณ์ หรือฎีกาเมื่อการยื่นอุทธรณ์ หรือ ฎีกานั้น ไม่เป็นการอุทธรณ์ หรือฎีกาที่ขอด้วยกฎหมาย
- (5) ส่วนผลของการพระราชทานอภัยโทษนั้น แม้การปล่อยนักโทษที่ได้รับ ผลจากพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ จะต้องได้รับการออกหมายปล่อยจากศาล โดยศาลฎีกา จะเป็นผู้ออกหมายปล่อย อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากเรือนจำเสนอชื่อขึ้นมา ก็นับเป็น การดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายในตอนท้ายเท่านั้น ศาลฎีกาไม่ได้มีอำนาจคัดค้าน หรือโต้แย้งบุคคลที่ได้รับผลจากพระราชกฤษฎีกาแต่อย่างใด¹³

¹³ กรมราชทัณฑ์. เรื่องเดียวกัน, หน้า 31 - 35.

และผลของการขอพระราชทานอภัยโทษ จะไม่เป็นการทุเลาการบังคับโทษ เว้นแต่โทษประหารชีวิต ให้ทุเลาการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะพ้นกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขึ้นไป สำหรับโทษอื่น ๆ กล่าวคือ โทษจำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน พวกนี้จะไม่มีการทุเลาการบังคับโทษ คงต้องบังคับโทษตามปกติ แต่ถ้าเป็นกรณีโทษปรับ หรือริบทรัพย์สิน ก็จะได้รับคืนค่าปรับ หรือได้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบหลังจากที่ได้รับการอภัยโทษ

ส่วนการขอพระราชทานอภัยโทษนั้นกรณีที่เป็นโทษอื่น ๆ นอกจากโทษประหารชีวิต ถ้าทรงยกเรื่องราว จะขออีกไม่ได้ จนกว่าจะพ้นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่ที่ถูกยกเรื่องราวในครั้งที่ขอพระราชทาน ส่วนโทษประหารชีวิตนั้นอาจขอได้เพียงครั้งเดียว หากทรงยกเรื่องราวจะขออีกไม่ได้¹⁴

6. สรุป

จะเห็นว่าประเทศไทยได้มีการใช้มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิด เช่นเดียวกัน แต่ปรากฏว่า ยังขาดนวัตกรรมใหม่ๆ ในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดจึงยังผลให้มีนักโทษล้นเรือนจำ และไม่สอดคล้องกับการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิดและชดใช้ผู้เสียหายและสังคมอย่างเหมาะสม ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 5

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 264.

บทที่ 4

มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในต่างประเทศ

ในบทนี้จะได้ศึกษาถึงวิธีการบางวิธีที่เป็นมาตรการในการไม่ควบคุมผู้กระทำความผิดที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ตามลำดับ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ได้มีแนวทางและวิธีการในการนำมาตราการไม่ควบคุมผู้กระทำความผิดมาใช้ในการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ จะได้นำเอามาตรการที่ใช้อยู่ในต่างประเทศเปรียบเทียบกับมาตรการไม่ควบคุมผู้กระทำความผิดของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในบทที่ 5 ต่อไป ดังจะได้พิจารณาโดยลำดับ

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำมาตราการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยไม่ใช่เรือนจำ หรือมาตรการหลักไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด มาใช้รวมหลายประการที่สำคัญ ได้แก่

1.1 บ้านกึ่งวิถี

บ้านกึ่งวิถีเกิดขึ้นครั้งแรก เมื่อปี 1871 ที่ Massachusetts จุดมุ่งหมายให้เป็นที่พักพิงชั่วคราว สำหรับนักโทษที่ใกล้จะได้รับการปลดโทษ เพื่อการปรับสภาพให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในสังคมอันจะเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำขึ้นใหม่

แม้ในเบื้องต้นจุดมุ่งหมายของ half way house จะมุ่งประโยชน์แก่ระบบการพักโทษ แต่ในปัจจุบันเริ่มมีวัตถุประสงค์เปลี่ยนแปลงไป เช่น มี half way house ที่ให้บริการแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก และผู้ถูกคุมความประพฤติมากขึ้น โดย half way house จะแบ่งเป็น half way in กับ half way out ลักษณะของ half way in จะมีลักษณะ

สภาพแวดล้อมที่คล้ายเรือนจำส่วน half way out มีลักษณะโครงสร้างลดสภาพของเรือนจำลงใน half way house หลายแห่งนอกจากให้บริการเพื่อเตรียมการเข้าสู่สังคมให้กับผู้ต้องโทษก่อนปล่อยตัวสู่สังคมแล้วยังให้บริการที่เรียกว่า "residential alternative" แทนการลงโทษจำคุกหรือการปล่อย ที่เรียกว่า "outright release" สำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาที่กำลังรอการพิจารณา หรือที่กำลังรอการพิพากษาของศาล¹

half way house เกิดขึ้นหลายรูปแบบดำเนินการโดยทั้งภาครัฐ และเอกชน เปิดบริการตั้งแต่ที่พักผู้เสื่อผ้า การช่วยเหลือในการหางาน บางแห่งอาจให้บริการครบถ้วน รวมทั้งการแก้ไขฟื้นฟูด้วย พวกที่จัดบริการเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูด้วยนี้อาจรวมถึงการแก้ไขหลายวิธี เช่น การใช้อิทธิพลกลุ่มเพื่อการแก้ไข การบำบัดทางจิต การใช้ reality therapy (การใช้หลักการให้เผชิญกับความจริง) หรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม บ้าน half way house ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ถูกคุมความประพฤติ หรือผู้ถูกพักโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขเพื่อการควบคุมและสอดส่อง แต่ไม่ถึงขนาดรุนแรงที่จะต้องรับโทษจำคุก

รัฐ Texas สนับสนุนงบประมาณให้สร้าง half way house ทั่วทั้งรัฐเพื่อจัดให้ผู้กระทำความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ ผู้ซึ่งต้องการการจัดให้อยู่ในที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะในช่วงสั้น ๆ เพื่อให้การแก้ไขฟื้นฟูยิ่งกว่าจะส่งตัวไปจำคุก หรือเข้าสู่ระบบการคุมประพฤติ ผู้กระทำความผิดเหล่านี้จะมีปัญหาได้รับการบำบัดยาเสพติดหรือสุรา ต้องการฝึกเทคนิคอาชีพการศึกษาขั้นพื้นฐาน half way house จะจัดบริการสภาพแวดล้อมคล้ายบ้าน ด้วยมาตรการขั้นต่ำสำหรับรักษาความปลอดภัย ผู้เข้าเป็นสมาชิกจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มตามสภาพความจำเป็น และความต้องการและจะถูกกำหนดให้เข้าสู่โปรแกรมซึ่งโดยปกติจะได้แก่การรับคำปรึกษาแนะนำ การเข้าชั้นเรียน และการฝึกวิชาชีพ พวกสมาชิกจะร่วมมีส่วนในการดูแลรักษาบ้านเมื่อมีความก้าวหน้าในโปรแกรมจะได้รับอนุญาตให้ออกและเข้าเพื่อไปทำงาน หรือรับการฝึกหัดในชุมชน หากไม่มีงานทำอาจถูกจัดให้ทำงานบริการชุมชนเมื่อมีความก้าวหน้าจนถึงระดับที่บ้านพอใจ ก็จะได้รับบริการปลดปล่อยเข้าสู่ระบบการคุมประพฤติปกติ

¹พรเทพ มากะนัคค์. "บ้านกึ่งวิถี" วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 44, ฉบับที่ 1. 2539, หน้า 25-26.

กรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของ Geogia ก่อตั้งบ้านที่เรียกว่า "residential diversion centers" ขึ้นมากกว่า 12 หลัง เพื่อให้บริการแก่ผู้พิพากษาที่มีปัญหาต่อการจะลงโทษกับคดีประเภท "Marginal Cases" คือไม่รู้ว่าจะลงโทษด้วยการจำคุกหรือให้คุมประพฤติในจำนวน centers ทั้งหมดมี 2 แห่งจัดบริการสำหรับสตรีโดยเฉพาะ

ข้อกำหนดของโปรแกรมบังคับให้ผู้กระทำผิดที่เข้าเป็นสมาชิกของบ้านต้องเข้าทำงานจ่ายค่าห้องค่าตู้เสื้อผ้า และจ่ายค่าทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมคุณสมบัติของผู้กระทำผิดที่จะเข้าเป็นสมาชิกของบ้านได้

- (1) เป็นผู้เหมาะสมต่อการจำคุกหากไม่มีโปรแกรมนี้
- (2) เป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ไม่ก่อความรุนแรง
- (3) ไม่ใช่ผู้กระทำผิดติดนิสัย
- (4) สามารถหางานทำได้

ทุกศูนย์จะรับสมาชิกได้แห่งละ 40 - 50 คน ระยะเวลาอยู่ในศูนย์ 4 - 5 เดือน โดยเฉลี่ยก่อนที่จะปลดออกมาสู่การควบคุมและสอดส่องในระบบปกติ บริการภายในศูนย์ เช่น การให้คำปรึกษา การศึกษาพื้นฐานและระดับสูงที่เทียบเท่า และนันทนาการ การปลดปล่อยขึ้นอยู่กับผลของการแก้ไขเป็นที่พอใจ ตามที่ระบุไว้ในแผนการแก้ไขศูนย์จะบริการอาหาร 3 มื้อ และอาหารกล่องสำหรับผู้ต้องไปทำงานข้างนอก สมาชิกมีหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษาบ้าน และอนุญาตการเยี่ยมได้เป็นเวลาเฉพาะในวันสุดสัปดาห์ การฝ่าฝืนเงื่อนไข หรือกฎของศูนย์ หรือหลบหนีออกจากศูนย์นั้น หมายถึงการส่งเข้ารับโทษจำคุก²

1.2 การควบคุมด้วยเครื่อง electronic

เป็นการใช้เครื่อง electronic ที่เชื่อมโยงกับโปรแกรมอื่น ๆ เช่นการคุมขังหรือควบคุมตัวผู้ต้องหาที่บ้านแทนการส่งตัวไปคุมขังในเรือนจำขณะที่อยู่ระหว่างรอ

² ภูวดล ภูงาณี. "บ้านกึ่งวิถี อะไร ใคร อย่างไร....?" วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 1, 2542, หน้า 11-12.

การพิจารณาของศาล รัฐ New York เป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้เป็นโครงการนำร่องใช้เป็นทางเลือกแทนโทษจำคุกสำหรับผู้ได้รับการพักโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไข เพื่อใช้วิธีการดังกล่าวควบคุมตัวที่บ้านเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 60 วันและไม่เกิน 120 วัน

ในปี 1988 วิธีนี้ได้ใช้ในรัฐ 33 รัฐ และใช้กับผู้กระทำผิดที่ศาลมีคำพิพากษาให้ควบคุมและสอดส่องแบบเข้มโดยใช้เครื่อง electronic เป็นส่วนใหญ่

เครื่องมือดังกล่าว Ralph Schwitzgebel (1969) ได้เสนอทางเลือกแทนโทษจำคุกโดยวิธีสำหรับผู้ถูกพักโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไข ด้วยวิธีที่เรียกว่า "electronic parole"

แม้จะเป็นวิวัฒนาการใหม่แต่มีประวัติวรรณกรรมเกี่ยวกับความแพร่หลายอยู่ในเขตจำกัด

นอกจาก electronic monitoring และวิธีการที่ใช้เครื่องกลแบบเดียวกันนี้ ยังมีอีก 2 ระบบคือ Active/continuously signaling กับ Passive/programmed contract³

1.3 การคุมความประพฤติ

ในสหรัฐอเมริกาผู้กระทำผิดที่ควรจะได้รับบริการจากการคุมประพฤตินี้มีความแตกต่างกันในระหว่างรัฐต่าง ๆ ซึ่งต่างมีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเอง

หลักการโดยทั่วไปกฎหมายของรัฐส่วนใหญ่จะเข้มงวดกับการใช้วิธีการคุมประพฤติดต่อผู้กระทำผิดอาญาในความผิดอุกฉกรรจ์ ความผิดอุกฉกรรจ์ อันได้แก่ ฆาตกรรม ลักพาตัว และข่มขืนกระทำชำเรา มักไม่ค่อยได้รับโอกาสให้คุมประพฤติ

รัฐ Texas จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะลูกขุน แต่จำเลยจะได้รับโอกาสให้ใช้วิธีการคุมประพฤติหรือไม่จำเลยจะต้องมีภาระพิสูจน์ว่าจำเลยไม่เคยต้องคำพิพากษาในคดีอุกฉกรรจ์ไม่ว่าในรัฐนั้นหรือรัฐอื่นมาก่อน

รัฐ Georgia จำเลยที่รับสารภาพในความผิดที่ถูกฟ้องหรือไม่เคยต้องโทษจำคุกในความผิดอุกฉกรรจ์มาก่อน จัดว่ามีความเหมาะสมที่จะให้ใช้วิธีคุมความประพฤติได้ โดยศาลไม่มีอำนาจเข้าไปพิจารณาในคดีนั้น และถ้าหากจำเลยประสบความสำเร็จในการ

³WWW.Correct.go.th

ปฏิบัติตามเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ จนพ้นระยะเวลาไปให้ถือว่าจำเลยไม่เคยต้องคำพิพากษามาก่อนสำหรับความผิดนั้น

รัฐ Arizona เฉพาะจำเลยในคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรงและเป็นความผิดครั้งแรกเท่านั้น ที่เหมาะสมกับวิธีคุมความประพฤติ เป็นต้น

1.3.1 เงื่อนไขในคำสั่งให้คุมประพฤติ (conditions)

The American Probation and Parole Association (APPA) หรือสมาคมพนักงานคุมประพฤติและพนักงานพักการลงโทษแห่งอเมริกาให้คำแนะนำว่า เฉพาะเงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติดำรงชีวิตด้วยความสงบเรียบร้อย และเคารพกฎหมายเป็นเงื่อนไขที่ต้องกำหนดให้ผู้ถูกคุมประพฤติทุกคนปฏิบัติ เงื่อนไขข้ออื่นไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องกำหนดลงในคำสั่งคุมประพฤติ แต่พนักงานคุมประพฤติ ผู้จัดทำรายงานสืบเสาะและพินิจควรแนะนำเงื่อนไขเพิ่มเติม (additional conditions) ที่เห็นว่าเหมาะสมกับคดีแต่ละคดีและต่อจำเลยแต่ละราย สมาคม APPA ให้คำแนะนำว่าเงื่อนไขนั้นจะต้องมุ่งให้จำเลยหลีกเลี่ยงต่อพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การกระทำที่ผิดอีก และนอกจากนี้เงื่อนไขนั้นจะต้องไม่เข้มงวดอย่างขาดความยุติธรรม หรือขาดความเหมาะสมพอดีเข้ากับสิทธิในเสรีภาพของจำเลยหรืออิสรภาพในทางศาสนาของจำเลย

The American Probation and Parole Association กล่าวถึงเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติจะต้องเป็นเงื่อนไขที่มีความเหมาะสมกับจำเลยเป็นราย ๆ ไปและไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่กับเงื่อนไขในข้อหนึ่งข้อใดดังนี้⁴

- (1) ต้องให้ความร่วมมือกับกิจกรรมเพื่อการควบคุมและสอดส่อง
- (2) ให้มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว
- (3) ให้กระทำการงานให้เป็นกิจจะลักษณะหลีกเลี่ยงกับการงานหรืออาชีพบางอย่าง เช่น เป็นผู้จำหน่ายยาเสพติด
- (4) ปฏิบัติตามหลักสูตรเพื่อการศึกษาและวิชาชีพที่กำหนดให้

⁴จรัล บุรณพันธุ์ศรี. กรมคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ : กรมคุมประพฤติ, 2544, หน้า 15-16.

- (5) เข้ารับการบำบัดทางกายหรือจิต
 - (6) เข้ารับการบริการในสถานที่จัดไว้เพื่อให้บริการเฉพาะทาง (residential center) ในเขตที่กำหนดไว้ หรือใน facility ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์แก่วิธีการคุมประพฤติ
 - (7) ละเว้นกับการคบหาสมาคมกับผู้ที่จะชักนำไปสู่การกระทำผิดอีก
 - (8) ทดแทนและ/หรือ ชดใช้แก่ผลของการกระทำผิดหรือต่อเหยื่ออาชญากรรม
 - (9) จ่ายค่าปรับ ค่าทดแทน ค่าชดใช้ หรือค่าสนับสนุนครอบครัว
 - (10) ยินยอมในการตรวจค้นและยึด
 - (11) ยินยอมให้ตรวจสอบปีศาจ
- ทั้งหมดดังกล่าวเป็นทั้งเงื่อนไข (conditions) ทั้งกฎ (rules) บางรัฐจะเรียกข้อกำหนดดังกล่าวว่า "agreement and rules" หรือ "ข้อตกลงและกฎการคุมประพฤติ" ในแต่ละรัฐ agreement and rules ในแต่ละรัฐจะมีจำนวนมากน้อยไม่เท่ากัน และทุกรัฐจะกำหนด agreement and rules ไว้ในคำสั่งให้คุมประพฤติทุกข้อ หรือเป็นส่วนใหญ่ แนวทางของ agreement and rules ของทุกรัฐจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กรมคุมประพฤติหลายแห่งของรัฐต่าง ๆ กำหนดให้จำเลยต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการคุมประพฤติ ค่าชดใช้ ความเสียหายต่ออาชญากรรมที่ทําลง

1.3.2 วัตถุประสงค์ของการคุมประพฤติ

ในสหรัฐฯ รัฐต่าง ๆ กฎหมายของรัฐจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการควบคุมและสอดส่องตามวิธีการคุมประพฤติไว้ ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดจะมีความคล้ายคลึงกัน เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของรัฐ New York ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการควบคุมและสอดส่องไว้ดังนี้

- (1) เพื่อให้บริการด้านการคุ้มครองสังคมด้วยการดำรงไว้ซึ่งหน้าที่เฉพาะทางของพนักงานคุมประพฤติ
- (2) เพื่อเตรียมตัวผู้ถูกความประพฤติเข้าสู่สังคมแห่งอิสรภาพและการเป็นพลเมืองดี

(3) เพื่อให้ผู้ถูกคุมประพฤติมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการวางแผนการเพื่อการควบคุมและสอดส่องตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้กระทำผิดเองในชุมชน

(4) เพื่อวิเคราะห์ใช้ประโยชน์และสร้างขึ้น ซึ่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อยังให้บรรลุซึ่งกิจกรรมที่จัดไว้เป็นบริการสำหรับความต้องการของผู้ถูกคุมประพฤติ

(5) เพื่อจัดให้บริการด้วยระบบ ควบคุมและสอดส่องต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานเริ่มด้วยการจำแนกผู้กระทำผิดให้สอดคล้องโปรแกรมแห่งความต้องการ ของผู้ถูกคุมประพฤติทั้งหมด⁵

(6) เพื่อสร้างสรรค์โปรแกรมเพื่อการควบคุมและสอดส่องที่ประหยัดและมีคุณภาพ

(7) เพื่อจัดการเกี่ยวกับค่าชดใช้ (restitution) ค่าทดแทน (reparation) ต่อเหยื่ออาชญากรรมตามประมวลกฎหมายอาญาเมื่อมีการร้องขอ

1.3.4 ระยะเวลาในการควบคุมและสอดส่อง

สำหรับระยะเวลาของการควบคุมและสอดส่องตามคำสั่งให้คุมประพฤติของประเทศนี้ แต่ละรัฐมีความแตกต่างกัน สมาคมนักกฎหมายอเมริกัน (the American Bar Association) ให้คำแนะนำว่าระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องสำหรับความผิดระดับกลางหรือ misdemeanor ควรเท่ากับ 2 ปี และ 5 ปีสำหรับความผิดอุกฉกรรจ์

รัฐ Illinois กำหนดระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องไว้ 4 ปี สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ที่มีความรุนแรง 30 เดือน สำหรับคดีอุกฉกรรจ์อื่น ๆ และ 1 ปี สำหรับความผิดในระดับกลาง (misdemeanor)

⁵ จรัล บุรณพันธุ์ศรี. เรื่องเดียวกัน, หน้า 19 - 20.

รัฐ Texas ศาลอาจกำหนดระยะเวลาควบคุมและสอดส่องไว้แบบตายตัว โดยไม่คำนึงถึงโทษที่ศาลจะลงสำหรับความผิดนั้น แต่ไม่มีกรณีใดที่ระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องจะเกิน 10 ปี หรือน้อยกว่าโทษขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ระบบการควบคุมและสอดส่องของรัฐบาลกลางนั้น ระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องสำหรับความผิดระดับกลาง (misdemeanor) จะมีการปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา และสำหรับคดีอุกฉกรรจ์จะปรับเปลี่ยนได้ก็ต่อเมื่อ หลังจากเวลาการควบคุมและสอดส่องผ่านพ้นไป 1 ปี แล้วนับแต่ศาลมีคำสั่ง บางรัฐใช้อำนาจในการเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาการควบคุมและสอดส่อง โดยไม่มีแนวปฏิบัติให้พึงกระทำได้

รัฐส่วนใหญ่กฎหมายเกี่ยวข้องกับการคุมประพฤติกำหนดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ระยะเวลาของการควบคุมและสอดส่องและการปลดให้หลุดพ้นไปจากการควบคุมและสอดส่องก่อนครบกำหนดระยะเวลาไว้ กฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ใช้ดุลพินิจอย่างยืดหยุ่น เนื่องจากการยากที่จะตัดสินว่า เมื่อใดที่สมควรจะให้จำเลยพ้นการคุมประพฤติไปก่อนกำหนดระยะเวลาการควบคุมและสอดส่อง

1.3.5 การปลดให้พ้นจากการคุมประพฤติก่อนกำหนด

กรณีของรัฐ Texas กฎหมายคุมประพฤติของรัฐ กำหนดว่า "ไม่ว่าในเวลาใด ๆ หลังจากที่ยังปฏิบัติตามข้อกำหนดเพื่อการควบคุมและสอดส่องจนเป็นที่พอใจของศาลเป็นระยะ 1 ใน 3 ของระยะคุมประพฤติที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา หรือเป็นเวลา 2 ปี ของระยะเวลาคุมประพฤติสุดแต่ว่าระยะเวลาใดจะสั้นกว่า ศาลอาจใช้ดุลพินิจลดหรือกำหนดระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องให้น้อยลงกว่าเดิมก็ได้ กรณีของรัฐ Illinois กฎหมายคุมประพฤติกำหนดว่า "ไม่ว่าในเวลาใด ๆ ศาลอาจเปลี่ยนแปลงกำหนดระยะเวลาการคุมประพฤติใหม่ได้ ถ้าหากพฤติกรรมของจำเลยพัฒนาการไปในทางที่ดีได้ตามรายงานของพนักงานคุมประพฤติ"

กรณีของรัฐ Oklahoma กำหนดไว้ว่า "การควบคุมและสอดส่องต้องไม่เกินกว่า 2 ปี เว้นแต่ดุลพินิจของศาลจะเห็นว่าเพื่อประโยชน์ของสังคมและตัวผู้ถูกคุมความประพฤติสมควรที่จะได้รับการขยายระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องออกไปแต่ต้องไม่เกินกว่ากำหนดระยะเวลาการคุมประพฤติเดิมที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษา"

กรณีของรัฐ Virginia กำหนดไว้ว่า"ระยะเวลาการคุมประพฤติอาจกำหนดเปลี่ยนแปลงใหม่ได้ สำหรับคดีที่ศาลมีคำสั่งให้คุมประพฤติจำเลยไว้มีกำหนด 2 ปี หรือมากกว่าหลังจากที่การคุมประพฤติดำเนินไปได้ครึ่งทางหรือ 3 ปี สุดแต่ว่าระยะเวลาใดจะถึงก่อน" คำชี้ขาดในการลดระยะเวลาการควบคุมและสอดส่องหรือปลดผู้ถูกคุมประพฤติให้หลุดพ้นจากการคุมประพฤติไปก่อนกำหนด ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการพัฒนาตนให้ดีขึ้นของตัวจำเลย แนวในการปฏิบัติดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะรักษาปริมาณคดี (caseloads) ให้มีขนาดพอเหมาะที่จะบริหารจัดการได้ (sizable)

1.4 มาตรการ Restitution

1.4.1 ความหมาย

Restitution คือ ทางเลือกในคำพิพากษาที่ศาลเลือกให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้กับเหยื่ออาชญากรรมหรือให้กับสังคมแทนการลงโทษจำคุก⁶

นอกจากนี้ยังมีมาตรการ community service เป็นวิธีการหนึ่งของ restitution ที่บ้านเรารู้จักกันเป็นอย่างดีแล้ว และก็แพร่หลายทางในอเมริกาและอังกฤษจึงไม่ขอยกมากล่าวในบทนี้ community service หรือการจัดให้จำเลยทำงานบริการสังคมหรือบริการต่อเหยื่อโดยไม่มีค่าตอบแทนแรงงาน เป็นหนึ่งในหลายวิธีการของ restitution ที่เกิดขึ้นก่อน restitution ด้วยการชดใช้เงินหรือค่าเสียหาย

หลักการของ restitution ของ Texas 1983 ซึ่งได้จัดสร้างศูนย์ restitution centres ขึ้นทั่วทุกเขตของรัฐ

(1) ให้บริการสำหรับผู้กระทำผิดในคดีอุกฉกรรจ์ที่ไม่มีลักษณะของความรุนแรง

(2) ผู้กระทำผิดนั้นมีความสามารถที่จะหางานทำได้

⁶ อัสนีย์ สังขเนตร. "การคุมประพฤติและการพักโทษ" วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 46, ฉบับที่ 2. 2541, หน้า 8.

- (3) ผู้นั้นหากไม่ถูกส่งตัวเข้าศูนย์ฯ ก็จะต้องส่งไปจำคุกเท่านั้น
 - (4) ศูนย์ฯ จะหางานให้ผู้กระทำผิดนั้นทำ
 - (5) แหล่งงานที่ผู้กระทำผิดนั้นทำงานอยู่จะส่งเงินเดือนมาให้กับผู้ดำเนินการศูนย์ฯ โดยตรงเพื่อหักใช้เป็น ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าบริการควบคุมและสอดส่อง ค่าเลี้ยงดูผู้ที่อยู่ภายใต้การพิงพาของผู้กระทำผิด และค่าชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อ หากมีเหลือก็จะเก็บเข้าบัญชีของผู้กระทำผิดนั้น
 - (6) การเข้าเป็นสมาชิก (residence) ของศูนย์ฯ ต้องเป็นคำสั่งศาล และถือเป็นเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ
 - (7) ระยะเวลาที่ต้องอยู่ภายใต้ศูนย์ฯ ไม่น้อยกว่า 6 เดือนและไม่เกิน 12 เดือน ศูนย์ restitution centres ของ Texas แต่ละศูนย์จะรองรับลูกค้าได้ 30-60 คน และกระจายอยู่ในเขตอุตสาหกรรมขนาดเบา ซึ่งจะมีขีดความสามารถจัดหางานให้สมาชิกได้ง่าย
- เมื่อเข้าอยู่ภายใต้ศูนย์ฯ แล้วหากผู้นั้นไม่สามารถหางานทำได้ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ อาจร้องขอให้ศาลเพิกถอนคำสั่ง และให้ส่งตัวผู้นั้นไปปรับโทษจำคุกในเรือนจำกึ่งวัน แต่เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป มีความรับผิดชอบที่ดีขึ้น ก็อาจจะปล่อยตัวไป เพื่อให้เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติในระบบควบคุมเข้มเป็นระยะเวลา 2 เดือน จากนั้นจึงจะให้เขาเป็นผู้ถูกคุมความประพฤติในระบบปกติต่อไปก็ได้

1.5 การพักการลงโทษ

แนวความคิดในการให้อภัยโทษ (pardon) เป็นที่ของการพักการลงโทษ ผลจากทำสงคราม การจลาจลในประเทศทำให้มีนักโทษหรือเชลยศึกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และการที่มีนักโทษอย่างแออัดจำนวนมากนี้เป็นปัญหาที่รัฐต้องแก้ไข บรรดาผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมจึงเรียกร้องให้บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการให้ออกาสแก่นักโทษ (Good time law) ขึ้นมา กฎหมายฉบับนี้เป็นการตอบแทนแก่นักโทษที่ประพฤติดี สหรัฐอเมริกาจึงบัญญัติกฎหมายนี้ขึ้น ต่อมาก็เผยแพร่นำไปใช้ในยุโรปด้วย อย่างไรก็ตามความคิดนี้ก็นำมาจากอังกฤษ ซึ่งเป็นชาติที่คิดไว้ก่อนใน ความพยายามที่จะลดความทารุณโหดร้ายจากกฎหมายคอมมอนลอว์และกฎหมายราชทัณฑ์ อย่างไรก็ตามปรัชญาความคิดของเพลโต (Plato) ก็มีอิทธิพลมากต่อการใช้การ

พักการลงโทษ ความคิดของเพลโตที่ว่านี่คือ สิ่งที่ดีที่สุดที่รัฐทุกรัฐควรกระทำก็คือ การพัฒนาแก้ไขระบบการป้องกันอาชญากรรม จากปรัชญาอันนี้ได้เผยแพร่ไปในรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา รัฐแรกที่จัดให้บริการพักการลงโทษแก่นักโทษ คือ รัฐแมสซาชูเซตส์ ได้มีการตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ สำหรับควบคุมผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยในปี ค.ศ. 1845 ทั้งยัง จัดให้มีกองทุนเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษมีงานทำ มีเครื่องมือ มีเสื้อผ้า ตลอดจนค่าโดยสารกลับสู่ภูมิลำเนาเดิม เรือนจำแมสซาชูเซตส์ โดยเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ แห่งนี้ได้เสนอคำร้องเพื่อให้ระบบการพักการลงโทษในปี ค.ศ. 1865 โดยได้นำสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติป้องกันอาชญากรรมของอังกฤษมาประกอบการพิจารณา (The English Prevention of Crime Act 1871) ตามพระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้ตำรวจเป็นผู้ควบคุมผู้ที่ ได้รับการปลดปล่อยจากเรือนจำ ซึ่งหมายถึงผู้ที่ได้รับการพิจารณาให้พักการลงโทษ คณะกรรมการของเรือนจำแมสซาชูเซตส์ได้เรียกร้องให้ศึกษาในสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติของอังกฤษฉบับนี้ และขอให้จัดให้มีกฎหมายในการพักการลงโทษขึ้น⁷

ในปี ค.ศ.1865 สหรัฐอเมริกาได้พิมพ์รวบรวมสาระสำคัญของการพักการ ลงโทษในวิธีการของเซอร์ วอลเตอร์ ครอบตัน ระยะนี้เป็นการพัฒนาเข้าถึงการพักการ ลงโทษสมัยใหม่ การพักการลงโทษอย่างเต็มรูปได้เริ่มใช้รัฐนิวยอร์กสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1869 มีกฎหมายให้อำนาจแก่ปฏิรูปสถานเอลมีรา (Elmira Reformatory) ให้มีการ จัดการพักการลงโทษ ซึ่งเป็นการให้บริการที่มีคุณธรรมแก่นักโทษ ในระยะนี้ สหรัฐอเมริกายอมรับและเชื่อถือว่า การพักการลงโทษเป็นกระบวนการที่สำคัญควรจะได้ จัดให้มี นายบอร์คเวย์ เป็นบุคคลสำคัญที่ได้คิดร่างกฎหมายการพักการลงโทษใน สหรัฐ ในปี ค.ศ. 1884 การพักการลงโทษได้ขยายเข้าไปใช้กับเรือนจำเป็นครั้งแรกในรัฐ โอไฮโอ ภายหลังจากต่อมาการพักการลงโทษก็มีขึ้นอย่างกว้างขวาง ในเวลาอันรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1933 มีรัฐถึง 46 รัฐ ที่ยอมรับและให้วิธีการพักการลงโทษในเรือนจำ

⁷ อัสนีย์ สังขเนตร. "การคุมประพฤติและการพักลงโทษ" วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 46, ฉบับที่ 2. 2541, หน้า 19.

หลักการในการพักการลงโทษของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ยอมรับและนิยมนำวิธีการพักการลงโทษมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกับทุกรัฐ เพอร์คเคอร์ริค ได้ให้หลักการสำคัญในการพักการลงโทษว่าควรพิจารณาถึงอะไรบ้าง

(1) การพิจารณาว่าผู้ต้องขังหรือนักโทษที่จะได้รับการพักการลงโทษนั้น มีความสามารถทางงานอาชีพ ควบคุมตนเอง มีความเคารพตนเอง มีคุณธรรมพร้อมที่จะเป็นพลเมืองดีในชุมชนของตนได้หรือไม่

(2) ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมตลอดจนผู้ปกครองที่เขาอยู่ด้วยเมื่อเขาออกไปจากเรือนจำนั้น จะเป็นบรรยากาศที่จะสนับสนุนให้เขาฟื้นฟูแก้ไขให้ดีขึ้นได้หรือไม่ ควรพิจารณา โดยละเอียดเป็นรายบุคคลให้รอบคอบ

(3) เจ้าหน้าที่เรือนจำรับผิดชอบในการพิจารณาพักการลงโทษจะต้องสามารถอธิบายแยกแยะในหลักเกณฑ์ที่จะคัดเลือกผู้ต้องขังมาพิจารณาให้พักการลงโทษตลอดจนกิจกรรมและโปรแกรมต่าง ๆ ที่เรือนจำจัดให้มีขึ้นเพื่อจะทดสอบดูความประพฤติของผู้ต้องขังแต่ละคนไป

(4) เงื่อนไขที่จะกำหนดให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษปฏิบัติตาม ภายหลังที่ปล่อยตัวออกไปจากเรือนจำแล้ว ควรเป็นเงื่อนไขที่ปฏิบัติได้ไม่ฝ่าฝืนธรรมชาติ และยุติธรรมไปไม่เป็นอคติต่อผู้ได้รับการพักการลงโทษ

(5) เรือนจำและเจ้าหน้าที่เรือนจำทำหน้าที่พิจารณาพักการลงโทษจะต้องสามารถให้เหตุผลอธิบายชี้แจงว่า โปรแกรมต่าง ๆ ที่เรือนจำจัดขึ้นมีวัตถุประสงค์และสามารถพัฒนาผู้ต้องขังได้อย่างไร

(6) การให้บริการพักการลงโทษแก่ผู้ต้องขังหรือนักโทษนั้นเป็นความกรุณาต่อนักโทษประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็จะช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจด้วย แต่ขบวนการหรือขั้นตอนในการพักการลงโทษจะต้องมีการร่วมมือประสานกัน โดยเฉพาะตัวผู้ได้รับการพักการลงโทษกับเจ้าหน้าที่เรือนจำและพนักงานคุมประพฤติ

1.6 การอภัยโทษ

ความเป็นมาของการอภัยโทษในสหรัฐอเมริกานั้น สืบเนื่องมาจากประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ครั้งที่ประเทศสหรัฐอเมริกายังเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษอยู่ แต่ใน

ครั้งนั้นก็มีข้อโต้แย้งกันระหว่างนักอาชญาวิทยาเสมอว่าควรจะมีการกักโทษหรือไม่ ฝ่ายไม่เห็นด้วยว่าไม่ควรมีการกักโทษ ก็ให้ความเห็นว่า เมื่อมีการลดหย่อน ผ่อนโทษ และการพักการลงโทษแล้ว การให้อภัยโทษก็ไม่จำเป็นจะต้องมี เพราะเป็นการยุ่งยาก โดยใช่เหตุ แต่ฝ่ายที่เห็นควรด้วย ก็ให้ความเห็นว่า การกักโทษเป็นอำนาจของหัวหน้าแห่งรัฐเป็นครั้งเป็นคราว ต่างกันกับการพักการลงโทษ ดังนั้นจึงไม่ควรยกเลิกข้อโต้เถียงนี้ก็ยังมียู่ในปัจจุบัน⁸

ตามประวัติการณ์ ปรากฏว่าในเริ่มแรกอำนาจแห่งการกักโทษนี้อยู่ในมือบุคคลคนเดียว คือหัวหน้าแห่งรัฐ ต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ในบางรัฐได้กำหนดตั้งคณะกรรมการในการกักโทษต่อผู้ต้องขัง และต่อมาก็กลายเป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา⁹

ความมุ่งหมายของการกักโทษในประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁰ ความมุ่งหมายของการกักโทษอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- (1) สำหรับเป็นเครื่องมือให้อภัยโทษกับผู้ต้องขังซึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือความยุติธรรมของศาล
- (2) หลักการให้อภัยโทษเป็นประหนึ่งเครื่องชักจูงใจอันสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังทำงานดีและประพฤติตัวดีในเรือนจำ
- (3) เนื่องจากนักโทษแออัดกันในเรือนจำ เพื่อลดจำนวนนักโทษลงบ้างไม่ให้เต็มเรือนจำ

หลักเกณฑ์ของการกักโทษในประเทศสหรัฐอเมริกา ความมุ่งหมายของการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์ของการกักโทษ ก็เพื่อที่จะไม่ให้เจ้าหน้าที่คณะกรรมการใช้อำนาจนอกเหนืออันเป็นยุติธรรมขึ้นได้ ประหนึ่งว่าเป็นการขีดเส้นใต้ให้คณะกรรมการเดินเท่าที่ทราบหลักเกณฑ์ของการกักโทษมีไม่แน่นอน แต่แต่ละรัฐก็มีหลักเกณฑ์แตกต่างกัน

⁸ วิบูล ธรรมวิทย์. การกักโทษในอเมริกาโดยสังเขป, หน้า 30.

⁹ วิบูล ธรรมวิทย์. เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

¹⁰ วิบูล ธรรมวิทย์. เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

ณ ที่นี้จะขอยกตัวอย่างหลักเกณฑ์ของการอภัยโทษของรัฐอินเดียน่า (Indiana State) อันมีอยู่ดังนี้¹¹ คือ

ก. จะไม่พิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องขังคนใดที่ต้องโทษเป็นคำรบสองหรือเป็นนักโทษตลอดชีวิต

ข. จะไม่พิจารณาให้อภัยโทษในกรณีที่ผู้ต้องขังอยู่ในอำนาจของหัวหน้าเรือนจำที่จะทำการผ่อนผันเป็นอย่างอื่นได้

ค. จะไม่พิจารณาให้อภัยโทษแก่บุคคลซึ่งประพฤติดะเมิดกฎเกณฑ์ข้อบังคับเรือนจำ หรือละเมิดต่อการพักการลงโทษมาก่อน

ง. จะพิจารณาให้อภัยโทษก็ต่อเมื่อศาลหรือเจ้าพนักงานเรือนจำเสนอความเห็นไว้ว่าบุคคลนั้นควรให้อภัยโทษได้

หลักเกณฑ์ของการอภัยโทษของรัฐอินเดียน่า มีอยู่ดังกล่าวแล้วนั้น ส่วนวิธีปฏิบัติในเรื่องสอบสวนหาความจริง อันควรจะนำมากล่าว ณ ที่นี้ คือ เมื่อหัวหน้าแห่งรัฐได้รับคำร้องขออภัยโทษ จะเป็นจากผู้ต้องขัง ภรรยา หรือญาติพี่น้องอื่น ๆ ก็ตามทันที หัวหน้าแห่งรัฐนำเรื่องเสนอคณะกรรมการให้สอบสวนค้นคว้าหาความจริงของเรื่องราวที่กล่าวไว้ในคำร้อง ภายหลังการสอบสวน ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า "Case study" คณะกรรมการหรือหัวหน้าแห่งรัฐก็เริ่มตัดสินใจว่าจะให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องขังหรือไม่ หากประสงค์จะให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องขัง ปัญหาที่เกิดขึ้นทันทีว่า ผู้ต้องขังคนนี้มีร่างกายจิตใจสมบูรณ์ไหม มีสภาพครอบครัวเป็นอย่างไร มีสถานประชาคมใดบ้างที่จะช่วยเหลือผู้ต้องขังและครอบครัวนี้ ผู้ต้องขังนี้มีอุปนิสัยเป็นอย่างไร เป็นนักดื่ม หรือคนขยันขันแข็ง เขาจะไปกระทำความผิดอีกไหมเมื่อปล่อยไปแล้ว นอกจากนี้ก็จะได้พิจารณาว่า ยังมีเหตุผลอย่างอื่นอีกไหมที่ผู้ต้องขังอาจจะทำให้เสียหายแก่สังคมเมื่อได้รับอภัยโทษแล้ว

รูปแบบของการอภัยโทษในประเทศสหรัฐอเมริกา อาจแบ่งได้ 2 ประเภท¹² คือ

¹¹ วิบูล ธรรมวิทย์. การอภัยโทษในอเมริกาโดยสังเขป, หน้า 33.

¹² วิบูล ธรรมวิทย์. เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

(1) การอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไข (Full don) โดยปกติการอภัยโทษโดยไม่มีเงื่อนไขมีปรากฏเป็นจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะในคดีที่ตัดสินลงโทษประหารชีวิตมักจะเปลี่ยนเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตเสียเป็นส่วนมาก

(2) การอภัยโทษโดยมีเงื่อนไข (Conditional Pardon) โดยปกติแล้วตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา การอภัยโทษจะมีเงื่อนไขหรือไม่ก็ได้ ไม่ว่าจะป็นเงื่อนไขบังคับก่อนหรือเงื่อนไขบังคับหลัง ตราบใดที่เงื่อนไขนั้นไม่ผิดกฎหมายศีลธรรม และไม่เหลือวิสัยที่จะปฏิบัติได้

1.7 การกักขังในวันสุดสัปดาห์ (Orders for Periodic Detention)

หลักเกณฑ์ในการพิพากษาการกักขังในวันสุดสัปดาห์ คดีอาญาที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดไม่ต่ำกว่า 3 เดือน แต่ไม่เกินกว่า 18 เดือน ถ้าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดมีความเหมาะสมที่จะนำวิธีการกักขังในวันสุดสัปดาห์มาใช้กับผู้นั้นศาลมีอำนาจพิพากษาให้กักขังผู้กระทำความผิดตามกำหนดระยะเวลา¹³ โดยปกติศาลจะกำหนดเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ แต่อย่างไรก็ตามศาลจะต้องพิจารณาถึงความสะดวกของผู้กระทำความผิดในอันที่จะเดินทางไปเข้ารับการปฏิบัติตามโปรแกรมที่เรือนจำด้วย ซึ่งหลักเกณฑ์ในการพิพากษาการกักขังในวันสุดสัปดาห์ ใช้ในความผิดดังต่อไปนี้

1.7.1 ความผิดอาญาทั่วไป หากศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดไม่ต่ำกว่า 3 เดือน แต่ไม่เกินกว่า 18 เดือน ถ้าศาลพิจารณาเห็นว่าพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดไม่รุนแรง และความประพฤติของผู้กระทำความผิดไม่น่าจะเป็นภัยต่อสังคมศาลจะพิพากษาให้จำคุกเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ ก็ได้

1.7.2 ความผิดฐานประทุษร้ายภายในครอบครัว (domestic violence offences) เป็นการกระทำที่ประทุษร้ายแก่ร่างกายของบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เช่น สามีทำร้ายภรรยา หรือระหว่างพี่น้องร่วมบิดามารดากับบุตร ถ้าศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุกไม่เกินกว่า 18 เดือน ศาลมีอำนาจพิพากษาให้กักขังจำเลยวันสุดสัปดาห์ได้

¹³ จรัล บุรณพันธุ์ศรี. เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

แม้ความผิดนั้น ศาลจะพิพากษาจำคุกต่ำกว่า 3 เดือน หรือเคยต้องโทษจำคุกและพ้นโทษ มาไม่เกินกว่า 7 ปี ศาลก็ใช้วิธีการกักขังตามกำหนดระยะเวลา Periodic Detention ได้

ข้อยกเว้นที่ศาลจะใช้วิธีการกักขังวันสุดสัปดาห์หรือตามกำหนด ระยะเวลาไม่ได้ ศาลจะพิพากษาให้กักขังผู้กระทำความผิดตามกำหนดระยะเวลาไม่ได้ ถ้าปรากฏว่าผู้กระทำความผิดมีอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือผู้ที่เคยกระทำความผิดจนศาล พิพากษาให้จำคุกเกินกว่า 6 เดือน ซึ่งในคดีดังกล่าวศาลมิได้นำวิธีการกักขังตามกำหนด ระยะเวลา Periodic Detention มาใช้ หรือในกรณีที่ศาลพิพากษตามกำหนดระยะเวลา แต่ผู้กระทำความผิดนั้นประพฤติผิดเงื่อนไข จนศาลหรือคณะกรรมการราชทัณฑ์ Services Commission ได้สั่งเพิกถอนการกักขังตามกำหนดระยะเวลานั้นเสีย โดยให้ จำคุกเต็มเวลาผู้นั้นมากระทำผิดในครั้งหลังยังไม่พ้นระยะเวลา 7 ปี ศาลจะพิพากษาให้ กักขังบุคคลดังกล่าวในระยะเวลาไม่ได้¹⁴

การปฏิบัติตามเงื่อนไขคำพิพากษา Periodic Detention คือเมื่อศาล พิพากษา กักขังตามกำหนดระยะเวลาโดยปกติศาลจะกำหนดวันสุดสัปดาห์ เสาร์-อาทิตย์ จำเลยจะต้องไปรายงานตัวเพื่อเข้ารับการปฏิบัติตามโปรแกรม ดังนี้

(1) จำเลยต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดแห่งพระราชบัญญัติ Periodic Detention of Prisoners Act, หรือข้อบังคับหรือระเบียบวินัยของเรือนจำที่ออกโดยอาศัย อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้

(2) จำเลยจะต้องรายงานตัวยังเรือนจำตามวันเวลาที่กำหนดไว้ในหมาย โดยปกติศาลจะกำหนดให้ รายงานตัวเข้าปฏิบัติตามโปรแกรมเย็นวันศุกร์ออกเย็น วันอาทิตย์

(3) เมื่อจำเลยได้รายงานตัวยังเรือนจำที่ระบุในหมาย จำเลยจะต้องปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์และระเบียบวินัยของเรือนจำแห่งนั้นทุกประการ โดยถือเสมือนว่าจำเลย เป็นนักโทษตามพระราชบัญญัติ Prisons Act, 1952

¹⁴ จรัล บุรณพันธุ์ศรี. เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

2. ประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ได้มีการนำมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ หรือมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาใช้รวมหลายประการที่สำคัญกล่าวคือ¹⁵

2.1 การชะลอการฟ้อง

เป็นมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดก่อนฟ้อง ซึ่งมีได้ใน 2 กรณี ได้แก่

2.1.1 เมื่อผลของการสอบสวนปรากฏว่าสำหรับการฟ้องนั้น ข้อสงสัยไม่มี หรือข้อเท็จจริงยังไม่เป็นความผิดอาญา หรือไม่เข้าเงื่อนไขการฟ้อง กรณีเป็นการไม่ฟ้อง กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อตามกฎหมายไม่อาจฟ้องแล้ว กรณีเป็นการไม่ฟ้อง

2.1.2 แม้ว่าตามองค์ประกอบความผิดอาญา มีพยานหลักฐานพอเพียงและเข้าเงื่อนไขในการฟ้อง แต่ไม่ฟ้อง กล่าวอีกนัยหนึ่งแม้ตามกฎหมายสามารถฟ้องได้ แต่ไม่ฟ้องกรณีเป็นการชะลอการฟ้อง

หลักเกณฑ์พิจารณาการชะลอการฟ้อง มีดังนี้¹⁶

(1) ผู้กระทำความผิด

ก. ลักษณะของผู้กระทำความผิด คือ ลักษณะตามธรรมชาติ และประสบการณ์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อลักษณะของตน ซึ่งแต่ละคนจะมีรูปแบบความประพฤติที่แตกต่างกัน

ข. อายุ กล่าวคือ คนอายุมากขึ้นหรือคนแก่จะมีโอกาสได้รับการชะลอการฟ้องมากกว่าคนในวัยฉกรรจ์

ค. สภาพแวดล้อม ได้แก่ ช่วงชีวิตในวัยเด็ก ประวัติชีวิตครอบครัว อาชีพ เป็นต้น

¹⁵ ศิระ บุญภินนธ์. "อัยการญี่ปุ่น" บทบัญญัติคดี. เล่มที่ 54, ตอน 4. ธันวาคม 2541, หน้า 152.

¹⁶ ศิระ บุญภินนธ์. เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

(2) เนื้อความผิด

ก. ความหนักเบาของการกระทำความผิด ได้แก่ ความหนักเบาของโทษตามกฎหมาย เหตุผลในการเพิ่มหรือลดโทษ จำนวนครั้งที่ทำความผิด ระดับความเสียหาย เป็นต้น

ข. สภาพความผิด กล่าวคือ มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ปัจจัย วิธีการ แผนการ เป็นต้น

(3) สภาพการณ์ภายหลังการกระทำความผิด ได้แก่ การสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด การขอโทษ การชดใช้ความเสียหาย การหลบหนี การทำลายพยานหลักฐาน เป็นต้น

ในทางปฏิบัติเมื่ออัยการใช้มาตรการไม่ฟ้องจะต้องจัดทำบันทึกคำตัดสินไม่ฟ้องซึ่งต้องระบุสาระสำคัญของเท็จจริงในคดีและเหตุผลในการไม่ฟ้อง แต่เพื่อมิให้ใช้มาตรการไม่ฟ้องอย่างอำเภอใจจะต้องส่งบันทึกดังกล่าวให้ผู้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบอันเป็นการควบคุมการไม่ฟ้อง

2.2 การควบคุมความประพฤติ

เป็นมาตรการการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่สำคัญ โดยเริ่มขึ้นเมื่อมีการออกกฎหมายเยาวชน (juvenile law) ฉบับแรกเมื่อปี ค.ศ. 1922 โดยจะใช้การคุมประพฤติและการพักการลงโทษในกระบวนยุติธรรมสำหรับเยาวชนอายุไม่เกิน 18 ปี มีพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ปฏิบัติการและมีคณะกรรมการวินิจฉัยสำหรับเยาวชนของฝ่ายบริหารทำหน้าที่เป็นองค์กรควบคุมความประพฤติและสถานฝึกอบรมเยาวชน

ส่วนการคุมประพฤติผู้ใหญ่ ถูกเริ่มนำมาใช้ในชว่งปี ค.ศ. 1953 และ 1954 โดยใช้วิธีการคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดที่ได้รับการรอการลงโทษ และในปี ค.ศ. 1954 ก็มีการตรากฎหมายควบคุมความประพฤติบุคคลที่ได้รับการลงโทษ

2.2.1 เจื่อนใจการคุมประพฤติ¹⁷

เจื่อนใจของศาลที่ถูคุมความประพฤติต้องปฏิบัติตามปรากฏอยู่ในมาตรา 5 แห่งกฎหมายคุมความประพฤติที่ได้รับการรอกการลงโทษซึ่งกำหนดว่า

(1) ผู้ถูคุมความประพฤติต้องแจ้งสถานที่อยู่ให้พนักงานคุมประพฤติทราบ

(2) จะต้องประพฤติดี

(3) หากย้ายสถานที่อยู่หรือเดินทางไปอื่นต้องแจ้งให้พนักงานคุมประพฤติทราบ

เจื่อนใจ 3 ประการเป็นเจื่อนใจที่ศาลกำหนดให้ผู้ถูคุมประพฤติทุกคนต้องปฏิบัติตาม ศาลและสำนักงานคุมประพฤติจะกำหนดเจื่อนใจอื่นนอกเหนือจากนี้ไม่ได้ แต่พนักงานคุมประพฤติจะกำหนดข้อชี้แนะให้เหมาะสมเป็นรายคดีได้ เช่น ห้ามดื่มสุรา ให้ประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ

หากผู้ถูคุมประพฤติไม่ปฏิบัติตามเจื่อนใจอาจถูกเพิกถอนการคุมประพฤติ แต่ต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่ว่าเป็นการฝ่าฝืนเจื่อนใจที่ก่อให้เกิดสภาพการณ์ร้ายแรงอันไม่น่าพึงใจต่อบุคคลนั้น

2.2.2 การบริหารงานคุมประพฤติ

หน่วยงานคุมประพฤติเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนยุติธรรมสังกัดสำนักงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยมีพนักงานคุมประพฤติ 2 ประเภทกล่าวคือ พนักงานคุมประพฤติประจำศาลครอบครัวซึ่งสังกัดฝ่ายตุลาการและพนักงานคุมประพฤติซึ่งสังกัดกระทรวงยุติธรรม

¹⁷ “การคุมประพฤติในประเทศไทย” ใน www.correct.go.th.

2.3 มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษา ประกอบด้วย

2.3.1 การพักการลงโทษ

การพักการลงโทษ หรือการปลดปล่อยผู้ต้องขังไปจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา นับเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยไม่ใช้เรือนจำที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ดำเนินการอยู่ในประเทศญี่ปุ่น สำหรับขั้นตอนหรือขบวนการ (Procedure) ในการดำเนินงานอาจอธิบายได้ดังนี้

ก. การสืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ทางบ้าน ทันทิที่ผู้ต้องขังเข้ามาต้องโทษจำคุกในเรือนจำ พนักงานคุมประพฤติจะมอบหมายให้พนักงานคุมประพฤติอาสา ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ใกล้ครอบครัวของผู้ต้องขังดังกล่าวออกไปสืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ว่าเหมาะสมที่จะให้บุคคลนั้นออกไปอยู่ร่วมด้วยหรือไม่ หากมีอุปสรรคหรือข้อขัดข้องต่าง ๆ ก็จะได้พยายามหาทางกำจัดโดยร่วมมือกับสมาชิกภายในครอบครัว การดำเนินการในเรื่องจะทำต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะถึงวันที่ผู้ต้องขังจะได้รับการปลดปล่อยตัวจากเรือนจำ เว้นแต่จะพิจารณาเห็นควรให้ผู้ต้องขังไปอาศัยอยู่ในที่อื่น ซึ่งเหมาะสมกว่า หากปรากฏว่าผู้ต้องขังไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ก็จะได้รีบดำเนินการจัดหาที่อยู่ที่เหมาะสม ตลอดจนจัดหางานให้ทำ

ข. การยื่นเรื่องราวขอพักการลงโทษ ในประเทศญี่ปุ่น ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิที่จะยื่นเรื่องราวขอพักการลงโทษต่อคณะกรรมการพักการลงโทษ (Parole Board) ด้วยตนเอง แต่จะต้องมอบหมายให้ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้เสนอให้ ซึ่งในการกระทำดังกล่าวจะมีการพิจารณาถึงความก้าวหน้าของผู้ต้องขังในระหว่างที่ต้องคุมขังอยู่ในเรือนจำ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการพักการลงโทษทรวัวซึ่งอำนาจที่จะพักการลงโทษแก่ผู้ต้องขังใด ๆ แม้ว่าจะไม่มีการยื่นเรื่องราวขอพักการลงโทษก็ตาม

ค. การพิจารณาพักการลงโทษ เมื่อคณะกรรมการพักการลงโทษได้รับเรื่องราวขอพักการลงโทษแล้ว จะส่งกรรมการผู้หนึ่งไปสัมภาษณ์ผู้ต้องขังดังกล่าว

ในเรือนจำ ต่อจากนั้น กรรมการ 3 นาย จะดำเนินการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ ได้รับการพิจารณาพักโทษ ซึ่งได้กำหนดไว้ดังนี้¹⁸

(1) ผู้ต้องขังดังกล่าวจะต้องรับโทษมาแล้ว 1 ใน 3 หรือ 10 ปี สำหรับโทษประหารชีวิต

(2) ต้องมีความขยันขันแข็ง และความก้าวหน้าในการฝึกอบรม

(3) เป็นที่แน่ใจว่า บุคคลดังกล่าวจะไม่หวนกลับไปกระทำความผิด

อีกระหว่างช่วงเวลาการพักการลงโทษ

เมื่อคณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาเห็นว่า ผู้ต้องขังนั้นมีคุณสมบัติเหมาะสมและการพักการลงโทษจะเป็นประโยชน์ต่อการอบรมแก้ไขฟื้นฟูจิตใจได้ดีกว่า การคุมขังไว้ในเรือนจำ ก็จะพิจารณาอนุมัติให้มีการพักการลงโทษ โดยจะกำหนดวันพักโทษที่แน่นอน (Definite date of parole) ตลอดจนสถานที่ที่จะให้ออกไปอยู่และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติในระหว่างระยะเวลาของการสอดคล้องดูแลไว้ด้วย

2.3.2 การทำงานภายนอกเรือนจำ (Prison Camps Outside)

ในการทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำ รัฐกำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 8 ชั่วโมง หรือ 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยมีวันหยุดให้ 2 วัน ถ้าไรทั้งหมดที่เกิดจากการอุตสาหกรรมในเรือนจำเป็นของรัฐ อย่างไรก็ตาม รัฐจะให้รางวัลตอบแทนเป็นสินน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่ผู้ต้องขัง โดยจะจ่ายให้เป็นเบี้ยเลี้ยง ไม่ใช่ค่าจ้าง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความตั้งใจที่จะทำงานมากขึ้น เงินจำนวนดังกล่าว รัฐจะเป็นผู้เก็บไว้และจ่ายให้แก่ผู้ต้องขังแต่ละคนเมื่อพ้นโทษแล้ว แต่ผู้ต้องขังก็สามารถเบิกเงินเพื่อใช้จ่ายหรือซื้อสิ่งของจำเป็นขณะที่อยู่ในเรือนจำหรือจะส่งไปช่วยเหลือครอบครัวของเขาก็ได้ สำหรับเงินเบี้ยเลี้ยงหรือรางวัลตอบแทน ผู้ต้องขังจะได้รับมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับผลงานในแต่ละเดือนและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ในปีงบประมาณ 2540 ผู้ต้องขังจะได้รับเงินเบี้ยเลี้ยงโดยเฉลี่ยคนละ 3900 เยน ต่อเดือน

¹⁸ “การคุมประพฤติในประเทศไทย” ใน www.correct.go.th.

อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องขังมีความต้องการที่จะทำงานอื่นนอกเหนือจากงานที่จัดให้ทำแล้ว ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้ทำงานนั้นได้อีกวันละ 2 ชั่วโมง หลังจากทำงานปกติเสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเงินรายได้ทั้งหมดที่เกิดจากการทำงานพิเศษนี้จะเป็นของผู้ต้องขัง

นอกจากนี้ ในการทำงานของผู้ต้องขังในโรงงาน รัฐพยายามให้มีความปลอดภัยและถูกหลักอนามัยแก่ผู้ต้องขังมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องขังได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ ผู้ต้องขังก็จะได้รับเงินค่าทดแทนเช่นเดียวกับสังคมภายนอก

ส่วนการทำงานภายนอกเรือนจำ โดยปกติแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ภายในเรือนจำ แต่ก็มีโรงงานบางอย่างที่เรียกว่า “prison camps” จะเปิดดำเนินการภายนอกเรือนจำ ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือรูปแบบแรกรัฐเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้ต้องขังทำงานและพักอาศัยอยู่ในแคมป์นั้น ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ รูปแบบนี้ผู้ต้องขังจะเดินทางจากเรือนจำไปยัง prison camps ซึ่งอยู่ภายนอกเรือนจำ แบบเข้าไปเย็นกลับในทุก ๆ วัน หรืออาจจะจัดให้ผู้ต้องขังพักอาศัยในหอพัก ซึ่งติดอยู่กับแคมป์นั้นได้

ตัวอย่างของการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว เช่น ฟาร์ม โยชิมาสึ ซึ่งติดอยู่กับเรือนจำคาโกชิม่า โรงเรียนฝึกสอนการเกษตร โมกามิ ซึ่งติดอยู่กับเรือนจำยามากาตา โรงทำเหล็กโกเบ ซึ่งติดอยู่กับเรือนจำคาโกกาว่า เป็นต้น

3. ประเทศออสเตรเลีย

ในประเทศออสเตรเลียได้ใช้ระบบกักขังเป็นช่วงระยะเวลา (Periodic Detention) ในมลรัฐนิวเซตเวสต์ (New South Wales) เพียงมลรัฐเดียว โดยได้บัญญัติไว้ใน Periodic Detention of Prisoners Act 1981 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎหมาย Periodic Detention of Prisoners Amendment Act 1998 ทั้งนี้ มาตรการในการกักขังเป็นช่วงเวลาก็ถือเป็นมาตรการไม่ควบคุมผู้ต้องหาไว้ในเรือนจำ ประการหนึ่ง

3.1 ความหมาย

ในกรณีที่ศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยมีกำหนดโทษไม่น้อยกว่า 3 เดือน และไม่เกิน 3 ปี โดยศาลอาจสั่งให้รับโทษดังกล่าว โดยการกักขังเป็นช่วงเวลาแทน ทั้งนี้ การกักขังเป็นช่วงเวลามีกำหนดไม่น้อยกว่า 3 เดือน สำหรับในแต่ละความผิด การกักขังเป็นช่วงเวลาเป็นมาตรการที่จะควบคุมตัวผู้กระทำความผิด (offender) เป็นระยะเวลา 2 วัน ของแต่ละสัปดาห์ตามระยะเวลาของโทษตามคำพิพากษาผู้ต้องขัง (detainee) ต้องรายงานตัวต่อศูนย์กักขัง (detention Center) ในเวลา 7.00 น. ของวันที่กำหนดไว้ (โดยปกติจะเป็นวันศุกร์) และต้องถูกควบคุมของศูนย์จนกระทั่งถึงเวลา 14.30 น. ของสองวันต่อมา ในมลรัฐนิวเซตท์เวลด์จะมีศูนย์กักขังทั้งสิ้นจำนวน 11 แห่ง และมีเพียง 1 แห่งที่ใช้กักขังผู้ต้องขังที่เป็นหญิงโดยเฉพาะ

3.2 ความมุ่งหมาย

การกักขังเป็นช่วงเวลามีวัตถุประสงค์ที่บรรลุตามความต้องการของชุมชนในการลงโทษเพื่อควบคุมตัว อันเป็นการลงโทษซึ่งเป็นการข่มขู่ไม่เพียงแต่ผู้กระทำความผิดแต่รวมทั้งผู้ที่พยายามกระทำความผิดด้วย ทั้งนี้ เป็นทางเลือกให้แก่ศาลในการลงโทษผู้กระทำความผิดเนื่องจากการลงโทษจำคุกเต็มตามคำพิพากษาย่อมเป็นผลเสียแก่ผู้กระทำความผิดในที่สุด โดยการกักขังเป็นช่วงเวลามีข้อได้เปรียบดังต่อไปนี้

- (1) ช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องได้รับผลเสียจากการที่ต้องลงโทษจำคุกเต็มเวลา
- (2) สังคมได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิดโดยการกักขังในขณะที่อาชีพการงานของผู้กระทำความผิดก็มีได้เสียไป
- (3) ความสัมพันธ์ทางครอบครัวของผู้กระทำความผิดไม่ถูกกระทบ
- (4) การจำคุกเต็มเวลา แก่ผู้กระทำความผิดย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่สังคม

3.3 เงื่อนไขทางกฎหมายในการลงโทษการกักขังเป็นช่วงระยะเวลา

ตามกฎหมาย Periodic Detention of Prisoners Act 1981 มาตรา 5 ได้กำหนดเงื่อนไขในการที่ศาลจะลงโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาแทนการลงโทษจำคุกดังต่อไปนี้

- (1) ได้รับคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกมีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี หรือ
 - (2) กรณีที่ได้รับโทษจำคุกเพิ่ม หรือรวมกับโทษเดิมต้องไม่เกิน 3 ปี
- ในกรณีที่ศาลลงโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาจะต้องปรากฏว่า
- (1) เป็นการเหมาะสมในสภาวะการณ์ที่สมควรจะลงโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาแก่ผู้กระทำความผิด
 - (2) จะต้องปรากฏว่ามีสถานที่พักอันเหมาะสมในเรือนจำ สำหรับบุคคลที่ต้องโทษตามคำพิพากษาให้กักขังเป็นช่วงระยะเวลา
 - (3) การจัดเตรียมการเดินทาง ไปยังหรือจากเรือนจำ เพื่อที่จะรับโทษตามคำพิพากษาให้กักขังเป็นช่วงระยะเวลาจะต้องไม่เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก หรือก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ผู้ต้องโทษ
 - (4) บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่เหมาะสม (suitable person) ที่จะได้รับโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาโดยต้องปรากฏว่า
 - (4.1) มีรายงานรับรองจากเจ้าหน้าที่ทัณฑ์บนและคุมประพฤติของกฎหมายแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือและบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจในการทำรายงาน และ
 - (4.2) มีหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ทัณฑ์บนและคุมประพฤติหรือบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจเสนอต่อศาลว่า ในการพิจารณาออกคำสั่งให้ลงโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลา
 - (5) ผู้กระทำความผิดตกลงที่จะปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดไว้ในกฎหมายตลอดระยะเวลาที่ถูกกักขังเป็นช่วงระยะเวลาแทนโทษจำคุก

3.4 การยกเลิกคำสั่งให้กักขังเป็นช่วงระยะเวลา

ศาลหรือคณะกรรมการทัณฑ์บนอาจมีคำสั่งให้ยกเลิกคำสั่งให้กักขังเป็นช่วงระยะเวลา ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังไม่ไปรายงานตัวยังศูนย์กักขัง โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือ

(2) ผู้ต้องขังกระทำการอันเป็นการผิดเงื่อนไขตามคำพิพากษา ผลของการยกเลิกคำสั่งจะมีผลให้ผู้ต้องขังต้องรับโทษจำคุกเรือนจำเต็มเวลา

3.5 ข้อพิจารณาในการมีคำสั่งให้กักขังเป็นช่วงระยะเวลา

ในการที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการเลือกที่จะกำหนดโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาแทนการลงโทษจำคุก ด้วยเหตุนี้ ผู้พิพากษาผู้กำหนดโทษจึงต้องใช้ความระมัดระวังกำหนดโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาแทนโทษจำคุก โดยจะต้องไม่เอาโทษดังกล่าวไปใช้กับผู้กระทำความผิดทางเพศ แต่ควรใช้กับผู้กระทำผิด ผ่าฝืนกฎหมายจราจร (driving offence) ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย และความผิดเกี่ยวกับการเสพยาเสพติดบางประเภท¹⁹

อย่างไรก็ตาม การเข้าใจผิดว่าการกักขังเป็นช่วงระยะเวลาเป็นมาตรการลงโทษสถานเบา (Soft Option) แทนโทษจำคุก ดังที่สื่อมวลชน เข้าใจ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ผู้พิพากษาจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง

3.6 การประเมินผลการใช้มาตรการการกักขัง เป็นช่วงระยะเวลา

รัฐบาลของมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อประเมินผลของการใช้มาตรการการกักขังเป็นช่วงระยะเวลาว่าเป็นมาตรการที่เป็นทางเลือก ซึ่งมีความเหมาะสมหรือไม่และสมควรที่จะดำเนินการให้มีอยู่ต่อไปหรือไม่

เนื่องจากที่ผ่านมามีข้อขัดแย้งปัญหาในทางปฏิบัติและได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการกักขังเป็นช่วงระยะเวลาหลายครั้ง กล่าวคือ

(1) ปรากฏข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องขังมักจะไม่ไปรายงานตัวยังสถานที่กักขังเป็นจำนวนมาก โดยสาเหตุที่อ้างว่าป่วย

¹⁹ R.Brau and J. Chan, Community Service Orders and Periodic Detention as Sentencing Options, Monograph Series No. 3, Judicial Commission of New South Wales, p.56.

(2) มาตรการในการที่ใช้ในการกักขังอยู่กระทำความผิดที่สมควรได้รับโทษกักขังเป็นช่วงระยะเวลาซึ่งขาดความเหมาะสม ในกฎหมาย The Periodic Detention of Prisoner Act 1981

4. ประเทศนิวซีแลนด์

การกักขังในวันหยุดได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ. 1962 โดยการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย The Criminal Justice Act, 1954 ในฐานะมาตรการเพื่อการพักอาศัย (residential measure) ที่ดำเนินการแก่เยาวชนอายุตั้งแต่ 15 – 20 ปี ที่ต้องคำพิพากษาในความผิดที่มีโทษจำคุกหรือต้องรับโทษจำคุกเนื่องจากไม่สามารถชำระค่าปรับที่กำหนดโดยศาล Magistrate โดยมีกำหนดโทษจำคุกสูงสุดเป็นระยะเวลา 12 เดือน

ทั้งนี้ the Criminal Justice Act ให้อำนาจดุลพินิจในกำหนดโทษเป็นจำนวนที่เหมาะสมในการกักขังไว้ในศูนย์กักขังสัปดาห์ (Periodic detentions center) แม้ว่าคำพิพากษามักจะเกี่ยวข้องกับการต้องพักอาศัย ณ ศูนย์ทำงาน (Work centre) ตั้งแต่วันศุกร์ในช่วงบ่าย (7 p.m.) ไปจนถึงเช้าวันอาทิตย์เวลา (11.00 น.) การที่ต้องเข้าไปอยู่ที่ศูนย์เป็นเวลา 2 ถึง 4 ชั่วโมง ในตอนบ่ายระหว่างสัปดาห์หนึ่งในโปรแกรมของการทำงานและกิจกรรมภายใต้การสอดส่องดูแลของผู้ดูแลการทำงานและกิจกรรมภายใต้การสอดส่องดูแลของผู้ดูแลการพักอาศัย (resident wardens) อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ให้กักขัง ณ ศูนย์กักขังหรือต้องอบรมในโรงเรียนสำหรับเด็กที่กระทำผิดกฎหมายมาก่อน หรือได้รับคำพิพากษาคumulative เป็นระยะเวลา 1 เดือนหรือมากกว่า ทั้งนี้ รายงานcumulative และรายงานทางการแพทย์จะต้องเสนอก่อนที่จะกำหนดในคำพิพากษา ระยะเวลาที่ต้องถูกคุมประพฤติเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปี อาจต้องถูกกักขังในวันสุดสัปดาห์ด้วย

ในขณะที่อยู่ที่ศูนย์ทำงาน ผู้ถูกกักขังต้องเข้าร่วมในกิจกรรมชั้นเรียนหรือกลุ่มหรือภายใต้คำสั่งของผู้ดูแลที่จะปรับปรุงแก้ไขและอบรมผู้ต้องขัง นอกจากนี้แล้วผู้กระทำความผิดจะต้องทำงานเป็น โปรแกรมของชุมชน เพื่อช่วยพัฒนาความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดที่มีต่อสังคม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม กล่าวว่าคำพิพากษาในแบบใหม่นี้จะช่วย
ให้ใช้วิธีการที่มีประโยชน์ในการปฏิบัติต่อหรือเยาวชนที่ประพฤติไม่ดี หรืออยากที่ชอบ
ทำลายทรัพย์สินของรัฐหรือเอกชน หรือที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเป็น
อาชญากรในอนาคต วิธีการกักขังช่วงสุดสัปดาห์มีวัตถุประสงค์ที่จะเติมช่องว่าง
ระหว่างการมีคำพิพากษาให้คุมประพฤติกับการต้องถูกอบรมในโรงเรียนสำหรับเด็กที่
กระทำความผิด หรือกักขังในศูนย์กักขัง (detention center) รวมทั้งเป็นวิธีการที่ใช้แทน
วิธีการกักขังแทนค่าปรับหรือการทำทัณฑ์บน

บทที่ 5

วิเคราะห์การนำมาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของไทย ศึกษาเฉพาะกรณีการกักขังสุดสัปดาห์

ดังได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 3 และ 4 ว่ามาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดสามารถกระทำได้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งก่อให้เกิดผลดีแก่ตัวผู้กระทำความผิดเองและครอบครัวรวมไปถึงรัฐและสังคมด้วย ในบทที่ 5 จะศึกษาวิเคราะห์การนำเอามาตรการกักขังสุดสัปดาห์มาใช้ในประเทศไทย

1. วิเคราะห์ผลของคำพิพากษาลงโทษจำคุกที่มีต่อผู้ต้องโทษ

การถูกลงโทษจำคุกนั้น ย่อมหมายถึง การถูกจำกัดเสรีภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขัง รวมถึงส่งผลกระทบต่อสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอีกด้วย

เกรแฮม ไชคีส์¹ (Gresham Sykes) เป็นคนแรกที่ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการจองจำต่อผู้ต้องขังอย่างจริงจัง โดยได้เรียกผลกระทบดังกล่าวว่าเป็น "ความเจ็บปวดของการถูกจองจำ"

ไชคีส์ ได้กล่าวถึงการถูกจำกัดในด้านต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง ซึ่งก่อให้เกิดความกดดันและเป็นความเจ็บปวดของการจองจำ การถูกจำกัดดังกล่าวมีอยู่ 5 ประการด้วยกัน คือ

ก. การถูกจำกัดด้านเสรีภาพ

การสูญเสียเสรีภาพเป็นสภาพความกดดันประการแรก ที่ผู้ต้องขังประสบเมื่อถูกจองจำ เพราะเมื่อผู้ต้องขังถูกส่งเข้าเรือนจำก็หมายความว่า เขาจะถูกจำกัดให้อยู่

¹ นัทธี จิตสว่าง. "ระบบสังคมของผู้ต้องขังในเรือนจำ" งานวิจัยเสริมหลักสูตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529, หน้า 10 - 14.

ในเรือนจำไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ การถูกจำกัดด้านเสรีภาพนี้ นอกจากจะถูกจำกัด การเคลื่อนไหวมิให้ออกนอกเรือนจำแล้ว ยังหมายถึง การถูกจำกัดภายในเรือนจำอีกด้วย ผู้ต้องขังจะไม่สามารถเดินจากแดนหนึ่งไปยังอีกแดนหนึ่ง หรือจากตึกหนึ่งไปยังอีกตึก หนึ่งได้ตามใจชอบ นอกจากนี้ การถูกจองจำในเรือนจำยังหมายถึง การถูกตัดขาดจาก ครอบครัว และญาติมิตรอีกด้วย โดยที่การแยกจากกันนี้มีใช่เป็นการแยกจากกันธรรมดา แต่เป็นการแยกจากญาติมิตรในฐานะของผู้ทำผิดกฎหมายและถูกลงโทษ และด้วยเหตุนี้เอง ไซคิส เห็นว่า สิ่งที่ทำให้ความเจ็บปวดมากที่สุดก็คือ ความจริงที่ว่า การถูกจองจำเป็นการ สะท้อนให้เห็นถึงการถูกปฏิเสธจากสังคม ผู้ต้องขังจะถูกปฏิเสธจากสังคมภายนอกและ ถูกตีตราว่า เป็นนักโทษนับตั้งแต่ที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องตัดผมสั้นแต่ง ชุดนักโทษ มีเลขหมายประจำตัว และทำความเคารพเจ้าพนักงาน ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่ คนนั้นได้สูญเสียสถานภาพของสมาชิกในสังคม และสถานภาพของคนธรรมดาไป สภาพ ดังกล่าวเป็นผลมาจากการถูกจำกัดด้านเสรีภาพเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ และเป็นผลให้ผู้ต้องขังได้รับความกดดันอย่างมาก

ข. การถูกจำกัดด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและบริการ

ในเรือนจำผู้ต้องขัง จะได้รับการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานด้าน วัตถุ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่หลับนอน ซึ่งคนทั่วไปอาจจะคิดว่า ผู้ต้องขังยัง ได้เปรียบคนจนในสังคมภายนอกในเรื่องเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ไซคิส ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ต้องขังนั้นถูกจำกัดสิทธิในการที่จะ "เลือก" พวกเขาไม่มีสิทธิที่จะดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่ ได้ตามชอบใจ พวกเขาไม่มีสิทธิที่จะไล่เสีย เก่ง ส่วนตัวที่เขาชอบ ไม่มีที่พักผ่อนเป็น ส่วนตัว ไม่มีเครื่องใช้ อุปกรณ์เป็นของตัวเอง พวกเขาไม่มีแม้กระทั่ง "เวลา" ที่จะเป็นตัว ของตัวเองที่จะเลือกทำในสิ่งที่เขาชอบ เหมือนดังเช่นที่พวกเขาเคยมีอยู่นอกเรือนจำ การถูกจำกัดในการรับบริการและเลือกอุปโภคบริโภคเช่นนี้ ทำให้พวกเขามองตนเองว่า เป็นผู้สูญเสีย โดยเฉพาะการสูญเสียในทรัพย์สินในส่วนบุคคลไป ในขณะที่สิ่งที่อยู่ใน ตัวเขาคือ "แรงงาน" กลับถูกรัฐนำไปใช้ภายใต้ชื่อที่เรียกว่า "การฟื้นฟูแก้ไขผิดอาชัพ" สภาพการดังกล่าวจึงเป็นความกดดันและเจ็บปวดอีกประการหนึ่งที่ผู้ต้องขังได้รับ

ค. การถูกจำกัดด้านความสัมพันธ์ทางเพศ

การถูกจองจำ หมายถึง การที่ผู้ต้องขังต้องถูกตัดขาดจากเพศตรงข้าม โดยเฉพาะการถูกตัดขาดจากการมีเพศสัมพันธ์ และการคบหาสมาคมกับเพศตรงข้าม ติดต่อกันเป็นเวลานาน จึงทำให้ผู้ต้องขังได้รับความกดดัน ความกดดันที่ว่านี้มิได้เกิดจากการขาดการตอบสนองต่อความต้องการทางเพศเท่านั้น แต่เป็นทางด้านจิตใจ ที่เกิดจากการที่ต้องอยู่กับเพศเดียวกัน ทำให้ผู้ถูกต้องขังเกิดความวิตกกังวลว่า ความเป็นชายของเขากำลังถูกคุกคาม ทั้งการถูกข่มขืนให้เขาหันเหไปสู่ความสัมพันธ์แบบรักร่วมเพศ หรือถูกข่มขืนโดยผู้ชายด้วยกันก็ตาม ความวิตกกังวลเหล่านี้แทบจะไม่บังเกิดขึ้นในโลกที่มีสตรีอยู่ด้วย แต่ในเรือนจำเป็นโลกของผู้ชายเพศเดียว ทำให้พวกเขาไม่แน่ใจว่าจะเกิดความต่างพร้อยกับพวกเขาขึ้นเมื่อไร

ง. การถูกจำกัดด้านอิสรภาพ

ผู้ต้องขังได้รับความกดดันจากการถูกจำกัดด้านอิสรภาพ เพราะพวกเขาต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ และคำสั่งของพนักงานที่คอยควบคุมการเคลื่อนไหวของพวกเขานานตลอดเวลา การตรวจตราเฝ้าดูทุกฝีก้าว การตรวจจดหมาย การกำหนดให้กินเป็นเวลานานเป็นเวลา การเข้าแถวไปทำงาน และการห้ามนำอาหารเข้าไปในห้องนอน เป็นต้น กฎเกณฑ์และคำสั่งเหล่านี้ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าถูกจำกัดอิสรภาพ แต่สิ่งที่ทำให้พวกเขาเกิดความกดดันก็คือ การไม่มีเหตุผลของกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่าง ๆ ในหลาย ๆ เรื่อง ซึ่งจะหาคำอธิบายไม่ได้ และเจ้าหน้าที่มักจะปฏิเสธที่จะอธิบายคำตอบที่ผู้ต้องขังจะได้รับก็คือ "มันเป็นกฎของเรือนจำ" ผู้ต้องขังไม่ทราบว่าจะทำไมจดหมายถึงล่าช้า ทำไมสิ่งของที่ส่งมาถึงไม่ได้รับ และทำไมถึงมีกฎเกณฑ์เรื่องนั้นเรื่องนี้ ผลก็คือ ผู้ต้องขังจะเกิดความรู้สึกว่า ตัวเขาถูกจำกัดทุกสิ่งทุกอย่างและทำให้เกิดความรู้สึกสิ้นหวัง อ่อนแอ และช่วยตัวเองไม่ได้ นับเป็นความกดดันทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดมากกว่าความกดดันทางร่างกายเสียอีก

จ. การถูกจำกัดด้านความปลอดภัย

การที่ผู้ต้องขังต้องอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น ๆ ซึ่งแต่ละคนมีประวัติอาชญากรรมร้าย ๆ มาทั้งสิ้น ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่า ตนอาจจะถูกกลั่นแกล้ง ลักขโมย ทำร้าย ฆาตกรรม หรือข่มขืนได้สักวันหนึ่ง พวกเขาจึงรู้ว่าในวันหนึ่งข้างหน้าพวกเขาจะต้องถูก "ทดสอบ" จากพวกเจ้าถิ่นหรือจากคนใหม่ว่าจะอยู่ในคุกต่อไปในฐานะผู้แข็งแรงหรือผู้อ่อนแอ ในบรรยากาศของการแข่งขันกันเป็นเจ้าในเรือนจำ ผู้ชนะจะใช้กำลังข่มขู่ผู้แพ้ หรือผู้ที่อ่อนแอกว่า ในขณะที่เจ้าหน้าที่จะทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง จึงทำให้ผู้ต้องขังเกิดความวิตกกังวลว่าสักวันหนึ่ง เขาจะต้องประสบกับความท้าทาย พวกเขาจะรู้สึกว่าคุณเขาได้สูญเสียหลักประกันในด้านความปลอดภัยไปสิ้น

ความเจ็บปวดที่ผู้ต้องขังได้รับอันเนื่องมาจากการถูกจำกัดในด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้านนั้น มิใช่แต่จะเป็นความเจ็บปวดทางด้านร่างกายเท่านั้น แต่เป็นความเจ็บปวดที่สำคัญคือ ความกดดันทางจิตใจที่ผู้ต้องขังได้รับจากการถูกจำกัดดังกล่าว และนอกจากนี้ การที่ผู้ต้องขังถูกจำกัดเสรีภาพนี้ ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อีกด้วย คือ

1.1 ผลทางเศรษฐกิจ

การถูกจำกัดเสรีภาพ ทำให้ผู้ต้องโทษขาดโอกาสที่จะประกอบอาชีพ เป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษและครอบครัว ที่ขาดกำลังแรงงานในการหาเลี้ยงครอบครัว เสมือนกับการลงโทษแก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ได้กระทำความผิดด้วย นอกจากนี้ ยังเป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจของรัฐ ที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างคุกให้เพียงพอแก่ผู้ต้องโทษ การจับอุปการณ์ การฝึกอบรม และการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ตลอดจนกำลังเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ความสามารถอีกด้วย

1.2 ผลทางสังคม

การถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก ทำให้ผู้ต้องโทษไม่รู้เห็นถึงความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นผลให้ก้าวไม่ทันกับยุคสมัยของสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเหว่ ขาดความมั่นใจในตนเอง และการติดต่อกันในสังคมของผู้ต้องโทษใน

เรือนจำอาจเกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ในระหว่างผู้ต้องโทษด้วยกันเอง โดยเฉพาะจากผู้กระทำผิดคดีนิสัย ทำให้ผู้ต้องโทษรับเอาสิ่งที่เลวร้ายไปมากกว่าที่เขาเคยได้รับก่อนต้องโทษ

1.3 ผลกระทบต่อบุคลิกภาพของผู้ต้องโทษ

การถูกจำกัดเสรีภาพในการติดต่อกับสังคมภายนอก เป็นสิ่งที่ขัดกับลักษณะของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม ทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความกดดันทางจิตใจและอารมณ์ เมื่อประกอบกับความเลวร้ายของสังคมในเรือนจำระหว่างตัวผู้ต้องโทษด้วยกันเอง อาจทำให้ผู้ต้องโทษเปลี่ยนบุคลิกภาพเป็นอาชญากรที่ร้ายแรงยากแก่การแก้ไข หรือในทางตรงกันข้ามอาจทำให้ผู้ต้องโทษกลายเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนแอ เนื่องจากการอยู่ภายในกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย การควบคุม ทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่เป็นตัวของตัวเอง และต้องการความช่วยเหลืออยู่เสมอ

นอกจากไซคีสแล้ว กอฟแมน² ก็เป็นนักวิชาการอีกผู้หนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของระบบเรือนจำต่อผู้ต้องโทษ ซึ่งเป็นผลกระทบที่ก่อให้เกิดความกดดันทางจิตใจอย่างรุนแรง กอฟแมนได้ให้ทัศนะว่า เรือนจำเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จ ที่สามารถทำลายปัจเจกภาพของผู้ต้องโทษที่ถูกส่งเข้าไป เพราะเมื่อถูกส่งเข้าไปในเรือนจำ ผู้ต้องโทษจะรู้สึกว่าเขาจะสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเคยมีอยู่ในขณะที่อยู่ในสังคมภายนอกไปจนหมดสิ้น ทั้งนี้โดยผู้ต้องโทษแต่ละคนจะเผชิญกับภาวะการสูญเสียในสิ่งที่เคยมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียในเสรีภาพ อิศรภาพ และสิทธิต่าง ๆ ที่เคยมี ผู้ต้องโทษจะถูกจำกัดการเคลื่อนไหวในเรือนจำ ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ตามความพอใจ การเคลื่อนไหวใด ๆ ของพวกเขาจะอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา ทำให้พวกเขา รู้สึกขาดความเป็นอิสระส่วนตัว นอกจากนี้ ผู้ต้องโทษยังถูกตัดสัมพันธ์กับโลกภายนอก ขาดการติดต่อกับญาติมิตรและครอบครัว ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว ในขณะที่การติดต่อสื่อสารต้องผ่านการตรวจ ทำให้พวกเขาหมดโอกาสที่จะดำเนินชีวิตเหมือนก่อน ที่สำคัญก็คือ ผู้ต้องโทษจะถูกตีตราว่าเป็น "นักโทษ" นับตั้งแต่การที่ถูกตรวจค้นร่างกายอย่างละเอียด ในวันแรกที่เข้าเรือนจำ การสวมใส่เครื่องแบบนักโทษ การถูกตัดผม และถูกกำหนดให้

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 10 - 14.

มีหมายเลขแทนชื่อ ทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกว่าคุณภาพเก่าของเขากำลังถูกเปลี่ยนให้สูญสิ้นไปพร้อม ๆ กับสถานภาพใหม่ของการเป็นนักโทษได้เข้ามาแทนที่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะมีผลกระทบทางด้านจิตใจของผู้ต้องโทษเป็นอย่างมาก

แนวความคิดของกอฟแมนเกี่ยวกับการเปลี่ยนสถานภาพ หรือการสูญสิ้นสถานภาพของผู้ต้องโทษสอดคล้องกับความคิดของ ฮาร์โรลด์ การ์ฟิเนล³ (Harold Garfinkel) ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมลดสถานภาพ (Status Degradation Ceremonies) ไว้ตั้งแต่ปี 1956 โดยการ์ฟิเนล เสนอแนวคิดว่าการจงจำเป็นกระบวนการของพิธีการลดสถานภาพของผู้ต้องโทษ ซึ่งพิธีการดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการคือ ทำลายเอกลักษณ์ที่มีมาก่อนของผู้ต้องโทษ และหยิบยื่นเอกลักษณ์ใหม่ที่มีลักษณะต่ำต้อยกว่าเดิมให้ ต่อมา ริชาร์ด โคลเวิร์ด ได้ขยายแนวคิดของ การ์ฟิเนล ในเรื่องนี้ต่อไปอีก โดยได้ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมนี้เริ่มต้นตั้งแต่ที่ผู้กระทำผิดถูกตำรวจจับ โดยเฉพาะเมื่อผู้กระทำผิดถูกส่งเข้าเรือนจำ สิ่งที่ผู้ต้องโทษประสบก็คือการถูกประณาม การถูกลดค่าของการเป็นมนุษย์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม จนทำให้ผู้ต้องโทษตกอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยทางสังคมมากที่สุด ความกดดันที่ผู้ต้องโทษได้รับจากพิธีกรรมดังกล่าวนี้เองเป็นผลให้ผู้ต้องโทษสร้างวัฒนธรรมย่อยของผู้ต้องโทษขึ้นมา เป็นเกราะกำบังความกดดันเหล่านี้ ซึ่งเช่นเดียวกับแนวคิดของไซคิส ที่อธิบายถึง กระบวนการในการที่ผู้ต้องโทษถูกลดสถานภาพว่าเป็นการทำลายอีโก้ของผู้ต้องโทษ จนทำให้ต้องหาทางออกในการบรรเทาความเจ็บปวดที่ได้รับ ในขณะที่ กอร์ดอน เทรส์เลอร์ (Gordon Trasler) เน้นว่าการปฏิบัติของผู้คุมต่อผู้ต้องโทษนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพูดจา การบังคับควบคุม หรือการตรวจค้นเป็นการตอกย้ำการลดสถานภาพทางสังคมของผู้ต้องโทษอยู่ตลอดเวลา⁴

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10 - 14.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10 - 14.

2. วิเคราะห์ผลของคำพิพากษาลงโทษจำคุกต่อผู้พ้นโทษ

แม้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจะได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมากพอเพียงแก่การชดใช้การกระทำผิดของเขาแล้วก็ตาม ผู้พ้นโทษยังคงได้รับผลกระทบจากการต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษานั้นต่อไป โดยถูกสังคมตราหน้าว่าเป็น "คนจี้คุก" และสังคมได้ปฏิบัติต่อผู้พ้นโทษอย่างผู้เสื่อมเกียรติ ผลที่ผู้ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษายังคงได้รับหลังจากพ้นโทษ ได้แก่

ก. การถูกลิดรอนสิทธิโดยบทบัญญัติของกฎหมาย

ภายหลังจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษจำคุก หมดข้อผูกพันที่จะต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาแล้ว ไม่ว่าจะโดยได้รับโทษครบถ้วนหรือได้รับการปลดปล่อยก่อนครบกำหนดโทษในคำพิพากษาตามผลความก้าวหน้า และความสามารถในการปรับปรุงตัวของผู้นั้นก็ตาม ซึ่งในความหมายของการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ผู้นั้นย่อมจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข และพร้อมที่จะกลับคืนสู่สังคมโดยกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ แต่ผู้พ้นโทษก็ยังคงต้องถูกผูกพันด้วยคำพิพากษาลงโทษจำคุกนั้น ในฐานะเป็นเครื่องหมายที่ตราไว้เป็นตราบาป หรือรอยมลทินที่ติดตัวผู้พ้นโทษตลอดไป และการที่คำพิพากษาลงโทษจำคุกไม่สิ้นสุดลงดังกล่าว ทำให้เสมือนกับว่าเป็นการลงโทษโดยไม่มีที่สิ้นสุด ผลประการหนึ่งซึ่งกระทบต่อการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ คือ การที่มีกฎหมายซึ่งจำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษ ทำให้ผู้พ้นโทษได้รับความยากลำบากในการดำรงชีวิตในสังคม

กฎหมายที่จำกัดสิทธิผู้พ้นโทษนี้ ถือเป็นลักษณะของโทษประการหนึ่งซึ่งเรียกว่า "โทษอุปกรรม" (Accessory Punishment) อันเป็นโทษที่บวกเข้าไปในโทษประหารหรือโทษหลักโดยอัตโนมัติ โดยที่ผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องกำหนดไว้ในคำพิพากษาโดยตรง ในประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดโทษอุปกรรมของโทษประหารชีวิตคือ การถูกตัดสิทธิในการให้หรือรับโดยไม่มีค่าตอบแทน ถูกลดสิทธิในการเป็นพลเมือง ส่วนโทษ

อุปกรณ์ของโทษจำคุกคือ การถูกลดสิทธิในการเป็นพลเมือง ถูกตัดสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของตนเอง⁵

ในประเทศไทย การแบ่งแยกลักษณะของโทษสำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 มีดังนี้ คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ส่วนในกรณีของการลดรอนสิทธิของผู้พ้นโทษจำคุกโดยบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวนี้ จึงมีลักษณะที่เป็นโทษอุปกรณ์ที่เป็นผลโดยตรงจากการได้รับโทษจำคุกมาก่อน

บทบัญญัติของกฎหมายที่ก่อให้เกิดการสูญเสียและจำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษในประเทศไทย แยกพิจารณาได้ดังนี้ คือ

(1) บทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดสิทธิพื้นฐานของบุคคล

สิทธิพื้นฐานของบุคคล ได้แก่ สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ บุคคลที่ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลมาแล้วนั้น จะถูกตัดสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งซึ่งตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 113 (6) ได้บัญญัติถึงลักษณะของบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งโดย "ต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำคุกตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมาไม่ถึง 5 ปี ในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ความผิดลหุโทษ"

(2) บทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ

เมื่อผู้พ้นโทษได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระแล้ว ความมุ่งหวังในการกลับคืนสู่สังคมนั้น คือ ต้องการที่จะหางานทำ หรือต้องการที่จะประกอบอาชีพ แต่ปัญหาที่ผู้พ้นโทษได้รับก็คือ ปัญหาในเรื่องของคุณสมบัติที่จะเข้าทำงานในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่ต้องการ⁶ ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดทางกฎหมาย (legal status barriers) ที่ลดรอนสิทธิของผู้พ้นโทษ ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถที่จะหาอาชีพสุจริตทำได้ นอกจากอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน

⁵ โกเมน ภัทรภิรมย์. กฎหมายอาญา 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 5.

⁶ ชาญคณิต ก. สุริยะมณี และ คณะ. "รายงานการวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการของนักโทษที่จะได้รับการปลดปล่อยในปี 2530" หน้า 7.

ตัวอย่างของบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พันโท
พอสังเขปมีดังนี้

- พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 (3)
- พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. 2482 มาตรา 21 (5)
- พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 14 (9)
- พระราชบัญญัติผู้สอบบัญชี พ.ศ. 2505 มาตรา 15 (6)
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 มาตรา 27 (10)
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 มาตรา 33 (10)
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตำรวจ พ.ศ. 2521 มาตรา 41 (11)
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 มาตรา 17 (5) และมาตรา 52 (3)
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 มาตรา 16 (5)
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 30 (10)
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 9 (7)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า มีบทบัญญัติทางกฎหมายอยู่มากมาย ที่อาศัยอำนาจตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พันโท ทั้งนี้ เหตุผลในการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของผู้พันโชนั้น คือ ผู้พันโทเป็นผู้ที่นำได้รับการคาดการณ์ล่วงหน้าไว้ก่อนว่า เป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม จึงไม่สมควรรับตำแหน่งใดในทางราชการ หรือในหน่วยงานของรัฐ เป็นผู้ไม่สมควรให้ประกอบกิจการหรือทำงานในหน้าที่บางอย่าง โดยข้อความที่บัญญัติไว้ในกฎหมายส่วนใหญ่นั้น

จะกำหนดถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าทำงานในหน่วยงานแต่ละแห่งไว้ว่า "ต้องไม่ใช่ผู้เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดให้จำคุก เพราะกระทำความผิดทางอาญา เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ" จากข้อความที่มีการบัญญัติเป็นข้อห้ามตามกฎหมายถึงคุณสมบัติดังกล่าวนี้ เป็นการกีดกันมิให้ผู้พ้นโทษได้รับโอกาสในการที่จะประกอบอาชีพที่เหมาะสม และตามความถนัดของพวกเขา อีกทั้งยังทำให้ผู้พ้นโทษเป็นบุคคลที่เสียเปรียบในฐานะทางสังคม และได้รับการปฏิบัติจากบุคคลในสังคมอย่างไม่เท่าเทียมกัน โดยจะเห็นได้จากในการประกอบอาชีพบางอย่าง ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติในการจำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษไว้ แต่ผู้ว่าจ้างบางรายจะเป็นผู้ระบุถึงคุณสมบัติต้องห้ามดังกล่าวไว้ในกฎระเบียบของหน่วยงานของเขาเอง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นบริษัท ห้าง ร้านค้าเอกชนต่าง ๆ ต่างก็กำหนดคุณสมบัติต้องห้ามเหล่านี้ไว้ด้วย ทั้งนี้ เพราะไม่ต้องการรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานในหน่วยงานของตน กฎระเบียบที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษที่ไม่ได้ระบุไว้ในกฎหมายดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้พ้นโทษมากกว่ากฎหมายจริง ๆ เสียอีก เนื่องจากในประเทศไทยยังไม่มี การคุ้มครองสิทธิของผู้พ้นโทษ ดังนั้น จึงเป็นสิทธิของบริษัท ห้างร้าน หรือหน่วยงานเอกชน ที่สามารถออกกฎระเบียบข้อบังคับ ในการกำหนดคุณสมบัติของลูกจ้างในหน่วยงานของตนเอง และเป็นที่น่าสังเกตว่า กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดคุณสมบัติของลูกจ้างในหน่วยงานเอกชนนี้ มักจะกำหนดตามข้อความที่มีบัญญัติในกฎหมายต่าง ๆ ที่กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่มีสิทธิเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐ โดยถือเอาคุณสมบัติในลักษณะเดียวกัน ทำให้บุคคลที่ถือว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น ผู้พ้นโทษได้รับการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ ดังนั้น งานที่ผู้พ้นโทษมักจะได้รับว่าจ้างให้ทำส่วนใหญ่ จึงเป็นงานที่ต้องใช้แรงงาน ทำให้ผู้พ้นโทษไม่มีโอกาสได้ใช้ความรู้ ความสามารถที่ได้รับการฝึกอาชีพจากที่ได้เรียนรู้ในเรือนจำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับสังคมได้

(3) บทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษในเรื่องอื่น ๆ

สิทธิในเรื่องอื่น ๆ เช่น สิทธิที่มีลักษณะเป็นเกียรติ เป็นการทำงานที่รับใช้สังคม สิทธิในการเป็นกรรมการ เป็นตัวแทนของหมู่คณะ ซึ่งสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษไว้ โดยเห็นว่า บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่เสื่อมเกียรติไม่สมควรที่จะได้รับสิทธิต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(3.1) พระราชบัญญัติผู้สอบบัญชี พ.ศ.2505

ตามพระราชบัญญัติผู้สอบบัญชี พ.ศ. 2505 นี้ ได้กำหนดถึงคุณสมบัติของผู้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีไว้ในมาตรา 15 (6) ว่า "ผู้ซึ่งจะขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาตได้ต้อง...

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกในคดีที่ ก.บข. เห็นว่าอาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ"

(3.2) พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ.2522

มาตรา 11 (5) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมว่า ต้องไม่ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

(3.3) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522

ในมาตรา 14 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้พิพากษาสมทบในศาลแรงงานเพื่อทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในคดีพิพาท ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างไว้ในอนุมาตรา 5 ว่า ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

จะเห็นว่าสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ที่ได้รับสิทธิจะต้องเป็นผู้ที่มีเกียรติในสังคม ได้รับความไว้วางใจในการทำงานเพื่อรับใช้สังคม และในลักษณะของวิชาชีพบางอย่าง เช่น ผู้ตรวจสอบบัญชีก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกสรรบุคคลที่คนทั่วไปเห็นว่า "มือสะอาด" คือ ไม่มีข้อค้างพร้อยหรือมีมลทินติดตัว และจะต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีประวัติที่ทำให้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ หรือสิทธิในการเป็นผู้แทนของหมู่คณะ สิทธิในการเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ก็ย่อมจะต้องเลือกสรรคนที่ไม่ใช่ประวัติเสื่อมเสียมาก่อน จากข้อกำหนดถึงคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ผู้พ้นโทษได้รับการจำกัดสิทธิ แม้ว่าพวกเขาจะมีคุณลักษณะและความสามารถเพียงพอที่จะทำงานเหล่านั้นได้ แต่คุณสมบัติที่ได้กำหนดห้ามไว้ในกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่คอยกีดกันผู้พ้นโทษเหล่านี้ ทำให้พวกเขามีความรู้สึกว่า ตนเป็นบุคคลที่เสื่อมเกียรติได้รับการดูแลจากสังคมและไร้ซึ่งคุณค่าในความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้ การต้องโทษจำคุกทำให้คู่สมรสสามารถฟ้องหย่าได้ ตามกฎหมายลักษณะครอบครัว กฎหมายลักษณะครอบครัวตามเมื่อ 27 พฤษภาคม 2478 มาตรา 1500 (4) ในการฟ้องหย่า ถ้าสามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ๑๗ หรือต้องคำพิพากษาให้จำคุกในความผิดอย่างอื่นเกินกว่า 3 ปี อีกฝ่ายฟ้องหย่าได้ บทบัญญัติ ในมาตรานี้ได้ระบุนความผิดที่เป็นเหตุฟ้องหย่าไว้หลายความผิด และความผิดอื่นซึ่งผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกเกินกว่า 3 ปี เป็นเหตุให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

ต่อมา ได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวชำระใหม่ พ.ศ. 2519 ได้บัญญัติเหตุฟ้องหย่าให้อีกฝ่ายหนึ่ง

- (ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง
- (ข) ได้รับความดูถูกเกลียดชัง เพราะเหตุที่คงเป็นสามี หรือภริยาของฝ่ายที่ประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือ
- (ค) ได้รับความเสียหาย หรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยามาคำนึง

มีข้อสังเกตว่า เหตุหย่าในกฎหมายใหม่มีขอบเขตกว้างกว่าเหตุหย่าตามกฎหมายเก่าและครอบคลุมความประพฤติชั่ว ซึ่งเป็นปัญหาในการนิยามความหมายอีกด้วย

อุปสรรคดังกล่าวมานี้ จึงกลายเป็นข้อจำกัดที่บีบบังคับให้บุคคลผู้เคยต้องราชทัณฑ์หรือผู้พ้นโทษจำนวนมาก ต้องหวนกลับไปประกอบอาชีพกรรมจ้่าจ้อน และรุนแรงยิ่งกว่าเดิม เพราะการปลดปล่อยผู้พ้นโทษ โดยปราศจากกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ (After-care Service) ทั้งยังห้ามมิให้เข้าทำงานในแหล่งจ้างงานไว้ด้วยแล้ว ก็อุปมาเหมือนปล่อยปลาบนบกปล่อยนกลงน้ำ แต่ผู้พ้นโทษมิใช่คนปลา ฉะนั้น เมื่อหมดหนทางสว่างก็จำต้องเดินทางมืด เพื่อความอยู่รอดของชีวิตหนึ่งหรือหลายชีวิต ในขณะเดียวกัน ก็จะเกิดความเครียดแค้นชิงชังสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุของอาชญากรรมรุนแรง เป็นเหตุให้มีการรวมตัวของกลุ่มอาชญากรอีกด้วย

ข. ผลที่มีต่อการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษ

ในการกลับคืนสู่สังคมของผู้พ้นโทษจำคุกนั้น ต้องยอมรับกันว่า ผู้พ้นโทษเหล่านี้จะต้องผ่านกระบวนการประทับรอยมลทิน (The process of stigmatization) ซึ่งถือเป็น "ตราบาป" ติดตัวผู้กระทำผิดอยู่ตลอดชีวิต โดยเป็นผลกระทบต่อเขาภายหลังที่กลับคืนสู่สังคมไปแล้ว

จากผลการวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกา ถึงปัญหาและความต้องการของผู้ต้องโทษจำคุก ซึ่งกำลังจะได้รับการปลดปล่อย Erickson⁷ พบว่า ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องโทษที่สำคัญนั้น คือ ปัญหาในด้านสังคม และปัญหาในด้านจิตวิทยา ส่วน Irwin⁸ กล่าวว่า ปัญหาและความต้องการของผู้พ้นโทษส่วนใหญ่คือ ปัญหาในด้านการเงิน และการเป็นลูกจ้าง และ Briggs⁹ สรุปปัญหาของผู้ต้องโทษที่กำลังจะได้รับการปลดปล่อยนั้นว่า มีปัญหาคือ ปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคม ปัญหาทางด้านการเงิน ปัญหาในการเป็นลูกจ้าง ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข

สำหรับในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาของ เบ็ญจวัฒน์ ศิวะบวร¹⁰ ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากผลของการลงโทษจำคุกของผู้ต้องโทษว่า การลงโทษจำคุกเป็นการสร้างมลทินให้กับผู้ต้องโทษ และมีผลต่อบุคคลเหล่านี้เมื่อกลับสู่สังคม หรือเมื่อพ้นโทษไปแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากการที่ถูกจองจำอยู่ในเรือนจำนาน ๆ นั้น ผู้ต้องโทษต้องขาดการติดต่อกับญาติพี่น้อง และอาจกลายเป็นคนไร้ญาติขาดมิตรไปในที่สุด และจากสภาพในเรือนจำ ซึ่งแตกต่างจากสภาพแวดล้อมภายนอก ผู้ต้องโทษต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ตลอดจนถูกจำกัดเสรีภาพทั้งร่างกายและจิตใจหลายประการ จึงทำให้ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่สูญเสียลักษณะธรรมชาติไป เช่น การสังสรรค์และการ

⁷ Erickson R.j., et. al., *Paroled but not Free*. New York : Behavioral Publications, 1973, pp. 63-73.

⁸ Erwin J., *The Felon*. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1970, p. 111.

⁹ Briggs, J.P., "Reintegration Through Community-Based Correctional Center : Offender Problems and Organizational-Constraints PH.D. dissertation" University Park : Pennsylvania State University, 1978, pp. 131-132.

¹⁰ เบ็ญจวัฒน์ ศิวะบวร. "การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527, หน้า 117.

ติดต่อกันระหว่างบุคคลธรรมดา (normal human contact) จึงทำให้ผู้พันโทษจำคุกต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

(1) ปัญหาด้านสังคม

การที่ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษจำคุก สังคมส่วนใหญ่จะมองภาพพจน์ของคนที่เคยกระทำผิดไปแล้วว่า เป็นคนจี้คุกจี้ตะราง มีประวัติที่เลื่อมเสีย ซึ่งเป็น "ตราบาป" ที่สังคมประทับใจพวกเขาเหล่านั้นเกิดความรู้สึกที่ต่ำต้อย และไม่กล้าที่จะเผชิญหน้ากับผู้คนในสังคม เพราะเกิดความไม่มั่นใจในตนเอง คอยระแวงอยู่เสมอว่าตนเป็นบุคคลที่สังคมไม่ให้อภัย และไม่ได้รับความไว้วางใจ แม้แต่บุคคลในครอบครัวของตนหรือญาติพี่น้อง ซึ่งจากการที่ผู้ต้องโทษรับโทษอยู่ในเรือนจำนาน ๆ สถานภาพทางครอบครัวย่อมจะเปลี่ยนแปลง หรือแตกแยกกันไป จนไม่ต้องการให้ผู้พันโทษจำคุกนั้นเป็นส่วนหนึ่งในสมาชิกของครอบครัว ดังที่ทฤษฎีตราบาป (The labeling theory) กล่าวว่า การตราบาปนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำผิดครั้งแรก และผู้กระทำผิดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานอื่นในสังคม ผลของการตราบาปนั้นมีความหมายต่อบุคคลยิ่งกว่าสิ่งที่เขาได้ปฏิบัติลงไป การตราบาปว่าเป็นคนผิดอาจทำให้ผู้นั้นไม่เพียงแต่ลงโทษผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเท่านั้น แต่ยังห่างเหินจากผู้ที่เบี่ยงเบนอีกด้วย ตามความเป็นจริงแล้วถือว่าผู้เบี่ยงเบนเป็นคนนอกคอก เป็นคนคบไม่ได้ เป็นคนสารเลว แล้วแต่จะเรียก เมื่อเป็นดังนี้ก็เท่ากับเพิ่มแรงกดดันให้ผู้เบี่ยงเบนมากขึ้น เขาก็จะเบี่ยงเบนหนักมากขึ้นเป็นเงาตามตัวด้วย¹¹ เมื่อผู้พันโทษจำคุกประสบกับปัญหาสังคมของคนดีไม่ยอมรับ และมองว่าเขาเป็นบุคคลที่เลื่อมเสีย ไร้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ผู้พันโทษจึงมีความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ในเมื่อเขาดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของคนดีไม่ได้ จึงทำให้เกิดค่านิยมว่าคนชั่วด้วยกันเท่านั้นที่จะต้อนรับและให้อภัยพวกเขาได้ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันให้เขาเหล่านั้นต้องกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

¹¹ อัมฉพ ชูบุรุษ. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเคียนสโตร์, 2527, หน้า 106.

(2) ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย

มีผู้ต้องโทษเป็นจำนวนมากที่ประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางครอบครัวหรือครอบครัวแตกแยก และเมื่อได้รับการปลดปล่อยออกมาแล้วจะมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากไม่สามารถติดต่อกับครอบครัวได้ หรือติดต่อได้แต่ครอบครัวไม่ยินดีต้อนรับ เนื่องจากเกิดความอับอาย หรือคู่สมรสของผู้ต้องโทษอาจทำการสมรสใหม่ ทำให้ผู้พ้นโทษจำคุกไม่มีที่พักพิง

(3) ปัญหาการทำงาน

การทำงานนั้น เป็นหนทางในการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจทางหนึ่ง การทำงานทำให้มีรายได้เพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพ คนที่มีงานทำถือว่าได้รับการยอมรับให้เข้าไปอยู่ในสังคม¹² ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ในปัจจุบัน มีผู้พ้นโทษจำคุกมักจะประสบปัญหาการถูกจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ เนื่องจากมีข้อจำกัดทางกฎหมาย (legal status barriers) การที่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน เป็นคุณสมบัติที่หน่วยงานทั้งหลายไม่พึงปรารถนา ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า แทบทุกสาขาวิชาชีพที่กีดกันมิให้ผู้พ้นโทษจำคุกเข้ามาทำงานในหน่วยงานของตน ทำให้ผู้พ้นโทษไม่สามารถที่จะหาอาชีพที่สุจริตทำได้ นอกจากอาชีพที่ต้องใช้แรงงาน การทำงานโดยสุจริตนั้นเป็นการเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดี ทำให้ผู้พ้นโทษจำคุกมีความหวังและมีจุดหมายในชีวิต ซึ่งรัฐควรจะสนับสนุน มิใช่มีแต่การออกกฎหมายพิเศษที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษจำคุก ทำให้ผู้พ้นโทษเหล่านั้นไร้ซึ่งความหวัง และหาแสงสว่างนำไปสู่ชีวิตที่ดีไม่ได้เลย

ในการจ้างงานผู้พ้นโทษนั้น จะต้องมีการเตรียมตัวผู้ต้องโทษตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนการพ้นโทษ โดยมีการฝึกวิชาชีพ การเตรียมตัวในการหางาน การฝึกนิสัยในการทำงานที่ดี เหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการเตรียมตัวสำหรับผู้ต้องโทษในการได้รับว่าจ้างจากผู้จ้าง

¹² ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา. "การว่าจ้างผู้พ้นโทษ (Employment of Ex-offender) : อุปสรรคและข้อเสนอแนะ" รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย" จัดโดยกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 133.

ในปัจจุบัน ผู้พันโทส่วนใหญ่จะประสบกับอุปสรรคมากมายในการเข้าทำงาน อุปสรรคในการว่าจ้างผู้พันโทจ่าคุก จึงสรุปได้ ดังต่อไปนี้¹³

1) การไม่ยอมรับผู้เคียดโทของผู้ว่าจ้าง

ผู้ว่าจ้างบางรายมักจะไม่นยอมรับผู้พันโทเข้าทำงาน เมื่อทราบถึงประวัติการต้องโทษ แม้ว่าผู้พันโทจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงานนั้น ประวัติการต้องโทษเป็นปมที่ผู้พันโทส่วนใหญ่จะมีติดตัวจนตายก็ว่าได้ โดยเฉพาะสังคมข่าวสารทุกวันนี้ การสืบประวัติต่าง ๆ ของพนักงานหรือผู้สมัครงาน จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยาก เมื่อผู้ว่าจ้างทราบถึงประวัติการต้องโทษแล้ว มักจะไม่นยอมรับคนผู้นั้นเข้าทำงาน โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ผู้ว่าจ้างสามารถหาแรงงานอื่น ๆ ได้ไม่ยาก ผู้พันโทจึงเป็นกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคม และยังคงได้รับการปฏิเสธจากสังคมอยู่

2) การขาดคุณสมบัติทางการศึกษาและความสามารถในการทำงาน

ผู้ต้องโทษส่วนใหญ่มาจากกลุ่มที่มีการศึกษาค่ำ และมีรายได้ต่ำ ตั้งแต่ก่อนการต้องโทษแล้ว ส่วนใหญ่มักจะไม่มีความชำนาญด้านใดเป็นพิเศษ และไม่มีประสบการณ์การทำงานในอาชีพต่าง ๆ ที่มีรายได้สูง ผู้ต้องโทษมักเป็นชาวไร่ ชาวนา หรือผู้รับจ้างทั่วไป ซึ่งงานเหล่านี้ไม่อาจถือเป็นประสบการณ์ในการทำงานได้ งานที่ผู้พันโทสามารถหารายได้ส่วนใหญ่ จึงเป็นงานที่มีค่าแรงต่ำ และไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ

3) บุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมของผู้พันโทจ่าคุก

ผู้พันโทส่วนใหญ่มาจากกลุ่มคนที่ค้อยในสังคม บางคนคิดสุรา หรือยาเสพติด ไม่มีงานทำ และไม่มีแรงจูงใจในการทำงาน ขาดความนับถือตัวเอง และขาดนิสัยรักการทำงาน เมื่อคนเหล่านี้เข้ามารับโทษในเรือนจำ จึงเป็นการตอกย้ำความเป็นคนที่ถูกสังคมทอดทิ้งมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้ต้องโทษขาดแรงจูงใจ และการตั้งความหวังในชีวิตที่คนทั่วไปมักจะมี สิ่งเหล่านี้เป็นข้อเสียที่ทำให้ผู้ว่าจ้างต่าง ๆ ไม่สนใจจ้างผู้พันโทเข้าทำงาน

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139 - 140.

4) อุปสรรคจากสุขภาพของผู้พันโทขจาคูก

หลังจากที่ผู้ต้องโทษอยู่ในเรือนจำมาช่วงเวลาหนึ่ง สภาพแวดล้อมในเรือนจำ การควบคุมที่เข้มงวด การขาดสุขอนามัยที่ดี ความเครียดและความวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้ทำให้สุขภาพทางกายและจิตใจของผู้ต้องโทษเสื่อมถอยลง โดยเฉพาะผู้ต้องโทษที่ถูกจองจำเป็นระยะเวลานาน เมื่อเขาพ้นโทษแล้วมักจะมีปัญหาด้านสุขภาพและจิตใจ ซึ่งทำให้การทำงานบางประเภททำได้โดยไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาของ บุษบา พรหมสุทธิรักษ์ ในเรื่อง การให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์ พบว่า ผู้ต้องโทษมักจะป่วย และมีปัญหาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม โดยมีอาการแสดงออกทางกายคือ ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ท้องผูก ท้องเสีย เป็นประจำ ส่วนปัญหาทางด้านจิตใจ คือ มีความเศร้าใจ หดหู่ อยากร้องไห้ และมีอาการนอนไม่หลับ รับประทานอาหารไม่ได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องเมื่อเขาพ้นโทษจาคูกออกมาแล้ว ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการทำงานอีกด้วย¹⁴

อุปสรรคในการว่าจ้างผู้พันโทขจาคูกนี้ เป็นอุปสรรคที่ไม่สามารถแก้ไขได้ง่ายเพียงแคฝึกอาชีพ และการเตรียมตัวผู้ต้องโทษ ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้ เนื่องจากสังคมยังไม่ยอมรับผู้พันโทขจาคูกนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีสภาพอะเสรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งทำให้กลุ่มคนด้อยโอกาสกลุ่มอื่น ๆ เป็นคู่แข่งในตลาดแรงงานกับผู้พันโทขจาคูกด้วย

(4) ปัญหาการตรวจสอบประวัติบุคคล

ตามวิธีการปฏิบัติของทางราชการรวมทั้งหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ถ้าจะรับสมัครผู้ใดเข้าทำงาน จะต้องนำลายพิมพ์นิ้วมือไปทำการตรวจสอบที่กองทะเบียนประวัติอาชญากรก่อน ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มิกฎหมายที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคของผู้พันโทขจาคูกในการกลับคืนสู่สังคม ที่มักจะถูกตรวจสอบข้อมูลหรือประวัติส่วนตัวได้โดยง่าย และเมื่อตรวจสอบประวัติแล้ว ผลปรากฏว่าผู้สมัครเข้ารับ

¹⁴ บุษบา พรหมสุทธิรักษ์. “การให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บทคัดย่อ.

ราชการ หรือเข้าทำงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เคยมีประวัติในการต้องโทษจำคุกมาก่อน จะไม่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้บรรจุเข้ารับราชการ ทั้งนี้เพราะมีกฎหมายบัญญัติ กำหนดคุณสมบัติเอาไว้ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและในขณะนี้ บรรดาโรงงาน โรงแรม บริษัท ห้างร้าน ธนาคารต่าง ๆ ก็ถือแบบปฏิบัติเช่นเดียวกับทางราชการ โดยเคร่งครัด เป็นเหตุ ให้ผู้พ้นโทษจำคุกประสบปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคมด้วยความไม่เป็นธรรม ซึ่งบางคน ในบางครั้งต้องพยายามดิ้นรนช่วยตนเอง โดยการหาทางออกในแนวทางที่เป็นปฏิบัติต่อสังคม เพื่อให้ได้มาและรักษาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิด การกระทำผิดซ้ำขึ้นมาอีก

3. วิเคราะห์ผลดีและผลเสียของบทบัญญัติทางกฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษจำคุก

3.1 ผลดี

3.1.1. เป็นผลดีตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา แม้ว่าในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา จะมุ่งไปในรูปแบบของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitation) แต่ในสามัญสำนึกของคนทั่วไปในสังคม ยังเห็นว่า ผู้ที่กระทำความผิด ที่ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่สังคม สมควรที่จะได้รับการลงโทษอย่างสาสม การที่มี กฎหมายที่จำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษ ย่อมเป็นผลดีที่จะให้ผู้พ้นโทษได้เกิดความรู้สึกที่สำนึก ต่อความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้น เป็นผลดีที่จะให้ผู้พ้นโทษได้เกิดความรู้สึกที่ สำนึกต่อความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนั้น เป็นผลดีที่ทำให้บรรล่วัตถุประสงค์ของ การข่มขู่ โดยการให้คงไว้เป็นส่วนประกอบของโทษจำคุก ผู้ที่คิดจะกระทำความผิด ก็จะ เกิดความยับยั้งชั่งใจว่า หากได้กระทำความผิดลงไปแล้ว นอกจากเขาจะได้รับโทษอย่างไม่มีที่ สิ้นสุด เขาก็จะประสบกับปัญหาที่ต่อเนื่องต่อไปอีกเมื่อพ้นโทษ คล้ายกับว่าได้รับโทษ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงขอบข่ายของโทษจำคุกจริง ๆ แล้ว จะเห็นว่า กฎหมายมิได้คำนึงถึงประโยชน์ในข้อนี้เท่าใดนัก หากเป็นแต่เพียงผลที่ได้จากการที่สังคม มีความรู้สึกรังเกียจเดียดฉันท์ต่อผู้พ้นโทษจำคุก ส่วนการข่มขู่ซึ่งนับเป็นมาตรการที่ กฎหมายต้องการจะมีเพียงเพื่อนับเป็นเหตุเพิ่มโทษเมื่อกระทำความผิดอีกเท่านั้น

3.1.2 เป็นผลดีต่อสังคมในแง่ที่ว่า ทำให้เกิดความรู้สึกมีความปลอดภัย และไม่ต้องกังวลหรือหวาดระแวงว่า ผู้พ้นโทษเหล่านี้ยังคงมีสภาพที่เป็นอันตรายอยู่หรือไม่ ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลในการจำกัดสิทธิของผู้พ้นโทษในการประกอบอาชีพบางอย่าง ทั้งนี้ เพื่อตัดปัญหาในเรื่องของความปลอดภัย และความสงบสุขของหน่วยงานนั้น

3.1.3 เป็นผลดีในการใช้เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยปรากฏจากข้อกำหนดของกฎหมายพิเศษต่าง ๆ ที่อ้างเหตุผลในการป้องกันความเสียหายของสังคมส่วนรวม โดยตัดโอกาสในการประกอบอาชีพ หรือการกระทำบางประการที่มีผลเกี่ยวข้องกับสังคมส่วนรวม ด้วยเกรงว่าผู้พ้นโทษ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีความประพฤติเสื่อมเสียมาก่อน จะอาศัยโอกาสดังกล่าว เข้ามาทำความเสียหายให้แก่สังคม ทั้งนี้จะคืนสิทธิ หรือ โอกาสให้แก่ผู้พ้นโทษ เมื่อแน่ใจได้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีแล้ว และจะไม่ทำความเดือดร้อน ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมอีก

3.2 ผลเสีย

ผลเสียของการที่มีกฎหมายจำกัดสิทธิบางประการของผู้พ้นโทษจำคุก คือ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การที่สังคมประทัพร้าให้พวกเขา และได้รับการกีดกัน ไม่ยอมคบค้าสมาคมให้อยู่ในสังคมของคนดี ทำให้เขาหมดกำลังใจที่จะกลับความประพฤติของตนเสียใหม่ และหันไปคบค้ากับสมาคมของคนชั่วสมคบกันกลับมาทำร้ายสังคมของคนดีในที่สุด¹⁵ ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่า "กระบวนการประทัพรอยมลทิน" (The process of stigmatization) เป็นเรื่องที่น่าคิดอย่างยิ่งเกี่ยวกับกระบวนการประทัพรอยมลทินให้กับผู้ที่เคยเบี่ยงเบน หรือผู้ที่เคยกระทำผิดมาแล้ว ทำให้เขาเหล่านั้น แทบจะหมดหวังที่จะกลับตนเป็นพลเมืองดี ไม่สามารถเข้ากับสังคมส่วนใหญ่ได้ดีเหมือนดังเดิมได้ จนกระทั่งหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งแม้ว่าหน่วยงานราชทัณฑ์ จะได้พยายามแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข โดยไม่กลับไปก่อความเดือดร้อนให้กับประชาชนในสังคมอีก แต่ก็ยังปรากฏว่า มีปัญหาการกระทำผิดซ้ำอยู่อีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งอัตราการกระทำผิด

¹⁵ รมฤทธิ ศรีขิงขงค์. "เขาจะเป็นคนดีได้อย่างไร?" บทบัญญัติ. เล่มที่ 28, 2514, หน้า 811-815.

ซ้ำของจำนวนผู้ต้องขังเด็ดขาด ยังมีอัตราที่สูงกว่ามาตรฐานสากล ซึ่งกำหนดไว้ไม่เกิน ร้อยละ 10 อยู่มาก แสดงให้เห็นว่า แนวนโยบายการฟื้นฟูผู้ต้องโทษ เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำยังไม่บังเกิดผลอย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่กรมราชทัณฑ์ก็ได้ดำเนินการฟื้นฟูผู้ต้องโทษในทุก ๆ ด้านแล้ว

4. วิเคราะห์การนำเอามาตรการกักขังสุดสัปดาห์มาใช้ในประเทศไทย

4.1 ลักษณะของการนำเอามาตรการกักขังสุดสัปดาห์มาใช้

ในการกระทำความผิดของจำเลยนั้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ดังเช่น ความประพฤติ การศึกษาอบรม นิสัย อาชีพ หรือสิ่งแวดล้อมของผู้นั้นเอง อาจทำให้การรอกการลงโทษไม่ได้ผลเท่าที่หวังเอาไว้โดยจำเลยอาจกลับไปกระทำ ความผิดอีก¹⁶ เพราะความผิดหลายอย่างเกิดจากสภาพแวดล้อมและนิสัย เช่น การเล่นเกมพนัน จำเลยได้กระทำความผิดขึ้นอีกในระหว่างที่ศาลรอกการลงโทษ¹⁷ หรือความผิดในเรื่องยาเสพติด¹⁸ ดังนี้ การรอกการลงโทษไว้แล้วปล่อยให้จำเลยกลับไปอยู่ในสภาพแบบเก่าย่อมเป็นโอกาสให้เกิดการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกได้ จึงน่าคิดว่าควรมี มาตรการบางอย่างในระหว่างที่รอกการลงโทษ ให้เกิดผลยิ่งขึ้นว่าการว่ากล่าวตักเตือน ที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้ผู้กระทำได้รับความไม่สะดวกสบายบ้างจะได้สำนึกตัวอยู่เสมอ อีกประการหนึ่งอาจใช้มาตรการเดียวกันนี้ ลงทัณฑ์แก่ผู้ที่กระทำผิดเงื่อนไขที่ศาล กำหนด แต่ยังไม่ถึงขนาดที่จะนำโทษจำคุกมาลง โดยอาศัยข้อกฎหมายที่ให้ศาลกำหนด เงื่อนไขคุมประพฤติอันได้แก่¹⁹

¹⁶ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2505 หน้า 919, ที่ 970/2507 หน้า 1634.

¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 278/2506 หน้า 424, ที่ 970/2507 หน้า 1634, ที่ 664/2520 หน้า 387.

¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 39/2522 หน้า 32.

¹⁹ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ. “การลงทัณฑ์สุดสัปดาห์” อุลพาท. ปีที่ 32, เล่ม 6. พฤศจิกายน- ธันวาคม 2528, หน้า 56 - 58.

(1) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นควรในเรื่องความประพฤติ และการประกอบอาชีพ

(2) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ

(3) ให้ละเว้นการคบหาสมาคม หรือการประพฤติใด อันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดเช่นเดียวกันนั้นอีก

จากเงื่อนไขที่ศาลอาจกำหนดนี้ โดยเฉพาะในข้อ (1) ในการกำหนดให้ไปรายงานตัวเป็นครั้งคราวอาจนำมาใช้ประโยชน์ได้เป็นการลงทัณฑ์ตามที่เสนอคือให้ผู้กระทำความผิดต้องมาอยู่ในที่ที่กำหนดในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เป็นการรายงานตัวเพื่อให้เจ้าพนักงานสอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือตามที่เห็นควร ดังนี้ จะไม่เป็นการที่ปล่อยตัวผู้กระทำความผิดไปเฉย ๆ และไม่กระทบกระเทือนการประกอบอาชีพตามปกติตลอดจนการดูแลครอบครัวของเขา นอกจากนี้ยังอาจทำให้ผู้นั้นรู้สึกได้รับความทุกข์อันหนึ่งที่ต้องพลัดพรากจากครอบครัวมาอยู่ในสถานที่อื่น ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เจ้าพนักงานดูแลได้อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น เมื่อต้องมาเป็นระยะ ๆ ก็ย่อมเป็นการเตือนสติผู้กระทำความผิดอยู่เสมอว่า เป็นเพราะคนได้ไปกระทำความผิดเข้าจึงขาดอิสระในวันสุดสัปดาห์ที่ควรจะได้พักผ่อน และผลในทางอ้อมตาม (2) และ (3) ก็จะมามากล่าวคือ หากผู้กระทำ ความผิดเป็นผู้ไม่มีอาชีพ หรือทำงานเป็นอิสระ จะได้มีการฝึกอาชีพหรือนำมาให้เป็นระยะ ๆ และหากเป็นผู้มีอาชีพอยู่แล้ว ก็จะได้ไม่ปล่อยเวลาว่างเพื่อเป็นโอกาสให้ไปกระทำความผิดหรือคบหาสมาคมกับเพื่อนที่ไม่ดีในช่วงวันที่ว่างจากการงาน เพราะการได้มาอยู่กับเจ้าพนักงานเป็นการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เคยทำให้เขาเป็นผู้กระทำความผิดในระหว่างเวลาทำงานหากจะคิดไปกระทำความผิดก็ย่อมจะรำลึกถึงคำแนะนำตักเตือนของเจ้าพนักงานที่เพิ่งให้ และจะต้องไปพบอีกใน 2 - 3 วันถัดไปอยู่เสมอเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ผู้นั้นปฏิบัติตามกฎหมายต่อไปโดยอาศัยการลงทัณฑ์ในระหว่างการลงโทษนั้น¹⁹ ซึ่งการนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

¹⁹ เทียบ Johannes Andenaes. *Punishment and Deterrence*. 1974 , p.36 "... and perhaps to establish a condition of habitual lawfulness".

ในการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกไม่ว่าจำคุกไม่ว่าด้วยการให้ศาลยกโทษจำเลย เสียขงแต่โทษปรับก็ดี หรือเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษกักขังก็ดี ย่อมเกิดประโยชน์แก่ ผู้กระทำความผิดให้มีโอกาสกลับตนเองได้ โดยไม่ได้ชื่อว่าเป็นผู้เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ในเรื่องนี้จะเห็นว่าการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์เพื่อให้พิจารณาถึงการใช้ กฎหมายให้เกิดประโยชน์อย่างที่สุด เพราะแทนที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการลงโทษจำคุก หรือรอการลงโทษเลย วิธีนี้ก็ใช่อีกวิธีหนึ่งที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ คือให้ลงโทษทัณฑ์ ระหว่างรอการลงโทษ ในวันว่างจากงานซึ่งโดยปกติก็ได้แก่วันหยุดสุดสัปดาห์นั่นเอง และอาจช่วยให้เกิดประโยชน์ได้คือ

1) การรอการลงโทษ เป็นเหตุให้ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษจำคุก แต่ควรให้ รู้สึกทุกข์บ้าง โดยการอยู่ในที่กักขังคอดไปเที่ยวพักผ่อนในวันว่างจากงานเป็นการ ลงโทษ

2) การปล่อยตัวไป โดยมีเงื่อนไขอื่น ๆ ของศาล ผู้กระทำอาจยังไม่รู้สึก นึกพอ และอาจเป็นโอกาสให้มีการกระทำความผิดอีกได้ รู้สึกเหมือนกับคนไม่ต้องรับ โทษอะไรเลย

3) การปฏิบัติตามเงื่อนไขอาจเป็นการยากแก่ผู้นั้นถ้าสภาพแวดล้อมไม่อำนวย

4) การได้รับการลงทัณฑ์บ้างจะเป็นการสร้างจิตสำนึกในการเคารพ กฎหมายไปในตัว

5) หากศาลเห็นควรเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขคุมความประพฤติ การลงทัณฑ์นี้ เป็นวิธีหนึ่งที่ศาลจะใช้ได้ก่อนที่จะลงโทษจำคุกจำเลยในทันที

4.2 วิเคราะห์โครงการระบบกักขังในวันหยุดของกรมราชทัณฑ์

โดยที่กรมราชทัณฑ์มีโครงการที่จะนำระบบการพักโทษโดยให้นักโทษ รับโทษกักขังเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ ทั้งนี้ นักโทษที่จะได้รับสิทธิจะต้องมี คุณสมบัติและเงื่อนไขดังต่อไปนี้²⁰

²⁰ www.correct.go.th

- (1) ต้องคำพิพากษาลงโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี
 - (2) ดิดคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม
 - (3) ในกรณีที่จำเลยร้องขอเพื่อรับโทษเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่า จำเลยเป็นผู้มีอาชีพประจำหรือนักเรียนนักศึกษา ตามลำดับ
 - (4) ในกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษเป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี จะต้องพิจารณาถึงเจตนาความพลั้งพลาดในการกระทำ
 - (5) หากเป็นนักโทษที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วอย่างน้อยหนึ่งในสาม ในกรณีที่เข้าโครงการระบบติดคุกในวันหยุด โทษส่วนที่เหลือจะใช้วิธีการหักกลบโทษจากโทษที่จะต้องติดคุกในวันเสาร์และวันอาทิตย์ไปจนกระทั่งพ้นโทษ
 - (6) สำหรับเงื่อนไขการรายงานตัวของนักโทษที่เข้าโครงการกักขังในวันเสาร์อาทิตย์ จะต้องมารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ในเวลาเย็นของวันศุกร์หรือเช้าของวันเสาร์แล้วจึงออกไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือในเช้าวันจันทร์
 - (7) สถานที่ควบคุมผู้ต้องขังในโครงการนี้จะแยกออกจากระบบเรือนจำอย่างเด็ดขาด
- สำหรับสถานที่ควบคุมผู้ต้องขังในโครงการนี้ จะแยกออกจากระบบเรือนจำอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้ จะมีบ้านกึ่งวิถีหรือศูนย์ควบคุมตัวเป็นที่ควบคุมแทน ซึ่งตามสถานะทางกฎหมายก็คือเรือนจำชั่วคราวที่ไม่มีกำแพงสูง
- โดยโปรแกรมที่ผู้ต้องขังต้องทำในวันเสาร์อาทิตย์ที่กลับไปถูกขังในศูนย์ควบคุม จะมีการประชุมกลุ่มโดยนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา โดยจะแยกบำบัดทั้งกลุ่ม ลักขโมย กลุ่มชอบใช้ความรุนแรง โดยอารมณ์ชั่ววูบ กลุ่มทำผิดในการปรับตัว และมีการฝึกทักษะชีวิตให้แก่ผู้ต้องขังเหล่านี้ ทั้งนี้ การนำโครงการดังกล่าวมาใช้จะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

ตารางเปรียบเทียบกักขังในสุดสัปดาห์ของไทยกับต่างประเทศ

เงื่อนไขการ กักขังในสุด สัปดาห์	สหรัฐอเมริกา	ออสเตรเลีย	นิวซีแลนด์	ไทย
1. เป็นคดีอาญา	/	/	/	/
2. ระยะเวลาจำคุก	ไม่ต่ำกว่า 3 เดือน แต่ไม่ เกิน 18 เดือน	ไม่น้อยกว่า 3 เดือน แต่ไม่ เกิน 3 ปี	ไม่เกิน 12 เดือน	ต้องโทษจำคุก ไม่ต่ำกว่า 5 ปี และติดคุก มาแล้วไม่ต่ำ กว่าหนึ่ง ในสาม กรมราชทัณฑ์
3. ผู้กำหนดโทษ กักขังวันหยุดสุด สัปดาห์	ศาล	ศาล	ศาล	กรมราชทัณฑ์
4. พฤติกรรมของ ความผิด	กระทำผิดไม่ รุนแรง	กระทำผิดไม่ รุนแรงหรือ กระทำผิดโดย ปลั้งพลาด	กระทำผิดของ เด็กและ เยาวชนอายุ 15-20 ปี	กระทำโดย ประมาทหรือ กระทำโดย ปลั้งพลาด
5. ฐานความผิด	ประทุษร้าย ภายใน ครอบครัว	กระทำโดย ประมาท	กระทำผิดโทษ เล็กน้อย	

เงื่อนไขการ กักขังในสุด สัปดาห์	สหรัฐอเมริกา	ออสเตรเลีย	นิวซีแลนด์	ไทย
6. หน้าที่ของ ผู้ต้องขัง	ต้องรายงานตัว ต่อเจ้าหน้าที่	ต้องรายงานตัว ต่อเจ้าหน้าที่	ต้องรายงานตัว ต่อเจ้าหน้าที่	ต้องรายงานตัว ต่อเจ้าหน้าที่
7. ผลของการที่ ผู้ต้องขังทำผิด เงื่อนไข	กลับไปปรับโทษ จำคุกตามคำ พิพากษา	กลับไปปรับ โทษจำคุกตาม คำพิพากษา	กลับไปปรับ โทษจำคุกตาม คำพิพากษา	กลับไปปรับ โทษจำคุกตาม คำพิพากษา

4.3 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับโครงการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ของกรมราชทัณฑ์

(1) โครงการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ของกรมราชทัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของระบบพักการลงโทษ กล่าวคือ เป็นโครงการที่ใช้กับนักโทษที่ได้เคยจำคุกมาแล้วแต่ปรับเปลี่ยนไปกักขังยังบ้านถึงวิถีหรือศูนย์กักขัง แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ระบบพักโทษของกรมราชทัณฑ์เป็นระบบที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากนักโทษที่ได้รับการพักโทษจะต้องมีผู้รับรองแต่หากนักโทษไม่มีญาติพี่น้อง ก็ย่อมจะไม่มีผู้ให้การรับรอง

(2) ระบบการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ เป็นระบบที่ใช้ในต่างประเทศ ในชื่อที่แตกต่างกันกล่าวคือ บางประเทศอาจใช้ชื่อ “Periodic Detention” แต่บางประเทศอาจใช้ชื่อ “Weekend Imprisonment” และ เป็นระบบที่ดำเนินการให้อำนาจแก่ศาลยุติธรรม ในการใช้ดุลพินิจ และต้องอาศัย เจ้าหน้าที่คุมประพฤติหรือทัณฑ์บน

ในการสอดส่องตรวจสอบความประพฤติและภูมิหลังของผู้กระทำความผิดแล้วเสนอรายงานมายังศาลเพื่อพิจารณา

(3) ระบบการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ที่ใช้ในต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น มักใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน หรือผู้กระทำความผิดที่กระทำโดยประมาทซึ่งมีโทษไม่สูง แต่ประเทศไทย จะมุ่งเน้นไปที่นักโทษ นอกจากนี้ หากจะมี

การนำระบบดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทย จะต้องมีการสร้างศูนย์กักขังหลายแห่ง รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้านจิตวิทยาและสังคมสงเคราะห์

(4) ในการกำหนดให้นำวิธีการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดไปกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์แทนการลงโทษจำคุกนั้นมักจะให้เป็นอำนาจของศาลยุติธรรม ดังจะเห็นได้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศที่มีความเชื่อถือในระบบศาลยุติธรรม แต่ในระบบที่เสนอโดยกรมราชทัณฑ์เป็นระบบที่กรมราชทัณฑ์เป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการให้อำนาจแก่กรมราชทัณฑ์อาจก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนาได้ จึงควรให้เป็นอำนาจในการพิจารณาโดยให้เจ้าหน้าที่กรมคุมประพฤติรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาดังเช่นที่กระทำในต่างประเทศน่าจะเป็นทางออกที่ดี

(5) ในต่างประเทศมักใช้วิธีการกักขังสุดสัปดาห์กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนเป็นหลัก แลเพื่อให้บุคคลเหล่านี้ไม่ต้องเสียโอกาสในการที่จะต้องขาดโอกาสทางการศึกษาหากได้รับโทษ แต่สำหรับประเทศไทยจะนำมาใช้กับนักโทษ

(6) ในต่างประเทศจะกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ที่ต้องถูกกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ต้องมารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ หากมีการฝ่าฝืนก็จะต้องกลับไปรับโทษตามคำพิพากษาให้จำคุก แต่อย่างไรก็ตาม ก็มักจะปรากฏข้อเท็จจริงในต่างประเทศที่ผู้ต้องกักขังมักจะหลบหนีไม่ไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ หากประเทศไทยจะนำวิธีการดังกล่าวมาใช้ก็จะต้องมีมาตรการอื่นมารองรับในการที่ผู้ต้องกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ไม่มารายงานตัว

(7) ในการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์จะต้องมีการจัดโครงการเพื่อฟื้นฟูกระทำความผิดโดยมีการร่วมมือของนักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีการสร้างศูนย์กักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ซึ่งจะต้องมีการใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ในความเป็นจริงกรมราชทัณฑ์ได้รับงบประมาณไม่มากนักในการดูแลนักโทษในเรือนจำ การที่จะริเริ่มโครงการดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ดังได้ศึกษามาแล้วว่า ในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ก็คือ การไม่สามารถแยกปฏิบัติต่อ “ผู้กระทำความที่เป็นผู้ร้ายหรืออาชญากรรม” กับ ผู้กระทำความผิดที่กระทำโดยพลั้งพลาด¹ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากรูปแบบหรือวิธีการลงโทษ ที่เน้นการใช้โทษแบบเดียวกันสำหรับความผิดทุกประเภทและโดยเฉพาะกับผู้กระทำผิด ทั้งสองประเภท กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดโดยสันดานที่เป็นผู้ร้ายกับผู้กระทำความผิด คังนั้น เรือนจำซึ่งเป็นสถานที่รวมของผู้กระทำผิดทั้งที่เป็นคนร้ายและคนที่พลั้งพลาด จึงอยู่ในสภาพของความแออัดคับแคบทำให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

นอกจากนี้การนำเอาผู้ต้องขังที่มีสันดานเป็นผู้ร้ายมารวมกับผู้ต้องขังที่มีได้มี สันดานเป็นผู้ร้ายย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ ถ้ายทอดพฤติกรรมอาชญากรและเกิดความ เคยชินต่อกุศักราง อันจะทำให้ยากต่อการกลับไปเป็นพลเมืองดีต่อไปได้

ดังนั้นองค์การสหประชาชาติจึงได้มีการเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการขั้นต่ำใน การไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิด (Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures) หรือที่เรียกว่า “Tokyo Rules” ทั้งนี้ มาตรการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหรือการเลี้ยงโทษจำคุก ได้มีการนำมาใช้ก่อน Tokyo Rules ดังกล่าว ดังจะเห็น ในต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งจะมีมาตรการที่ไม่ใช้การจำคุก ในหลายวิธีการได้แก่ การใช้โทษปรับ การชะลอการฟ้อง การรอกการลงอาญาโดยมีการ คุมประพฤติ การมอบตัวผู้กระทำความผิดให้อยู่ในความดูแลของบุคคลหนึ่งที่เหมาะสม

¹ นันทิ จิตสว่าง. “แนวทางการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในประเทศไทย” บทบัณฑิตย์. เล่ม 54, ตอน 4. ธันวาคม 2541, หน้า 35.

การควบคุมตัวไว้ที่บ้าน การควบคุมตัวที่สถานควบคุมในชุมชน การจำคุกวันหยุด เป็นต้น ซึ่งเป็นผลให้อัตราผู้ต้องโทษจำคุก อยู่ในระดับต่ำ และผู้กระทำความผิดในคดีเล็กน้อย หรือทำผิดโดยพลั้งพลาด ไม่ต้องรับโทษจำคุก ทำให้ส่งผลดีต่อการแก้ไขปรับปรุงและฟื้นฟูกระทำความผิดให้เป็นคนดีของสังคมต่อไป

ทั้งนี้ จากการศึกษาการนำมาตรการในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ในประเทศไทย อันได้แก่ การพักโทษ บ้านกึ่งวิถี การรอกการลงอาญา การทำงานบริการสังคม เป็นต้น จะเห็นว่ามิชอบกพร่องบางประการเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดไม่อาจกลับตัวเป็นคนดี กล่าวคือ

1.1 การพักโทษ

เป็นมาตรการที่ผู้ต้องขังที่ประพฤติดีได้รับการพักโทษ โดยจะได้รับการปล่อยตัวให้พ้นโทษก่อนครบกำหนดตามคำพิพากษา ปัญหาก็คือผู้ที่ได้รับการพักโทษจะต้องมีผู้รับรองในการพ้นโทษก่อนกำหนด ซึ่งมักปรากฏข้อเท็จจริงว่าไม่มีผู้รับรองผู้ต้องขัง ทำให้ไม่อาจออกไปจากเรือนจำได้

1.2 การรอกการลงอาญา

เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษจำคุก แต่ผู้กระทำความผิดมักไม่เข็ดหลาบ และไม่สำนึกถึงการกระทำความผิด

1.3 บ้านกึ่งวิถี

เป็นที่พักพิงที่สมควรจัดให้แก่ผู้พ้นโทษในระหว่างปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมภายนอกและเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ แต่ปรากฏว่ามีการจัดทำบ้านกึ่งวิถีในประเทศไทยน้อยมากไม่พอเพียงแก่ผู้พ้นโทษที่ขาดที่พึ่ง

1.4 การให้ทำงานบริการสาธารณะ

เป็นวิธีการให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ในการทำความดีให้แก่สังคม แต่ไม่อาจชดเชยให้แก่ผู้เสียหายและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้

ดังนั้น มาตรการการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์หรือการกักขังเป็นช่วงระยะเวลา (Periodic Detention หรือ Weekend Imprisonment) จึงเป็นมาตรการการหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิดประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้อยู่ในประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ หรือบางประเทศในยุโรปมาใช้ โดยเป็นการเปลี่ยนจากโทษจำคุกมาเป็นการกักขังในช่วง สุดสัปดาห์จนกว่าจะครบกำหนด ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถประกอบอาชีพหรือเรียนหนังสือได้ รวมทั้งทำให้การดำรงชีวิตในครอบครัวไม่ถูกรบกวนกระเทือน

สำหรับในประเทศไทยกรมราชทัณฑ์ ได้มีการนำมีการนำมาตรการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์มาใช้กับผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษจำคุกเช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวยังอยู่ในระหว่างศึกษาและดำเนินการในระยะเริ่มแรก ซึ่งจากการศึกษา โครงการดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องบางประการ ดังจะได้เสนอแนะต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการการนำเอาระบบกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ มาเปรียบเทียบกับโครงการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ของกรมราชทัณฑ์ ดังกล่าวมาแล้ว ผู้เขียนขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ระบบการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ที่จะนำมาใช้กับประเทศไทยได้นั้น ควรจะมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) ผู้กระทำความผิดที่จะได้รับการพิจารณาให้ได้รับโทษในการกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ ควรจะเป็นเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้กระทำความผิดโดยประมาทและผู้กระทำโดยไม่เจตนา ในความผิดซึ่งได้รับการพิพากษาลงโทษซึ่งมีโทษจำคุกและจำคุกนั้นมีกำหนดโทษไม่เกิน 3 ปี

(2) การพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนดโทษกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ควรอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม ทั้งนี้ โดยความร่วมมือของผู้คุมประพฤติ

และนักจิตวิทยาในการสอดส่องตรวจสอบสถานะของผู้กระทำความผิดว่าเป็นผู้มีอาชีพหรือนักเรียนนักศึกษาจริง

(3) ต้องมีการกำหนดหน้าที่ในการรายงานตัวของผู้ถูกต้องโทษให้ถูกกักขังในวันหยุดสุดสัปดาห์ รวมทั้งรายงานเหตุกรณีที่ไม่สามารถไปถูกกักขังตามระยะเวลากำหนด

หากปรากฏว่าผู้ต้องโทษให้กักขังในวันหยุดสัปดาห์ไม่ไปรายงานตัวหรือประพฤติผิดเงื่อนไขก็ต้องถูกจำคุกในเรือนจำตามคำพิพากษาต่อไป

2.2 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ในหมวด 3 โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 23 ทวิ ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี เมื่อศาลได้พิจารณาถึงลักษณะแห่งการกระทำความผิด สภาพแวดล้อม อาชีพ ลักษณะของการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด ศาลอาจมีคำพิพากษากักขังผู้กระทำความผิดในวันหยุดสุดสัปดาห์จนครบกำหนดโทษที่ศาลจะพิพากษาในสถานที่กักขังแทนการจำคุกก็ได้”

2.3 จะต้องมีการสร้างศูนย์กักขัง (detention center) เพื่อรองรับผู้ต้องโทษกักขังโดยเฉพาะ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531
- โกเมน ภัทรภิรมย์. กฎหมายอาญา 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536
- จรัส นุรณพันธุ์ศรี. กรมคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ, 2544
- จิรนิติ หะวานนท์. เลกเซอร์วิชาอาชญาวิทยาขั้นสูง. คำบรรยายหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต, ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ชมรมคุมประพฤติ. การคุมประพฤติผู้ใหญ่ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อินเตอร์ – เทค พรินติ้ง จำกัด, 2537
- ไชยเจริญ สันติศิริ. คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2506
- ณรงค์ ใจหาญ. กฎหมายอาญาว่าโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543
- ทวี เจริญพิทักษ์ และ อนุวัติ ใจสมุทร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2508
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. การคุมประพฤติและการพักการลงโทษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ , 2532

นัทธี จิตสว่าง. หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิพิบูลสงเคราะห์
กรมราชทัณฑ์, 2544

ประภาศน์ อวยชัย. “ความแตกต่างระหว่างอภัยโทษและนิรโทษกรรม” ในรวมบทความ
ทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี.

วิบูล ธรรมวิทย์. การอภัยโทษในอเมริกาโดยสังเขป. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร : โรงพิมพ์
ไทยพิทยา, 2516

วีระพงษ์ บุญโญภาสดี. อาชญากรรมทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร :
สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ. มุลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์.
กรุงเทพมหานคร, 2544

สุพร อิศรเสนา, ม.ล. การขอพิจารณาใหม่ พรบ. ฟ้นฟูคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การทำ
หนังสือขุดเกล้าถวายฎีกา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ ,
2544
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2545

อฉณพ ชูบำรุง. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2527

วารสาร

จุฑามาศ เศรษฐบุตร. “ประวัติการพระราชทานอภัยโทษ” จุลสารทฤษฎีวิทยา. ปีที่ 1,
ฉบับที่ 3. กรกฎาคม 2542

ชาญณรงค์ ชาญลิจิต และ รจนา สุขสว่าง. “การวิจัยประเมินผล โครงการเตรียม
การก่อนปล่อยคุมประพฤติ” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 47, ฉบับที่ 1. 2542

ชัยรัตน์ ไพรสงบ. “ล้างมลทิน” นิตยสารท่องเที่ยว. ปีที่ 37, ฉบับที่ 3. มีนาคม 2540

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. “การลงทัณฑ์สุดสัปดาห์” ดุลพาห. ปีที่ 32, เล่ม 6. 2528

นคร ฉัตรฐาตุร. “สรุปผลการวิจัย เรื่อง การศึกษามาตรการแทนการลงโทษจำคุก เพื่อแก้
ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 48, ฉบับที่ 1. 2543

นันทิ จิตสว่าง. “แนวทางการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในประเทศไทย”

บทบัญญัติ. เล่ม 54, ตอนที่ 4. 2541

ประธาน วัฒนวานิชย์. “การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทาง

ด้านอาชญวิทยา” บทบัญญัติ. เล่ม 54, ตอนที่ 4

พรเทพ มากะนัคฆ์. “บ้านกึ่งวิถี” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 44, ฉบับที่ 1 – 2. 2539

พรพิศมัย วรดิกล. “กรมราชทัณฑ์กับการฟื้นฟูสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังปล่อย”

วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 44, ฉบับที่ 1 – 2. 2539

เพลินใจ แต่เกษม. “ข้อคิดจากผลการดำเนินงานสืบเสาะข้อเท็จจริง ก่อนปล่อยตัวให้

ผู้ต้องขังให้ได้รับการคุมประพฤติ” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 41, ฉบับที่ 3 – 4.

2536

ไพศาล ภูไพบูลย์. “การอภัยโทษและนิรโทษกรรมในกฎหมายไทย” วารสารข้าราชการ.

ปีที่ 33. กันยายน – ตุลาคม 2531

_____. “การอภัยโทษและนิรโทษกรรมในกฎหมายไทย” วารสารข้าราชการ.

ปีที่ 37, ฉบับที่ 3. มีนาคม 2540

ภิรมย์ ธรรมศิริ ศศิธร เอี่ยมแก้ว และ สิบพัน วนวิสุทธิ. “การพระราชทานอภัยโทษ”

วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 47, ฉบับที่ 3. 2542

ภูวคณ ภูขำนิ. “บ้านกึ่งวิถี อะไร ใคร อย่างไร....?” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 1.

2542

รณยุทธ ศรียิ่งยงค์. “เขาจะเป็นคนดีได้อย่างไร?” บทบัญญัติ. เล่มที่ 28. 2514

วีระพงษ์ บุญโญภาส. “การคุมขังผู้ต้องขังโทษนอกเรือนจำโดยอาศัยเครื่องมือ

อิเล็กทรอนิกส์ : อนาคตใหม่ของการลงโทษ”. วารสารอัยการ. ปีที่ 11,

สุจิน คำกระเด็น. “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ธรรมเนียมพระราชทานอภัยโทษ”

วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 47, ฉบับที่ 3. 2542

สุมาลี ประเสริฐประศาสน์. “ถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะจัดตั้งศูนย์เตรียมการปลดปล่อย”

วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 47, ฉบับที่ 3. 2542

- อายุตม์ สนิทพันธุ์. “แนวความคิดและทฤษฎีทางบุคลิกภาพ แนวโน้มสู่การกระทำผิดของผู้ต้องขัง” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 45, ฉบับที่ 2. 2540
- อัสนีย์ สังขเนตร. “การคุมประพฤติและการพักลงโทษ” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 46, ฉบับที่ 2. 2541
- อุไร คงขุน. “การคุมประพฤติของกรมราชทัณฑ์” วารสารราชทัณฑ์. ปีที่ 46, ฉบับที่ 2. 2541

เอกสารอื่น ๆ

- ชาญคณิต ก. สุริยะมณี และ คณะ. รายงานการวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการของนักโทษที่จะได้รับการปลดปล่อยในปี 2530
- นัทธี จิตสว่าง. “Restorative Justice : กระบวนการยุติธรรมแนวใหม่, เขี้ยวและชุมชนมีส่วนร่วม” ในรายงานการสัมมนาวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545
- รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่ในกระบวนการยุติธรรมไทย” เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545 ณ ดึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล
- สถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ (รท.102) สํารวจ 31 มกราคม 2545 กรมราชทัณฑ์ สำนักงานอัยการสูงสุด. รายงานการเสวนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือค้นหาความจริงในคดีอาญาอย่างไร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2540
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา. "การว่าจ้างผู้พ้นโทษ (Employment of Ex-offender) : อุปสรรคและข้อเสนอแนะ" ในรายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย จัดโดย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยานิพนธ์

- นัทธี จิตสว่าง. “บรรณานุกรมเลือกสรร : อาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม”
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2528
- บุษบา พรหมสุทธิรักษ์. “การให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์”
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2542
- เบ็ญจวัฒน์ ศิวะบวร. “การสงเคราะห์ผู้พ้นโทษในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527
- ประคนธ์ พันธุ์วิชาติกุล. “การลงโทษสถานหนักต่อผู้กระทำผิดกฎหมาย” วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521
- เพ็ญจันทร์ โชติบาล. “การศึกษาระบบการอภัยโทษ” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533
- วาสนา รอดเยี่ยม. “การลดล้างคำพิพากษาลงโทษจำคุก” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543
- วิยะดา วัจวรรณรัตน์. “วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543
- ศิริสา พูลสนอง. “การล้างมลทินในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543
- สหชน รัตนไพจิตร. “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัย
ใช้กฎหมายลักษณะอาญาประมวลกฎหมายอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527
- สุพจน์ ธรรมมา. “การศึกษาระบบการอภัยโทษ” วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525
- สันทัด สุจริต. “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาขึ้นใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528

สุภัทรา กรอุไร. “การประนอมข้อพิพาททางอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542

กฎหมาย

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

พระราชบัญญัติวิธีการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522

ภาษาอังกฤษ

Books

Alf, Ross. **On quilt Responsibility and Punishment.** London : Stevent &
Son Limited, 1975.

Brau, R and J. Chan. **Community Service Orders and Periodic Detention as
Sentencing Options.** Monograph Series No. 3, Judicial Commission of
New South Wales.

Briggs, J.P., "Reintegration Through Community-Based Correctional Center :
Offender Problems and Organizational-Constraints" **Phd. dissertation"**
University Park : Pennsylvania State University, 1978.

Erickson, R.J.E., et.al.. **Parole but not Free.** New York : Behavioral Publication, 1973.

Erwin, J. **The Felon.** New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1970.

Johannes Andenaes. **Punishment and Deterrence.** London : Sweet & Maxwell,
1974.

Internet

www.correct.go.th/

www.Unesco.or/

DRU

Draft

ภาคผนวก

Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures

[The Tokyo Rules] (UN), 1990

The General Assembly,

Bearing in mind the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights, as well as other international human rights instruments pertaining to the rights of persons in conflict with the law,

Bearing in mind also the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, and the important contribution of those Rules to national policies and practices,

Recalling resolution 8 of the Sixth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders on alternatives to imprisonment,

Recalling also resolution 16 of the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders on the reduction of the prison population, alternatives to imprisonment, and social integration of offenders,

Recalling further section XI of Economic and Social Council resolution 1986/10 of 21 May 1986, on alternatives to imprisonment, in which the Secretary-General was requested to prepare a report on alternatives to imprisonment for the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders and to study that question with a view to the formulation of basic principles in that area, with the assistance of the United Nations institutes for the prevention of crime and the treatment of offenders,

Recognizing the need to develop local, national, regional and international approaches and strategies in the field of non-institutional treatment of offenders and the need to formulate standard minimum rules, as emphasized in the section of the report of the

Committee on Crime Prevention and Control on its fourth session, concerning the methods and measures likely to be most effective in preventing crime and improving the treatment of offenders,

Convinced that alternatives to imprisonment can be an effective means of treating offenders within the community to the best advantage of both the offenders and society,

Aware that the restriction of liberty is justifiable only from the viewpoints of public safety, crime prevention, just retribution and deterrence and that the ultimate goal of the criminal justice system is the reintegration of the offender into society,

Emphasizing that the increasing prison population and prison overcrowding in many countries constitute factors that create difficulties for the proper implementation of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners,

Noting with appreciation the work accomplished by the Committee on Crime Prevention and Control, as well as by the Interregional Preparatory Meeting for the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders on topic II, "Criminal justice policies in relation to problems of imprisonment, other penal sanctions and alternative measures", and by the regional preparatory meetings for the Eighth Congress,

Expressing its gratitude to the United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders for the work accomplished in the development of standard minimum rules for non-custodial measures, as well as to the various intergovernmental and non-governmental organizations involved, in particular, the International Penal and Penitentiary Foundation for its contribution to the preparatory work,

1. *Adopts* the United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures, contained in the annex to the present resolution, and approves the recommendation of

the Committee on Crime Prevention and Control that the Rules should be known as "the Tokyo Rules";

2. *Recommends* the Tokyo Rules for implementation at the national, regional and interregional levels, taking into account the political, economic, social and cultural circumstances and traditions of countries;

3. *Calls upon* Member States to apply the Tokyo Rules in their policies and practice;

4. *Invites* Member States to bring the Tokyo Rules to the attention of, in particular, law enforcement officials, prosecutors, judges, probation officers, lawyers, victims, offenders, social services and non-governmental organizations involved in the application of non-custodial measures, as well as members of the executive, the legislature and the general public;

5. *Requests* Member States to report on the implementation of the Tokyo Rules every five years, beginning in 1994;

6. *Urges* the regional commissions, the United Nations institutes for the prevention of crime and the treatment of offenders, specialized agencies and other entities within the United Nations system, other intergovernmental organizations concerned and non-governmental organizations in consultative status with the Economic and Social Council to be actively involved in the implementation of the Tokyo Rules;

7. *Calls upon* the Committee on Crime Prevention and Control to consider, as a matter of priority, the implementation of the present resolution;

8. *Requests* the Secretary-General to take the necessary steps to prepare a commentary to the Tokyo Rules, which is to be submitted to the Committee on Crime Prevention and Control at its twelfth session for approval and further dissemination, paying special attention to the legal safeguards, the implementation of the Rules and the development of similar guidelines at the regional level;

9. *Invites* the United Nations institutes for the prevention of crime and the treatment of offenders to assist the Secretary-General in that task;

10. *Urges* intergovernmental and non-governmental organizations and other entities concerned to remain actively involved in this initiative;
11. *Requests* the Secretary-General to take steps, as appropriate, to ensure the widest possible dissemination of the Tokyo Rules, including their transmission to Governments, interested intergovernmental and non-governmental organizations and other parties concerned;
12. *Also requests* the Secretary-General to prepare every five years, beginning in 1994, a report on the implementation of the Tokyo Rules for submission to the Committee on Crime Prevention and Control;
13. *Further requests* the Secretary-General to assist Member States, at their request, in the implementation of the Tokyo Rules and to report regularly thereon to the Committee on Crime Prevention and Control;
14. *Requests* that the present resolution and the text of the annex be brought to the attention of all United Nations bodies concerned and be included in the next edition of the United Nations publication entitled *Human Rights: A Compilation of International Instruments*.

68th plenary meeting

14 December 1990

Annex

United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures [The Tokyo Rules]

I. General Principles

1. Fundamental aims

1.1 The present Standard Minimum Rules provide a set of basic principles to promote the use of non-custodial measures, as well as minimum safeguards for persons subject to alternatives to imprisonment.

1.2 The Rules are intended to promote greater community involvement in the management of criminal justice, specifically in the treatment of offenders, as well as to promote among offenders a sense of responsibility towards society.

1.3 The Rules shall be implemented taking into account the political, economic, social and cultural conditions of each country and the aims and objectives of its criminal justice system.

1.4 When implementing the Rules, Member States shall endeavour to ensure a proper balance between the rights of individual offenders, the rights of victims, and the concern of society for public safety and crime prevention.

1.5 Member States shall develop non-custodial measures within their legal systems to provide other options, thus reducing the use of imprisonment, and to rationalize criminal justice policies, taking into account the observance of human rights, the requirements of social justice and the rehabilitation needs of the offender.

2. The scope of non-custodial measures

2.1 The relevant provisions of the present Rules shall be applied to all persons subject to prosecution, trial or the execution of a sentence, at all stages of the administration of criminal justice. For the purposes of the Rules, these persons are referred to as "offenders", irrespective of whether they are suspected, accused or sentenced.

2.2 The Rules shall be applied without any discrimination on the grounds of race, colour, sex, age, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

2.3 In order to provide greater flexibility consistent with the nature and gravity of the offence, with the personality and background of the offender and with the protection of society and to avoid unnecessary use of imprisonment, the criminal justice system should provide a wide range of non-custodial measures, from pre-trial to post-sentencing dispositions. The number and types of non-custodial measures available should be determined in such a way that consistent sentencing remains possible.

2.4 The development of new non-custodial measures should be encouraged and closely monitored and their use systematically evaluated.

2.5 Consideration shall be given to dealing with offenders in the community, avoiding as far as possible resort to formal proceedings or trial by a court, in accordance with legal safeguards and the rule of law.

2.6 Non-custodial measures should be used in accordance with the principle of minimum intervention.

2.7 The use of non-custodial measures should be part of the movement towards depenalization and decriminalization instead of interfering with or delaying efforts in that direction.

3. Legal safeguards

3.1 The introduction, definition and application of non-custodial measures shall be prescribed by law.

3.2 The selection of a non-custodial measure shall be based on an assessment of established criteria in respect of both the nature and gravity of the offence and the personality, the background of the offender, the purposes of sentencing and the rights of victims.

3.3 Discretion by the judicial or other competent independent authority shall be exercised at all stages of the proceedings by ensuring full accountability and only in accordance with the rule of law.

3.4 Non-custodial measures imposing an obligation on the offender, applied before or instead of formal proceedings or trial, shall require the offender's consent.

3.5 Decisions on the imposition of non-custodial measures shall be subject to review by a judicial or other competent independent authority, upon application by the offender.

3.6 The offender shall be entitled to make a request or complaint to a judicial or other competent independent authority on matters affecting his or her individual rights in the implementation of non-custodial measures.

3.7 Appropriate machinery shall be provided for the recourse and, if possible, redress of any grievance related to non-compliance with internationally recognized human rights.

3.8 Non-custodial measures shall not involve medical or psychological experimentation on, or undue risk of physical or mental injury to, the offender.

3.9 The dignity of the offender subject to non-custodial measures shall be protected at all times.

3.10 In the implementation of non-custodial measures, the offender's rights shall not be restricted further than was authorized by the competent authority that rendered the original decision.

3.11 In the application of non-custodial measures, the offender's right to privacy shall be respected, as shall be the right to privacy of the offender's family.

3.12 The offender's personal records shall be kept strictly confidential and closed to third parties. Access to such records shall be limited to persons directly concerned with the disposition of the offender's case or to other duly authorized persons.

4. Saving clause

4.1 Nothing in the present Rules shall be interpreted as precluding the application of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, the United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules), the Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment or any other human rights instruments and standards recognized by the international community and relating to the treatment of offenders and the protection of their basic human rights.

II. Pre-Trial Stage

5. Pre-trial dispositions

5.1 Where appropriate and compatible with the legal system, the police, the prosecution service or other agencies dealing with criminal cases should be empowered to discharge the offender if they consider that it is not necessary to proceed with the case for the protection of society, crime prevention or the promotion of respect for the law and the rights of victims. For the purpose of deciding upon the appropriateness of discharge or determination of proceedings, a set of established

criteria shall be developed within each legal system. For minor cases the prosecutor may impose suitable non-custodial measures, as appropriate.

6. Avoidance of pre-trial detention

6.1 Pre-trial detention shall be used as a means of last resort in criminal proceedings, with due regard for the investigation of the alleged offence and for the protection of society and the victim.

6.2 Alternatives to pre-trial detention shall be employed at as early a stage as possible. Pre-trial detention shall last no longer than necessary to achieve the objectives stated under rule 5.1 and shall be administered humanely and with respect for the inherent dignity of human beings.

6.3 The offender shall have the right to appeal to a judicial or other competent independent authority in cases where pre-trial detention is employed.

III. Trial and Sentencing Stage

7. Social inquiry reports

7.1 If the possibility of social inquiry reports exists, the judicial authority may avail itself of a report prepared by a competent, authorized official or agency. The report should contain social information on the offender that is relevant to the person's pattern of offending and current offences. It should also contain information and recommendations that are relevant to the sentencing procedure. The report shall be factual, objective and unbiased, with any expression of opinion clearly identified.

8. Sentencing dispositions

8.1 The judicial authority, having at its disposal a range of non-custodial measures, should take into consideration in making its decision the rehabilitative needs of the

offender, the protection of society and the interests of the victim, who should be consulted whenever appropriate.

8.2 Sentencing authorities may dispose of cases in the following ways:

- (a) Verbal sanctions, such as admonition, reprimand and warning;
- (b) Conditional discharge;
- (c) Status penalties;
- (d) Economic sanctions and monetary penalties, such as fines and day-fines;
- (e) Confiscation or an expropriation order;
- (f) Restitution to the victim or a compensation order;
- (g) Suspended or deferred sentence;
- (h) Probation and judicial supervision;
- (i) A community service order;
- (j) Referral to an attendance Centre;
- (k) House arrest;
- (l) Any other mode of non-institutional treatment;
- (m) Some combination of the measures listed above.

IV. Post-Sentencing Stage

9. Post-sentencing dispositions

9.1 The competent authority shall have at its disposal a wide range of post-sentencing alternatives in order to avoid institutionalization and to assist offenders in their early reintegration into society.

9.2 Post-sentencing dispositions may include:

- (a) Furlough and half-way houses;
- (b) Work or education release;
- (c) Various forms of parole;

(d) Remission;

(e) Pardon.

9.3 The decision on post-sentencing dispositions, except in the case of pardon, shall be subject to review by a judicial or other competent independent authority, upon application of the offender.

9.4 Any form of release from an institution to a non-custodial programme shall be considered at the earliest possible stage.

V. Implementation of Non-Custodial Measures

10. Supervision

10.1 The purpose of supervision is to reduce reoffending and to assist the offender's integration into society in a way which minimizes the likelihood of a return to crime.

10.2 If a non-custodial measure entails supervision, the latter shall be carried out by a competent authority under the specific conditions prescribed by law.

10.3 Within the framework of a given non-custodial measure, the most suitable type of supervision and treatment should be determined for each individual case aimed at assisting the offender to work on his or her offending. Supervision and treatment should be periodically reviewed and adjusted as necessary.

10.4 Offenders should, when needed, be provided with psychological, social and material assistance and with opportunities to strengthen links with the community and facilitate their reintegration into society.

11. Duration

11.1 The duration of a non-custodial measure shall not exceed the period established by the competent authority in accordance with the law.

11.2 Provision may be made for early termination of the measure if the offender has responded favourably to it.

12. Conditions

12.1 If the competent authority shall determine the conditions to be observed by the offender, it should take into account both the needs of society and the needs and rights of the offender and the victim.

12.2 The conditions to be observed shall be practical, precise and as few as possible, and shall be aimed at reducing the likelihood of an offender relapsing into criminal behaviour and at increasing the offender's chances of social integration, taking into account the needs of the victim.

12.3 At the beginning of the application of a non-custodial measure, the offender shall receive an explanation, orally and in writing, of the conditions governing the application of the measure, including the offender's obligations and rights.

12.4 The conditions may be modified by the competent authority under the established statutory provisions, in accordance with the progress made by the offender.

13. Treatment process

13.1 Within the framework of a given non-custodial measure, in appropriate cases, various schemes, such as case-work, group therapy, residential programmes and the specialized treatment of various categories of offenders, should be developed to meet the needs of offenders more effectively.

13.2 Treatment should be conducted by professionals who have suitable training and practical experience.

13.3 When it is decided that treatment is necessary, efforts should be made to understand the offender's background, personality, aptitude, intelligence, values and, especially, the circumstances leading to the commission of the offence.

13.4 The competent authority may involve the community and social support systems in the application of non-custodial measures.

13.5 Case-load assignments shall be maintained as far as practicable at a manageable level to ensure the effective implementation of treatment programmes.

D
P
U

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นายอังศุเกติ์ วิสุทธิ์วัฒนศักดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518 จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเทพศิรินทร์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ประวัติการทำงาน	ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่คดีพิเศษ สำนักคดีอาญาพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม